PANORMIA VIII

Octava pars continet de homicidio spontaneo et non spontaneo, et quod potest fieri sine peccato. De eo qui quemlibet clericum occiderit[1], quid debeat emendare. De eo qui percusserit mulierem in utero habentem et obortierit[2], utrum fecerit homicidium[3] necne[4]. De incantationibus et divinationibus et diverso genere magice artis. De natura demonum. De sortibus. De observatione dierum et mensium. De iuramento quod debeat teneri necne, et quos habeat comites. De omni genere mendacii.

Expliciunt capitula [5]

---

[1] occiderit Tb; occidit *and lacuna* Ph
[2] ob- Ph; ab- Tb
[3] fec. hom. Tb; hom. fec. Ph
[4] necne Tb; nec nec Ph
[5] Octava - mendacii. - capitula PhTb; Octava - mendacii Vm; *om.* AdBdBeCaDbFcLdLfLjLmLnMgMqOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSlTcVoVpVqWcWdWe*Brant*

Incipit liber octavus[1]

1[2]

Augustinus in epistola[3] ad Publicolam[4]

Omnes leges tam ecclesiastice quam seculares effusionem sanguinis humani[5] prohibent[6].

ID 10.1 rubric, 13.115b from CB]

---

[1] Incipit liber octavus BeCaDbFcLjLnPhPk[2]Tb; Incipit octavus AdLdMqPfObOcOdPwSeSgVq; Incipit [ ] liber Ea; Incipit octava pars EgSlWc; Incipit liber vii. Incipit vi Lf; Liber octavus incipit LgMg; Incipit octava LmVp; Incipit octava pars et liber quintusdecimus Pa; Liber octavus Oe; Incipit pars octava PtRaVmWe; *om.* Qa; Octava pars istius libri *at head of leaf* Vo[3]
[2] *om.* Aa
[3] iii *add.* BdCaEgObOdPwRaVpWc*Brant*, *om.* LdLjMqOcOePfSeSlTbTcVqWe
[4] Aug. - Publ. BdBeCaEaLcMqPfPtPwRaSeSlTcVqWe; *om.* AdLmLnMgOaQaTbVo; Aug. ad Publ. in ep. *in mg.* Fc; *before* de occidendis *below* AbWc; i. (*om.* Db) De homicidio spontaneo et non spontaneo (et *add.* Db) quod potest fieri sine peccato *add.in mg* BdDbLj[2], i *in mg.* Be[2]
[5] sang. humani BeCaEaEgMgPfPtTbVoVq; sang. Lm; sang. humaniani Qa; humani sang. Tc
[6] Omnes - prohibent (*Brant c 4*) *as here* AdBdBeCaDbEgFcHaLdLfLgLjMgMqOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSeSgSlVmVoVqWcWdWe; *as last canon of Bk. VII, adding* Explicit septima pars Lm; *as last c. of Bk VII, beginning Bk VIII:* Incipit liber octavus. De occidendis *without inscription* Tc; *at end of c. 1 as last paragraph* Tb (*with insc.* Item). De occidendis hominibus *add.* Od[2] *over erasure* .

[Item][7]

De occidendis hominibus ne ab eis quisque[8] occidatur[9] non mihi placet consilium[10], nisi forte sit miles aut publica functione[11] teneatur, ut non[12] pro[13] se hoc faciat sed pro aliis vel pro civitate ubi etiam ipse est[14], accepta legitima potestate si eius congruit[15] persone. Qui vero repelluntur aliquo terrore[16] ne male faciant, etiam ipsis aliquid[17] fortasse prestatur. Hinc autem dictum est, Non resistamus malo, ne[18] nos vindicta delectet que alieno malo[19] animum pascit, non ut correctionem hominum negligamus. Unde non reus est[20] mortis aliene[21], qui cum[22] sue possessioni[23] et murorum[24] circumduxerit[25] aliquis[26] ex ipsorum usu percussus intereat. Neque enim reus est Christianus si bos eius aliquem feriendo, vel equus calcem iaciendo aliquem occidat. Aut ideo non debent[27] Christiani[28] boves habere cornua[29], aut equus ungulas, aut dentes canes[30]. Aut[31] vero, quando Paulus apostolus satis egit, ut [32] in tribuni notitiam[33] perferretur[34] insidias sibi a quibusdam perditis[35] preparari, et[36] ob hoc

---

[7] Item BdCbLfLjMgPwSeTcVp; Idem Be; Aug. ad Publ. in ep. iii *here* AbWc; Aug. Ea; Idem ad Publicolam Eg; in epistola ad Publicanum *in mg.* Ld; Augustinus in ep. ad Publicolam Ad(*adding* De omicidio *before ins.*)LmOaTb; *om.* CaLcLnMqPfPtRaVqVoWe. Aug. in ep. ad Puccolicam Sg
[8] quisque *BeCaEgLdLfLmMgTbTc; qui Ld; quis PfVoVq; quisquam Qa
[9] Item *add.* Ld, *om.* CaEgMgPfTbTcVoVq. De (Ex Ad) occ. - occidatur *attached to previous para.* AdQa
[10] non mihi - consilium *here* BeCaEgLgMqObOcOdPfPwRaSgTbTcVmVoVq, *after* De occidendis hominibus Mg. *In mg.* Ra2 *has* ne prout (?), *but unclear where it is intended to go.*
[11] sumptione (vel functione *ss*) Lg
[12] ut non *CaEgMgPfPwTbTc; non ut Ld
[13] pro *BeEgMgPfPwRaTc; per CaLfLmTb
[14] ubi -est *BeCaEgLdLjLmMgPfRaTbVo; ubi etiam ipse Lf; *om.*Tc
[15] congruit *CaLdLfLjLmMgPfTb; convenerit Tc
[16] terrore *CaLdLfLjLmMgPfTb; timore Tc
[17] aliquid *CaMgPfTbTc; aliquando Lj
[18] ne *CaLdLfLjLmMgPfTb; nec Tc
[19] malo *MgPfTbTc; *om.* Ca
[20] reus est *CaLdLfLjLmMgPfTb; est reus RaTc
[21] aliene *CaEgMgPfTbTc; *om.* Lf
[22] qui cum *BeLmOaTbTc; quicumque CaEgLdLfLjMgMqOcOdPfRaVoWc
[23] passione Be
[24] et murorum *CaDbEaLmOaPtSgSlVqWe; muros BeOePf^{2}Tb; murum EgLd^{2}LgLjMgTc; vel muros Lf; et cum muros Mq; murorum ObOcOdVmVoWc; sue murorum Od^2; et muros Ra; muros ambitum *Brant*; murorum ambitum *Vosm.*
[25] si *add.* CaLdLfLjMgOcPfRaTcVo, *om.* *BeLmMqPtTb
[26] aliquis *CaMgPfTbTc; quis Lj
[27] -ent *MgPfTbTc; -erent Ca
[28] Christiani *BeLfLjMgPfTbVo; *om.* Ca; Christianam LdLm; Christianorum Tc
[29] hab. corn. *BeCaLdLfLjLmPfTcVo; corn. hab. MgTc
[30] dentes canes *BeLdLmMgPfVo; canes dentes CaTbTc; canis dentes Lj
[31] Aut *BeCaLdLfLjLmMqPfRa^{2}TbVo; An MgRaTc
[32] satis egit ut *BeCaLd^{2}LfLjMgTbTc; satis egit LdLmVo; *om.* Pf
[33] sententiam <vel notitiam *ss*> Db
[34] perf- *BeDbMgMqPfTbTcVo; prof- CaLm. sciens *add.* Pf, et *add.* Tc, *om.* *CaDbLdLfLjLmMgTbVo. in tribuni - sciens *all over erasure* Pf

deductores[37] accepit[38] armatos[39], si[40] in illa arma[41] scelerati homines incidissent[42], Paulus in effusione sanguinis illorum[43] suum[44] crimen agnosceret? Absit ut ea que propter bonum ac[45] licitum[46] facimus aut habemus[47] si quid[48] per hec preter nostram voluntatem cuiquam mali[49] acciderit, nobis imputetur. Alioquin nec ferramenta domestica et agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se[50] vel alterum[51] interimat[52].

ID 10.1] +C 23 q 5 c 8a

---

[35] perditis *Be(*after* prep.)CaLdLfLmMgPfTbVo; proditis Lj. perditis audisset Tc
[36] et *BeCaLdLfLmMgTbTcVo; sciens et Lj; *lacuna* Pf
[37] deduc- *LfLjMqRaTb; auctores Be; duct- CaLdLmMgPfTcVo
[38] accep- *CaMgPfTb; cep- Ra; decep- Tc
[39] sed *add.* Ld, *om.* *CaMgPfTbTc
[40] si *CaMgPfTbTc; sed Lm
[41] illa arma *BeCaDbLdLfLjLmRaTbTcVo; si in illa *obsc. altered* Lf; arma illa *before corr.* Mg; nulla arma Pf; illos *Brant*
[42] incid- *MgPfTbTc; insud- Ca
[43] illorum BeCaMgPfTbTcVo; ipsorum Lj; eorum *ID*
[44] *corr. fr.* suorum *to* summorum Lm
[45] ac *CaLdLf²LjLmMgPfTb; aut Tc
[46] ac lic. *obsc. altered* Lf
[47] ut *add.* Tc, *om.* *CaLdLfLjLmMgPfTb
[48] quid *BeCaPfTbTcVo; quidem LdLfRaMg
[49] si quid *add. Vosm,* quid *add.* CaLd²Mg, quod *add.* Ra², *om.* *BeLdLfLjLmMqPfTbTcVo
[50] se *CaMgPfTbTc; *om.* Lm
[51] alterum *BeCaMgMqPfPtRaVo; alium LdTbTc
[52] nec arbor vel restis ne quis se inde suspendat, nec fenestra facienda est ut per hanc se quisque precipitet. Quis enim est in usu hominum bono ac licito unde non possit etiam pernicies irrogari? *add.* TcVm *(cf Grat.);* Et quid plura commemorem cum ea commemorando finire non possum: quod est in usu hominum bonum aut licitum, unde non possit pernicies irrogari, si ipsum etiam perimere nulla legis auctoritate permittitur *add. Brant, Grat*; *om.*W* AdBdBeCaDbEaEbEcEgFcGcHaKaLbLdLfLgLhLjLmMgMqOaObOcOdOePcPfPkPtPwQaRaSdSeSgSlTbVoVpVqWaWbWcWdWeZa

2[1]

Augustinus, De civitate Dei libro I[2]

Si non[3] licet privata potestate alicui hominem occidere vel innocentem[4] cuius[5] occidendi licentiam lex nulla concedit, profecto etiam qui seipsum occidit[6] homicida est. Et tanto fit nocentior cum se occiderit, quanto innocentior[7] in eo[8] causa fuit qua[9] se occidendum putavit. Item. Non[10] licet homini[11] seipsum occidere cum in

---

[1] *om.* Aa. Lc *to* occidendum putavit *only.*
[2] lib. I *BeMgPfPwTbTcVq; *om.* CaEaLcVo; capl' i *in mg.* Vp
[3] Si non *CaMgPfPtPwTbTc; Quoniam Qa
[4] innocentem BeCaMgMqOaObOcPtRaTbTcVoVpVq; nocentem *PfPw
[5] cuius *CaMgTbTcVo; cui Pf
[6] -dit *MgPfPwTbTc; -derit Ca
[7] cum se occ. - innoc. *MgPfPwTbTc; *om.* Ca
[8] eo CaPfTbTc; ea Mg
[9] qua *CaPfTbTc; qui Mg

eo quod scriptum est, Non occides, nihil deinde addito[12] nec ipse utique[13] cui precipitur intelligatur[14] exceptus[15]. Item. Quasdam vero exceptiones[16] eadem ipsa divina fecit auctoritas[17]. Sed his[18] exceptis quos Deus[19] occidi iubet sive data lege sive[20] ad personam pro tempore expressa iussione. Non autem ipse occidit[21] qui ministerium debet iubenti, sicut adminiculum[22] gladius utenti[23], et ideo nequaquam contra hoc preceptum[24] fecerunt quod dictum est, Non occides, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam[25] gerentes publice potestatis secundum leges eius, hoc est iustissime rationis imperio sceleratos morte punierunt[26]. Et Abraham non solum non[27] est culpatus[28] crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis quod voluit filium nequaquam scelerate sed obedienter occidere. Et merito queritur utrum[29] pro iussu Dei sit habendum quod Iepte filiam que patri occurrit occidit, cum[30] se id vovisset[31] immolaturum Deo quod ei redeunti de prelio victori primitus occurrisset. Nec Samson aliter excusatur quod[32] seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia Spiritus latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat. His ergo[33] exceptis quod[34] vel lex iusta[35] generaliter vel ipse iustitie fons[36] Deus occidi iubet, quisquis

---

[10] Non CaMgPfTbTcVo; Unde BePk
[11] -ini *CaMgPfTb; -inem Tc
[12] nullus *add.* MgPfPwTcVo, *om.* *BeCaTb
[13] utique *MgPfPwTbTc; *om.* Ca
[14] -atur *CaMgTbTcVo; -itur Pf
[15] Item. Non occides, nec te nec alterum. Neque enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit *add.* **Brant, Grat; om.* AbAdBdBeCaDbEaEbEcEgFcGcKaLbLgLmLnMgMqOaObOcOdOePfPhPkPtPwQaSdSeSgTbTcVmVoVpVqVtWaWbWcWeZa
[16] scilicet ut liceat occidi *add.* MgWd^2(*ss*), *om.* *BeCaMqPfTbTcWd
[17] fec. auct. *BeCaLgMgPfTbWe; auct. fec. SgTc. ut liceat hominem occidi *add.* ObOcPfVo, scilicet ut liceat occidi *add. in mg.* Mg, *om.* BeCaDbOdOeTbTcVmWe
[18] scil. non occides *add. ss* MgWd
[19] Deus *BeCaMgPfVo; Dominus Tb; ipse Deus Tc
[20] sive MgPfRa^{2}VoWd^2; *om.* BeCaRaTbTcWd
[21] -idit *CaMgPfTc; -iderit Tb
[22] ad vinculum MqRa(*before corr.*)
[23] utenti *BeMqPfTbTcRa^{2}Vo; intendenti CaMg (vel utenti *add. ss* Mg); intenti RaWd (vel utenti *add ss* Wd)
[24] hoc prec. *MgPfTbTc; prec. hoc Ca
[25] -onam MgPfVo; -onas BeCaTbTc
[26] punierunt *BeTb; perimerunt Mg; peremerunt CaMqPfRaTcVo
[27] *in mg.* Ra^2
[28] -atus *CaMgPfTc; -andus Tb
[29] queritur utrum *CaMgTbTcVo; Quare utique Pf
[30] cum *CaPfTbTc; dum Mg
[31] vovisset BeCaTc; novisset PfVo; vovisset id Tb; ? Mg
[32] ipse *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc
[33] ergo *BeCaMgTbTc; igitur PfVo
[34] quod PfTbVo; quos BeCaMgRaTc
[35] iuxta Ca

hominem vel seipsum vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. Item. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre[37] debere, velut fugiendo molestias temporales ne incidat in perpetuas, neminem propter aliena peccata[38], ne hoc ipso incipiat[39] habere gravissimum proprium[40], neminem propter sua peccata preterita, propter que magis[41] hac vita opus est ut possint penitendo sanari, neminem velut desiderio melioris vite que post mortem speratur, quia reos sue mortis melior post mortem vita non suscipit.

ID 10. 4] C 23 q 5 c 9 in earlier version from Nequaquam contra hoc *to* homicidii crimine innectitur, *later enlarged beyond what is here at beginning and end*

---

[36] iust. fons *CaMgPfTb; fons. iust. Tc
[37] sibi inf. *MgPfTbTc; inf. sibi Ca
[38] *corr. fr.* sua pecc. al. Ca
[39] ipso incipiat *MgPfTbTc; ipsam Ca
[40] quem (quod EgOd[2]) non polluebat alienum *add.* EgLgMgObOcOd[2]PfRa[2]VoWd[2], *om.* *AdBdBeCaDbFcMqOaOdOePtRaSgTbTcVmVqWd*Brant*
[41] in *add.* CaTb, *om.* MgPfTc

3[1]

Hieronimus super Ionam[2]

Non est nostrum[3] mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter excipere[4]. Unde et[5] in persecutionibus[6] non licet propria perire manu, absque eo ubi castitas periclitatur, sed percutienti colla submittere.

Ars. 713 fo. 138v] +C 23 q 5 c 11

---

[1] *c.3 om.* AaAcBaBdBeCaDaDbFcGcHaLeKaLaLfLhLjLkLmLnMfMjMkMmMnMoMqOaOdOePaPcPdPhPjPkPqPrPtPzQaSdSeSgSlTbTeVaVcVdVeVhVjVkVmVtWbWcWdWe*; in* AbAdBbEbEcEgLbLcLdLgMbMgObOcOd[2]PfPgPmPnPpPsPuPwPxQbRaTcTdTgVaVcVoVpVaVcVnVoVpVqWaWd[2](*mg)*ZaBrant
[2] *no insc. or break* Eb, *no insc.* EcRa
[3] nostrum LdMgObOcOd[2] PfRaVo*Brant*; martirium Tc; enim nostrum A
[4] accipere *Brant*
[5] et LcLdMgPwVoA; *om.* PfTcWd; etiam Ra*Brant*
[6] -ionibus LcLdMgPfRaVoA; -ione Tc; -ibus *Brant*

3A[1]

Item

Cum homo ab homine occiditur multum distat utrum fiat nocendi cupiditate vel iuste aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut a latrone, an ulciscendi vel occidendi ordine, sicut a iudice, sicut a carnifice, an evadendi vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite, et

aliquando qui causa mortis fuit potius in culpa est quam ille qui occidit, velut si quisque decipiat viatorem suum, atque ille pro isto supplicium legitimum luat. Nec tamen omnis qui causa aliene mortis est reus est. Quid enim si quisquam stuprum petat, seseque si non impetraverit interimat? Quid si filius timens patris pia verbera precipitio pereat? Quid si alius homine liberato vel ne alius liberetur sibi ipsi mortem inferat? Num per istas alienarum mortium[2] causas aut sceleri consentiendum est aut vindicta peccati que non fit nocendi sed corrigendi studio etiam paterna verbera sunt tollenda, aut opera misericordie cohibenda? Hec cum accidunt debemus eis humanum dolorem, non propter illa ne accidant recte factorum reprimimus voluntatem. Sic etiam cum intercedimus pro peccatore dampnando sequuntur aliquando que nolumus, sive in ipso qui nostra intercessione liberatur ut vel inmanius impunita crassetur audacia, subdita cupiditati, ingrata lenitati, ab unius morte ereptus plurimos nece involvat, vel ipso per beneficium nostrum in melius commutato, moribusque correpto, alius male vivendo pereat si et[3] huius impunitate proposita talia vel graviora commitat.
ID 10.106b to reprimimus voluntatem *only] C 23 q 5 c 19 (as ID)*

---

[1] *in* TcVt; *om.* AaAbAdBdBeCaDbEaEbEcEgFcGcKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmMgMqOaObOcOdOePfPqPtPwRaSdSeSgSlTbVmVoVpVqWaWbWcWdWeZa*Brant*
[2] vel partium *add. ss* Tc
[3] si et *uncertain* Tc

[**4**][1]

---

[1] *see* 8. 1 *above*

5[1]

Haimo super epistolam ad Romanos[2]

Sunt quedam enormia flagitia, que potius per mundi iudices quam per antistites et rectores ecclesiarum iudicantur. Sicut est cum quis interficit pontificem apostolicum, episcopum[3], presbiterum sive[4] diaconum, huiusmodi reos reges et principes mundi dampnant. Ergo non sine causa portat gladium[5], qui talia scelera diiudicat. Sunt[6] etiam maxime constituti[7] propter homicidas, raptores ut[8] illos dampnent et alios suo timore[9] compescere faciant[10].

---

[1] *om.* Lc
[2] Haimo (Hyamo Ca) - Rom. *BdCaMgPfTbTc; *om.* Pk. ii. De eo qui quemlibet clericum occiderit quid debeat emendare *in mg.* BdLj[2]
[3] episcopum *CaMgPfTb; *om.* Tc
[4] sive *CaMgPfTb; et Tc
[5] portat glad. *CaMgPfTc; glad. portant Tb
[6] Sunt *BeMgRaTbTc; Sicut CaPfVo
[7] -uti *CaMgPfTbTcVo; -utis Pf[2]
[8] et *add.* BeCaMgTc*IDp*[2], *om.* PfTbVo
[9] suo timore *BeCaMgOaPfVo; sine timore Tb; timore suo Tc
[10] comp. fac. *BeCaOaPfTbTcVo; compescant LgMg

ID 10.11] +C 23 q 5 c 39

6[1]

Capitularium[2] libro V[3], cap. xc[4]

Presbiteri interfecti episcopo[5] ad cuius parochiam pertinent solvantur[6].

ID 10.8] +C 17 q 4 c 26a, Palea, paraphrase

---

[1] *om.* Lc
[2] Capitularium *LgMgObOdOePfPkPwVoWcWe; Capitularum BdBeCaOa; Capitulorum Od[2]Tb; Institutionum Tc; *om.* Vq
[3] V *MgPfPwTbTcVqWc; *om.* Ca
[4] xc *BdBeCaFcMgOaObOdOePfPkPwTbVoWc; xv HaPtRa; ccc Ld; xx SgTcVmVq. .i. *add. in mg.* Oc
[5] interfecti episcopo *AdBdBeDbEaOcOd[2] QaRaSgTcWcWdWe*Brant*; interfectores episcopo OdPw; int. ep. (*corr. fr.* -opi Pf) id est CaObOePfVm; int. ep. id Mq; interfecti episcopus Pk; interfecti ab episcopo OaTb; interfecti compositio episcopo PtVo; interfectores, (Presbiteris) interfectis episcopo Vq; interfectores compositione episcopi *Vosm.;* compositione episcopi *Migne.* ii *add. in mg.* Be[2]
[6] pertinent (*ss* Be) solvantur (-atur Vq) *AdBeLgMqOaOdRaSgTbTc(vel reddantur *add. ss* Tc)VmVqWcWe*Brant*, *Migne*; pertinet solvant Ca; pert. hec solv. LdMgObOcPfPw; pertinet salvantur Oe; solvant Pk; pertinet solvatur (*corr. fr.* sal- Vo) PtVo; pertinent solvantur. Item episcopus, cclxi *Vosm.*

7[1]

Item cap. cclxi[2]

Qui subdiaconum occiderit CCC solidos componat, qui diaconum CCCC, qui presbiterum DC, qui episcopum DCCCC, qui monachum CCCC[3].

ID 10.9] +C 17 q 4 c 27

---

[1] *om.* Lc
[2] cap. cclxi Bd*mg*BeCaLdOaObPf[2]PkRaTb; Libro XI, cap. xx Tc; cap. cclxxi Vo; Item – cclxi *om.* VpVq
[3] *CCCC CaPfRaTbTcVoWe; CCCCXVI Be; DCCC Mg

8[1]

[2]Liber VI, capit. xc[3]

Qui occiderit clericum aut monachum arma relinquat et Deo in monasterio serviat cunctis diebus vite sue, nunquam[4] ad seculum reversurus, et septem[5] annos publicam penitentiam gerat[6].

ID 10.10] +C 17 q 4 c 28

---

[1] *om.* Lc
[2] Item *add.* Mg, *om.* *PfTbTcCa
[3] xc *BeCaMgPfTbVo; xv Tc. Liber – xc *om.* VpVq
[4] nunquam CaMgPfTc; non Tb
[5] septem CaMgPfTcVq; sex Tb

[6] pub. pen. gerat (ingerat Ad, agat Wc) *AdCaMgPfRaTcWc; pen. gerat pub. Tb

9[1]

Capitul. lib. V, cap. cxcvii [2]

Qui per[3] odium vel malum ingenium et nisi[4] propter iustitiam faciendam hominem punierit[5] honorem suum perdat, et legibus contra quem[6] iniuste fecit[7] secundum penam quam intulerit[8] emendet.

ID 10.43]

[1] *in* AdBdBeCaDbEaFcLdLfLgLhLjLkLmLnMgMqOaObOcOdOePf<Ph>PkPtPwRaQaSgTbVmVoVqWcWe*Brant*; *om.* LcTc
[2] Cap. lib. V, cap. cxcvii (cp. v *add.* Vo) *LfLjMgOaTbVo; Cap. V lib. V cap. cxcvii CaPw; Capit. cccvii, cap. v LdOc; Cap. V cap. cxvii Lm; Item cap. xcvii Pf; Capitul' l. V capitulo cccvii Ra; cap. v Vq
[3] per *AdCaFcLdLfLjMgOaObOcOdOePfPk; propter Tb
[4] nisi *OaLmTb; non BeCaMgPfPwRaVo
[5] punierit *AdBeDbPfRaTbVoVq; peremerit CaLfLjMgPw; perimerit Oa
[6] vel quas *add. in mg.* Ra[2]
[7] in. fec. *CaMgPfTb; fec. in. Pw
[8] -erit *MfPfPwTb; -erat CaWd

10[1]

Cassiodorus in prologo tripartite historie, libro IX[2]*, cap. xxx*

Est[3] enim lex[4] huiusmodi. Imperator[5] Gratianus[6], Valentinianus et Theodosius[7] augusti, Flaviano prefecto pretorii Illirici. Si vindicari in aliquos severius contra nostram[8] consuetudinem pro cause intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut[9] subire penam aut excipere sententiam, sed per dies triginta super statu eorum sors et fortuna suspensa sit.

ID 10.47b]

[1] *om.* Lc
[2] IX *MgPfTb; XX Tc
[3] Hec est Pk
[4] lex MgPfTbTc; *om.* *Ca
[5] -ator *CaMgPfTbTcVo; -atores Pf[2]
[6] et *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc
[7] Theod- *BeCaMgRa; Teod- PfTb; Thod- Tc; Tehod- Vo
[8] nostram *BeCaPfRaTbVo; vestram MgTc
[9] eos aut *BeOaPfTb; aut eos CaMg; aut Tc; eos an Vo

11

Urbanus secundus[1] Godefrido[2] Lucano[3] episcopo[4]

Non enim eos homicidas arbitramur quos adversus excommunicatos zelo catholice matris ardentes, eorum quoslibet trucidasse contigerit.

ID 10.54 (pt)] C 23 q 5 c 47 med.

---

1 IIIus Ra
2 God- *CaEaOaPfTbVo; Got- MgRa; Gad- Tc
3 Lucano *OaTbRaWcWe (RaWc *after* ep.); Lutano Tc; *om.* CaLcLdMgPfPtVoVpVq.
4 Luc. ep. *om* Be

12

Augustinus in Exodo Questionum[1], cap. xlii[2]

Quod[3] non[4] formatum puerperium[5] noluit ad[6] homicidium pertinere, profecto nec[7] hominem deputavit[8] quod tale in utero geritur. Hic[9] de anima questio[10] solet agitari[11] utrum quicquid formatum non[12] est, nec animatum quidem possit intelligi, et ideo non sit homicidium, quia nec exanimatum dici potest[13] si[14] adhuc animam[15] non habeat[16]. Item. Si[17] illud informe puerperium iam quidem fuerat[18], sed adhuc quodammodo informiter animatum, quoniam magna de anima questio[19] non est precipitanda[20] indiscussa[21] temeritate sententie, ideo lex noluit ad homicidium pertinere, quia nondum dici potest[22] anima viva in eo[23] corpore quod sensu caret.

---

1 in Exodo Quest. *BeCaLdMgTbVo; Ques. in Exodo Pf; In Exodi questionibus de veteri et novo testamento Tc; in Exodo Vq. ii. *add. in mg.* Oc
2 xlii BeCaMgPfTbVo; xxiii Tc; xii Vp. iii. De eo qui percusserit mulierem in utero habentem et abortierit, utrum homicidium fecerit necne *in mg.* BdLj[2]Lk[2]; iii *in mg.* Be[2]
3 Quod *BeCaMqRaTbTcVq; Quod vero Mg; Qui PfVo; ad *add. and canc.* Ra
4 ad *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVq
5 Moyses vel lex *add. Brant, om.* *BeCaDbEaLcLdLgMgOaObOcOdOePfPtQaRaSgTbTcVmVoVpVqWcWe
6 ad *CaMgPfRa[2]Tb; *om.* RaTc
7 *corr. fr.* non Ra
8 *in mg.* Ra[2]
9 Hic *OaTb; Hinc AdBeCaMgMqPfRaTcVo
10 de an. quest. *BePfTbTcVo; quest. de an. AdCaMg
11 sol. ag. *BeOaTb; ag. sol. CaMgPfRaTcVo
12 non *BeCaMgTbTc; *om.* PfVo
13 dici pot. CaMgPfTb; pot. dici Tc
14 *altered to* sed Ca
15 adhuc an. *CaMgPfTc; an. adhuc Tb
16 -eat CaMgOaPfRaTbVo; -ebat *Tc
17 ergo *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc
18 fuerat *CaPfTbTc; fuerit animatum Mg
19 est *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
20 non est prec. *CaMgPfTc; prec. non est Tb
21 -ussa *CaPfTbTc; -usse Mg
22 dici pot. *BeOaTbTc; poterat dici CaMgRa[2]; pot. dici PfVoVq; pot’ Ra

ID 10.56] +C 32 q 2 c 8

---

[23] *corr. fr.* co Mg

13[1]

Augustinus, Questionum[2] de veteri et novo testamento[3], cap. xxiii[4]

Moyses tradidit, Si quis percusserit mulierem in[5] utero habentem et abortivum fecerit[6], si formatum fuerit, det animam pro anima. Si autem[7] informatum fuerit, multetur pecunia ut probaret non esse animam[8] ante formam[9]. Itaque, si iam formato corpori datur, non in conceptu[10] corporis nascitur cum semine dirivata. Nam, si[11] cum semine et anima existit ex anima[12] multe anime quotidie pereunt, cum semen fluxu quodam non proficit nativitati. Sed si prius[13] respiciamus, videbimus quid sequi debeamus. Contemplemur facturam Ade. In Adam enim[14] exemplum datum est, ut ex eo intelligatur quia iam formatum corpus accepit animam. Nam[15] poterat animam limo terre admiscere, et sic formare corpus, sed ratione informabatur, quia primum[16] oportebat[17] domum compaginari, et sic habitatorem induci. Anima certe quia spiritus est in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur[18]. Cum igitur[19] lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima[20]?

ID 10.57] +C 32 q 2 c 9

---

[1] *om.* Lc
[2] Quest. *BeCaMgPfTcVoVq; *om.* OaTb
[3] -ento *BeCaTbTcVo; -enti Pf; Testam' Mg
[4] cap. xxiii *BeOaPfRaTb?Tc; *om.* CaMgVo
[5] in *MgPfTbTc; *om.* Ca
[6] abortivum fecerit MgMqPtRaTcVoVpWc; obortivum fecerit AdBeCaPfVq; obortierit Oa; abortierit *Tb
[7] autem *CaMgPfTb; vero Tc
[8] non esse animam *BeCaMgPfVo; animam non esse Tb; animam non inesse Tc
[9] formam *BeOaTbVo; formatam CaMgPf; formatum Tc
[10] -eptu *MgPfTbTc; -eptum Ca
[11] *om.* Vo
[12] existit ex anima *CaOaMgVq*Vosm.*; consistit ex anima Be; existit PfTbVo; exit ex anima Tc*Brant*; consistat ex anima Vp; existit exanimis et *Migne*
[13] prius *CaMgTbTc; proprius BePf; propius Vo
[14] enim *BeCaMgTbTc; *om.* PfVo
[15] Nam *BeMgPfTb; *om.* Ca; Nam Deus Tc; Non Vo
[16] primum *CaPfTbTc; primo Mg
[17] *corr. fr.* oportet Ra
[18] habitare *add. Vosm., om.* *CaMgPfTbTc
[19] igitur CaMgPfRaVo; vero Be; igitur corporis Tc; ergo *Tb
[20] ubi erit anima *BeCaOaPfTbVoVq; ubi erat anima Mg; anima ubi erit Tc

14[1]

Ieronimus ad Gasium[2] *de questione*[3]

Sicuti[4] semina paulatim formantur[5] in utero, et tamdiu non reputatur[6] homicidium donec elementa confecta[7] suas imagines membraque suscipiant, ita sensus ratione conceptus, nisi in opera proruperit, adhuc ventre retinetur et cito ab ostio[8] perit[9].

ID 10.58]+C 32 q 2 c 10

---

[1] *om.* Lc
[2] Gasium MgMqPtVq; Gasiaum (?) Ad; Gaium BeCaTcVpWe; Gazium Oa; Algasium PfTbVo*Brant*; Gagium RaWc
[3] anime *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVq. *No insc., running this onto the end of c 13,* Sl
[4] -uti *CaMgPfTb; -ut Tc
[5] form- *CaMgPfTb; inform- Tc
[6] non rep. *CaMgPfTb; rep. non Tc
[7] confecta *BeMgPfRaTbVo; confectas CaVq; confusa Tc
[8] ab ostio *OaTb; ab hoste BeCaEaMgMqPfPtRaVoVqWcWdWe; abortione Tc. opere (?) *add. in mg.* Ra[2]
[9] pergit Vo

15[1]

Augustinus contra Cresconium grammaticum[2]*, libro I*[3]

Quisquis Christianum iniquus[4] persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si non hoc in illo persequitur[5], quod Christo est inimicum. Neque enim dominus in servo, pater in filio, maritus in coniuge, cum sint utrique Christiani[6] non[7] debent persequi[8] vitia Christiane[9] contraria veritati[10]. An vero si non persequantur, non[11] rei negligentie merito[12] tenebuntur?[13]

ID 10.61] C 23 q 4 c 52

---

[1] *om.* Lc
[2] *corr. fr.* monachum Vo[2]
[3] Item de homicidio *in mg.* Bd, Quod non semper inimicus christi iudicetur qui christianum persequitur *add. in mg.* Lj[2]
[4] iniquus *BeCaOaRaTbTcVqWe; inique LdMgPfVo; vel inique *in mg.* Ra
[5] Christi est - pers. *MgPfTbTc; *om.* Ca
[6] utr. Chr. *CaMgPfTc; Chr. utr. Tb
[7] non *BeCaMgTbTc; *om.* PfVo
[8] sed *add.* PfVo, *om.* *CaMgTbTc
[9] vit. Chr. *PfTbTc; Chr. vit. BeCaMg
[10] cont. ver. *CaMgPfTb; ver. cont. Tc
[11] non *BeMgOaTbTcVq; *om.* Ca; num PfVo
[12] negl. merito *BeCaOaPfTbVoVq; negl. marito Mg; inmerito negl. Tc; negl. RaWc

16[1]

Augustinus[2] ad Macedonium

Debet homo diligere proximum tanquam seipsum, ut quem potuerit[3] hominem vel beneficientie[4] consolatione vel informatione doctrine vel discipline coercione[5] adducat ad colendum Deum.

ID 10.62] C 23 q 4 c 53

---

1 *om.* Lc
2 Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf
3 -uerit *CaMgPfTb; -uit Tc
4 beneficientie *CaMg; beneficii BeOaPfRaTbTcVo; beneficie MqVq
5 coercione Ad[2]BeOaPfPwRaTbVoVqWe; cohortatione AdCaEgMg(vel cohertitione *ss*)Tc

17

Augustinus[1] ad Donatum presbiterum[2]

Qui diliguntur male sue voluntati impune et crudeliter permittendi non sunt, sed ubi potestas datur, et a malo prohibendi et ad bonum cogendi[3]. Nam si voluntas mala semper sue permittenda est libertati, quare Israelitici[4] recusantes et murmurantes tam duris flagellis a malo prohibebantur, et ad terram compellebantur promissionis? Si voluntas mala[5] permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti pessima[6] voluntate qua[7] persequebatur ecclesiam? Sed prostratus est ut excecaretur, excecatus ut mutaretur, mutatus ut mitteretur, missus ut qualia fecerat in[8] errore talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper sue permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera eius tundere[9], ut ad bonam disciplinam cogatur et Dominus diligatur?[10]

ID 10.63] C 23 q 4 c 38 med.

---

1 Aug. *BeCaMgTbTc; Idem PfVp
2 *no insc.* Vo
3 sunt *add.* Pf[2], *om.* *CaMgPfTbTcVo
4 -itici *CaMgPfTb; -ite Tc
5 semper sue *add.* CaLcMgRaTcVq, *om.* BeMqPfTbVo
6 uti pessima *AdBeCaMgOaPfVoVqWd; uti propria Tb; in pessima Tc
7 qua CaMgTbTcVo; quia Pf
8 in *CaPfTbTc; ab (vel in *ss*) Mg
9 tund- *CaPfTbVo; ?Mg; tond- Tc
10 et Dom. dil. *OaTb; et a Domino dil. BeCaMqPfPtRaTcVpVoWcWdWe; ? Mg; *om.* Qa

18[1]

[2]Chrisostomus super Mattheum, homelia xvii[3]

Occidit[4] Phinees hominem et reputatum est ei[5] ad iustitiam. Abraham vero non homicida solum[6], verum etiam parricida, quod[7] certe est gravius[8], effectus, magis Deo magisque[9] placuit. Sed et[10] Petrus geminum fecit homicidium, fuit tamen opus spirituale quod factum est. Non sola igitur respiciamus ad[11] opera, sed tempus et causam et voluntatem et[12] personarum differentiam et quantacumque alia ipsis[13] operibus acciderunt, diligentissime requiramus. Non enim possumus ad veritatem aliter pervenire[14].

ID 10.65] C 23 q 8 c 14

---

[1] *om.* Lc
[2] Iohannes *add.* TcVo, *om.* *BeCaMgPfTbVq
[3] hom. xvii CaLdMgMqPfRaTcVq; hom. xviii BeOaVoVp; *om.* Tb
[4] Occ- *MgPfTbTc; Acc- Ca
[5] ei *CaMgPfTb; *om.* Tc
[6] solum *CaEgPfTbTc; *om.* Mg
[7] quod *CaMgPfTb; qui Tc
[8] est gravius *CaMgPfTb; gravior est Tc
[9] magisque *BeCaMgRaTb; *om.* PfTcVo
[10] et *MgPfTbTc; *om.* Ca
[11] sola ig. resp. ad CaMgPfTc; ig. resp. ad sola Tb
[12] et *BeTbTc; *om.* CaMgPf
[13] ipsis *BeCaMgTbTc; ipsius PfVo
[14] poss. ad ver. al. perv. *BeMgOaPfTbVoVq; poss. ad ver. perv. al. Ca; al. poss. ad ver. perv. Tc

19[1]

Gregorius in Dialogo[2]

Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitavit, Ananiam et Saphiram mentientes morti increpando tradidit[3]. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat ergo quia aliquando ex potestate, aliquando exhibentur ex postulatione, dum et istis vitam increpando abstulit et illi reddidit orando[4].

ID 10.67b] C 23 q 8 c 16

---

[1] *om.* Lc
[2] in vita sancti Benedicti *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[3] inc. trad. CaMgPfTc; trad. inc. Tb
[4] redd. or. *CaMgPfTb; or. redd. Tc

20[1]

Iohannes[2] *VIII Domagol*[3] *duci glorioso*[4]

Preterea devotionis tue studium exhortamur ut contra marinos latrunculos qui sub pretextu[5] tui nominis in Christicolas debacchantur tanto vehementius accendatur[6], quanto illorum pravitate famam tui nominis obfuscatam fuisse[7] cognoscis quoniam, licet credi possit quod te nolente illi navigantibus insidientur, quia a te comprimi posse dicuntur, nisi eos compesceris[8] innoxius non haberis[9]. Scriptum quippe est, Qui crimina cum potest emendare non corrigit ipse committit.

ID 10.70] C 23 q 8 c 12

---

[1] *om.* Lc
[2] papa *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[3] VIII Domagol *PfVoVqWe; Vindomaglo Ad; VIII de mogol Be; VIII Domagolov... Ca; Widomagol Mg; VIII Domago MqVp*Brant*; VIII Domacol Oa; VIII Domaglo Pt; VIII (*ss and in mg.*) Demagol Ra; VIII Demaeol Tb; VIII Dogmalgo Tc; VIII Domogol Wc; VIII Hermanno *Vosm.*
[4] duci glor. *BeLdMgOaPfTbTc*Brant*; glor. Ca; d' Mq; *om. Migne*
[5] pretextu *AdBeCa[2]MgPf[2]RaTbVo; extextu Ca; pro textu OaVq; protectu Tc
[6] -atur *BeCaRaTbVq; -antur AdOa; -aris MgPfTcVo
[7] fuisse *CaMgPfTb; *om.* Tc
[8] -ceris MqPfTb; -cueris BeCaMgTcVo; -ceuris Oa; -escis Ra
[9] -eris *BeMqOaPfRa; -eberis CaMgTbTc; habens Vo

21[1]

Hieronimus ad Riparium

Legi[2] Siromastem[3] Finees[4], auctoritatem Elie, zelum Simonis Chananei[5], Petri severitatem Ananiam et Saphiram[6] trucidantem[7], Pauli constantiam qui Elimam[8] magum viis Domini resistentem eterna severitate[9] dampnavit. Non est[10] crudelitas[11] pro Deo[12] pietas. Unde et in lege dicitur, Si frater tuus et amicus et uxor que est in sinu tuo[13] depravare voluerit a veritate[14] sit manus tua super eum et effunde sanguinem ipsorum.

---

[1] *om.* Lc
[2] Regi Pk
[3] mastem [*preceded by lacuna*] Vq
[4] Fin- *CaOaPfTbVoVq; Phin- BeRaTcVp; Fun- Mg; *corr. fr.* Simoraste We
[5] Chananei *BeCaMqPfTbVoWdWe; Machabei MgTcWd[2](*ss*); *om.* Ra
[6] -iram *MgPfTbTc; -ira Ca
[7] -antem *CaMgPfTb; -antis Tc
[8] Elimam BeCaPfTcVo; Heliam Mg; Helimam Tb
[9] vel cecitate *add. in mg.* Ra[2]
[10] *ss* Ca
[11] sed *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[12] punire sed *add. Vosm.*, *om.* *CaMgPfTbTc*Brant*
[13] est in sinu tuo *BeMgOaPfRaTcVoVpVq; in sinu tuo est Ca; in sinu tuo est te Tb; in sinu tuo dormit *Brant*

ID 10.72] C 23 q 8 c 13

---

[14] a veritate *OaTb; veritatem BeCaMgMqPfRaTcVoVq(?)We

22[1]

Augustinus super epistolam Iohannis, cap. vii[2]

Non putes[3] tunc te amare servum tuum quando eum non cedis, aut tunc amare filium tuum quando non das disciplinam, aut tunc amare vicinum tuum quando non corrigis eum. Non est ista caritas, sed languor[4]. Ferveat caritas ad emendandum, ad corrigendum, sed si sunt boni mores, delectent[5], si sunt[6] mali, emendentur[7].

ID 10.76] C 23 q 5 c 36

---

[1] *om.* Lc
[2] vii *MgPfTbTc; l. ii Ca
[3] Non putes *BeCaLgMgPfTbTcVo; Ne putes Ld; Non computes Lh
[4] *obsc. add. in* Tb
[5] -ent *CaPfTbTc; -entur Mg
[6] sunt *CaMgPfTb; *om.* Tc
[7] -entur *MgPfTbTc; -etur Ca

23[1]

Augustinus in libro questionum veteris[2] *et novi testamenti, cap. civ*[3]

Quare ergo sententia data est ut qui accipit gladium, gladio pereat, nisi quia nulli licet excepto iudice[4] gladio quemquam occidere? Apostolo autem[5] Petro usque ad hoc permissum est quod dolorem faceret, non quod[6] occideret. Hoc enim audiens, ne iterum percuteret dicit[7] preterea quia[8] Christianis iam factis[9] occidere non licet. In misericordia enim positis lege iuris[10] mundo crediti[11] uti non licet aspere.[12]

ID 10.78b]

---

[1] *om.* Lc
[2] quest. vet.] questionis Oa
[3] civ BeOaPfRaTb; cxiii CaMg; iiii Tc; viiii Vo
[4] iudice *CaMgPfTc; vindice Tb
[5] autem *MgPfTbTc; *om.* Ca
[6] non quod *CaMgTbTcVo; nunquod Pf[2]
[7] dicit BeCaPfRaVo; discit Tb; didicit MgTc
[8] preterea quia *BeOaPfRaTbTcVo; propterea que Ca; propterea (vel pre- *ss*) quia Mg; vel propterea *add. in mg.* Ra[2]
[9] *corr. fr.* -anos iam factos Pf
[10] *corr. fr.* iure Ra
[11] -iti *CaMgOaRaTc; -ita BeTb; -itis Pf
[12] In misericordia-licet aspere *om.* Pq

24[1]

Ier' ad Agerutiam[2]

Olim[3] in lege[4] precipiebatur[5] oculum pro oculo, nunc verberanti maxillam prebemus et[6] alteram. Illo tempore bellatoribus dicebatur[7], Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime[8]. Modo[9] audit[10] Petrus, Conde gladium tuum in vaginam suam[11], qui enim gladio percusserit[12], gladio morietur.

---

[1] *in* EbEcEgLbLdLgMgObOcOd[2]PfPwRa[2]VcVoVpWaWd[2]Za*Brant*; *om.* AdBdBeCaDbEaFcGcKaLcLfLhLjLkLmLnMqOaOdOe<PePh>PkPtQaRaSdSeSgSlTbTcVeVmVqVtWbWcWdWe
[2] Iheronimus (Ier. Pf) ad Ag. PfVo; Aug. ad Ag. MgWd; Item exercitui Francorum Ra; Idem Vc; Item Vp; *om.* EbEcEg (EbEc *with no break*)
[3] Cum Vc
[4] *corr. fr.* perlege Ld
[5] -pi- *ss* Pf
[6] et EgMgPfVoVo; etiam Ld
[7] dicebatur EgLdMgPfVcVo; precipiebatur *Brant*
[8] super fem. (phemum Vc) tuum pot. PfVcVo; pot. super fem. tuum EgMgRa
[9] Amodo Vc
[10] audit EgLdPfVo; aud' MgVc; audivit *Brant*
[11] suam PfVo; *om.* EgMgRaVc
[12] gl. perc. EgPfVcVo; perc. gl. Mg; acceperit gladium Ra

25[1]

Augustinus ad Lecarium[2]

Qui vitiis nutriendis[3] parcit[4] et fovet[5] ne contristet peccantium voluntatem, tam non est[6] misericors quam qui non vult[7] cultrum rapere puero[8] ne audiat plorantem[9], et non timet ne vulneratum doleat vel extinctum.

ID 10.79] C 23 q 5 c 38

---

[1] *om.* Lc
[2] Lecarium BeMgOaPfRaVoVq; legarium AdCa; Locarium Ra[2]Tb; Letanum Tc
[3] et *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc
[4] -cit *MgPfTbTc;-cet Ca
[5] fovet AdBeCaEgLgOaOcOdOePfTbTcVmVoVq; vovet Mg; favet *IDm*
[6] est *BeOaTbVo; *om.* AdCaMgPfTc
[7] vult *CaMgPfTb; vultrum Tc
[8] puero *CaPfTbTc; pueris Mg
[9] -tem *CaPfTbTc; -tes Mg

26[1]

Augustinus ad Emeritum [2]

Nostri[3] adversus illicitas et privatas vestrorum[4] violentias, quas et vos ibi[5] qui talia facitis[6] doletis et gemitis, a potestatibus ordinatis iunctionem[7] petunt, non quod hos[8] persequantur, sed quia se[9] defendant.

ID 10.80] C 23 q 3 c 3

---

[1] *om.* Lc
[2] Aug. ad Em. (Deemetrium Ra) BeCaEgLdOaRaTbVoVq; Gr. ad Em. Mg; Item ad Em. Pf; Item Tc
[3] Nostri *BeCaEg(catholici scil. *add. ss*)FcMgOaPfQaTbVo; Nosti AdMqOdPwWe; Nostri autem RaTc; Fratri Vq; Vestri Wc
[4] vestrorum (scismaticorum scilicet *add. ss* Mg) *MgMqPfTb?TcVoWcWe; nostrorum BeCaEa
[5] vos ibi *BeMqOaTb; hi Ca; vos ipsi MgPfRaTcVo
[6] qui talia fac. CaMgPfTb; *om.* Tc
[7] iunctionem Ad[2]OaTb; ultionem (vel missionem *ss* Mg) AdCaMgRa[2]; optionem Be; unctionem EaMqRaWe?; tuitionem EgTc; missionem OcPfVo(*after corr.*); iuntionem Vq
[8] hos *CaMgPfTb; vos Tc
[9] se *CaMgTbTcVo; *om.* Pf

27[1]

Ex registro[2] *Leonis IV Ludovico augusto*[3]

Igitur[4] cum sepe adversa a Sarracenorum partibus perveniant[5] nuntia, quidam in Romanum[6] portum Sarracenos clam furtiveque[7] venturos esse dicebant. Pro quo nostrum congregari precipimus populum, maritimumque[8] ad litus descendere decrevimus[9], et egressi sumus Roma.

ID 10.83] C 23 q 8 c 7

---

[1] *om.* Lc
[2] Gr' *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc
[3] augusto *BeCaMgOaPfPtRaTbVoVq[2]; imperatori AdTcVpVq; *om.* Mq
[4] Legitur Ea
[5] -iant *CaMgPfTc; -iunt Tb
[6] -anum *BeOaPfRaTbVo; -anorum CaMgTc
[7] Sar. clam furt. CaMgPfTb; clam. furt. Sar. Tc
[8] maritimumque *AdBeCaPfPtTcVo; marinumque Tb; maritinumque Vq; ?Mg
[9] decrev- *AdBeOaPf?RaTbTcVo; decern- Ca; ? MgVq

28[1]

Leo IV Ludovico imperatori[2]

Scire vos[3] oportet quod nunquam ab aliquibus nostros homines sinimus opprimi, sed si necessitas illis incurrerit, presentialiter vindicamus[4], quia nostri gregis in omnibus ultores esse debemus et precipui adiutores.

---

[1] *om.* Lc

ID 10.84] C 23 q 8 c 8

---

[2] Leo - Lud. imp. *BeOaRaTbVoVq; Leo - Lud. augusto CaMg; Idem eidem PfTc
[3] nos Wc
[4] vindicamus BeCaMgRaTbTc; vim dicamus Mq; inde dicamus PfVo

29[1]

Alexander papa II[2] *omnibus episcopis Hispanie*

Dispar nimirum est Iudeorum et Sarracenorum causa. In illis[3] enim qui Christianos persequuntur, et ex urbibus et propriis sedibus pellunt, iuste pugnatur. Hi ubique servire parati sunt. Quemdam etiam episcopum[4] sinagogam eorum destruere volentem cohibuit[5].

ID 13.114b] C 23 q 8 c 11 to parati sunt

---

[1] *om.* Lc
[2] papa II *BeCaMgTbVoVq; episcopus II Pf; papa Tc
[3] illis *CaMgPfTb; illos Tc
[4] -pum *CaMgTbTcVo; -porum Pf
[5] -buit *MgPfTbTc; -bui Ca

30[1]

Item[2] *exercitui*[3] *Francorum*

Omni timore ac terrore deposito, contra inimicos sancte fidei et[4] adversarios omnium regionum[5] viriliter agere studete. Item. Ubi usque nunc parentes vestri[6] publicum moverunt procinctum semper[7] victores extiterunt, nullaque eos multitudo populi superare potuit. Non enim audivimus ut aliquando sine fama victorie reversi fuissent. Item[8]. Omnium vestrum nosse volumus caritatem quoniam quisquis[9], quod non optantes dicimus, in hoc belli certamine fideliter mortuus fuerit, regna illi celestia minime negabuntur. Novit enim Omnipotens si quislibet[10] vestrorum[11] morietur, quod

---

[1] *om.* Lc
[2] Item *BeCaMgObPtRaTb; Idem Pf; Leo IIII Vo; *om.* TcVp
[3] exercitui *BeCaMgPfTcVo; de exercitu Tb; exercitu OaRa; exercitus ObVq
[4] et *MgPfTbTc; *om.* Ca
[5] regionum *CaMgOaObPfTcVq; religionum Tb
[6] parentes vestri *BeCaMgOaQaRaTbTcVo; par. nostri ObPfVq; maiores vestri *Brant*
[7] procinctum semper *CaMqRa[2]TcWe; percunctum semper Ad; percinctum semper Be; exercitum (vel procinctum *ss* Mg) semper EgMgObPfQaVo; percinctum super Oa; procinctum super Ra; precinctum super Tb; per cunctum insuper Vq
[8] Item *CaMgPfTb; Item ex cronica Fra. Qa; *om.* Tc
[9] quisquis *CaMgPfTb; quisc'is Tc
[10] quisl- *BeCaTbTc; quil- PfVo; ?Mg
[11] vestrorum *BeCaPfTbVo; vestrum MgTc

pro veritate fidei et salvatione patrie ac[12] defensione Christianorum mortuus est. Ideo[13] ab eo pretitulatum premium consequetur.

ID 10.87] C 23 q 8 c 9, Omni - studete, Nouit - consequetur; *C 23 q 5 c 46,* Omnium - negabuntur

---

[12] ac *MgPfTbTc; ad Ca
[13] Ideo CaMgPfTc; Ideoque Tb

31[1]

Item[2] ex chronica[3] Francorum[4]

Adrianus papa in die sancto Pasche presente Carolo imperatore anathematizavit Thasmonem[5] ducem Bawariorum, nisi in omnibus obediret[6] eidem imperatori et filiis eius ac genti Francorum sicut iuraverat patri suo Pipino et sibi. Quod si nollet et sanguinis effusio fieret, vel aliud aliquid mali[7], hoc supra eumdem ducem[8] et eius consentaneos esset, et prefatus rex et sui ab ea culpa immunes essent.

ID 10.89]

---

[1] *om.* Lc
[2] Item CaMgTbVo; *om.* BePfTc
[3] -ica *BeEgMgOaPtTcVo; -icis CaPfTb
[4] Item – franc.] Ex gestis Karoli magni iuxta Alcuinum Vp (*cf c. 32)*
[5] Thasm- *PfTbTcVo; Thesm- Be; Thausm- Ca; Thasal- Mg; Thasi- MqRa; Thasim- Oa
[6] obediret *CaMgPfTb; obedisset Tc
[7] aliud. al. mali *CaMgPfTb; al. mali aliud Tc
[8] ducem *CaMgTbTcVo; ducere Pf

32[1]

Ex gestis Caroli magni iuxta Alcuinum[2]

Rogatu et precibus Adriani Romane urbis episcopi exoratus Carolus rex bellum contra Longobardos suscepit. Quod prius quidem et a papa eius, patre[3] supplicante, cum magna difficultate susceptum est.

ID 10.91] +C 23 q 8 c 10

---

[1] *om.* Lc
[2] Ex – Alc.] Ciprianus in none genere abusionis. Ex gestis Karoli ibidem Vp
[3] et a (*om.* Mq, *canc.* Od) papa (*after corr.* Sl) eius patre AdEaFc[2]MqOaOdOePkQaRaSgSlWe; a patre eius papa Be; et a patre eius papa (propria Vo) CaEgLgMgObOcPfPtPwTcVmVo; et a Pippino eius patre DbWc; et a papa eius patre eius Ra[2]; Zacharias papa eius patri Tb; et pater eius propter Vp; et a patre eius Vq; et a papa [Stephanus *add. IDp*] eius patre [Stephanus *add. IDm*] *ID*

33[1]

Ciprianus in nono[2] genere abusionis[3]

Rex[4] debet[5] furta cohibere[6], adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas et periurantes[7] non sinere vivere[8], filios suos non sinere impie agere[9].

ID 10.96] +C 23 q 5 c 40

---

[1] *om.* Lc
[2] nono *AdBeTbVo; novo BdCaEaEgLdMgMqOaPfRaVq
[3] in - abusionis (-ionum Eg) *BdBeCaEgMgPfTbVoVq; in nov. gen. Mq; *om.* Tc
[4] Rex *AdEaEgMqPfPtTbRa[2]VoWcWe; Lex BdBeCaMgRaTcVq; [ ]ex Oa
[5] *corr. fr.* est Ra; *ss* Vo
[6] coh- *AdBdBeCaMgPfRaVoVq; proh- TbTc
[7] periurantes *BeOaPfRaTbTc; periuros CaMg; pererrantes (?) Vo
[8] et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVq
[9] agere *CaMgPfTbVq; vivere Tc

34[1]

Ambrosius de officiis, libro i[2]

Fortitudo que vel in bello tuetur a barbaris[3] patriam, vel domi[4] defendit infirmos, vel[5] a latronibus[6] socios, plena iustitie est.

ID 10.97] C 23 q 3 c 5

---

[1] *om.* Lc
[2] Amb. - i *CaEgLdMgPfTbTcVoVq; *om. with no break* Qa
[3] in bello (*corr. fr.* barbaris Vo) tu. a barb. *BeOaPfRaTbTcVo; tu. in bello a barb. AdCa; tu. a barb. in bello Mg
[4] domi *CaMgPfTb; domum Tc
[5] vel *CaMgPfTb; *om.* Tc
[6] et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

35[1]

Augustinus, de civitate Dei, libro I[2]

Miles cum obediens potestati sub qua legitime constitutus est hominem occiderit, nulla civitatis sue[3] lege reus homicidii[4], immo, nisi fecerit, reus[5] imperii deserti[6] atque contempti est[7]. Quod si sua sponte[8] atque[9] auctoritate fecisset, crimen

---

[1] *om.* AaLc
[2] de civ. - I *BeCaLdLfLjLmMgOaPfTcVoVpVq; Item Eg; in libro I de civ. Dei Tb; ad consulta Bulgarorum *add.* Vp
[3] sue *BeCaEgPfTbTcVoVq; *om.* LdLfMg
[4] -dii *CaEgMgPfTbTc; -dium Lm
[5] est *add.* LdPfVo, *om.* BeCaEgLfLjLmMgTbTcVq
[6] deserti *CaEgMgPfTbTc; decreti Lm
[7] est BeCaEgLfLmMgTbTc; *om.* LdLjPfVo; si ... iustus iudex fuerit, non auri aliene patrie cupidus vel adulter *add.* Pf[3] *interlined*
[8] sponte *CaEgMgPfTbTc; potestate Lf

effusi humani sanguinis[10] incidisset. Itaque unde punitur, si fecit[11] iniussus, inde punietur nisi fecerit iussus. Quod si ita est iubente imperatore, quanto magis iubente[12] creatore. Qui ergo audit non licere se[13] occidere, faciat si iussit cuius non licet iussa contempnere[14].

ID 10.98 to fecerit iussus *only*] *C 23 q 5 c 13 as ID*

---

[9] atque *CaEgLdLfLjLmMgPfTb; ac Tc
[10] eff. hum. sang. *CaLdLjPfTcVo; sang. hum. eff. BeLm; eff. sang. hum. EgMg; hum. sang. eff. Lf; eff. sang. Tb
[11] -it *CaEgLdLfLmMgPfTcVo; -erit BeLjTb
[12] iubente LdLgMgPfVo; imperante *Vosm.*
[13] sibi Ra
[14] Quod si ita est - contemnere EbEcEgLbLdLgMgObOcOd[2]PfPwQaRa[2]VcVoVpVt[2]WaWd[2](*mg.*) Za*Vosm.; om.* *AbAdBdBeCaDbEaFcGcKaLfLjLmMqOaOdOePkPqPtRaSdSeSgSlTbTcVmVqVtWbWcWdWe*Brant*

36[1]

Pelagius patricio[2] Valeriano[3]

Non persequitur[4] nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum[5] iam[6] punit vel prohibet ne fiat, non persequitur iste sed diligit. Nam si ut quidam putant, nemo aut reprimendus a malo nec retrahendus ad bonum est, humanas ac divinas leges[7] necesse est evacuari, que et malis penam et bonis premia iustitia suadente[8] constituunt. Malum autem schisma est etiam per exteras potestates opprimendum.

ID 10.95] cf C 23 q 5 c 42 med,. var. at end

---

[1] *om.* Lc
[2] patricio *BeCaMgOaTbVoVq; patricio suo Tc; patrici Pf
[3] Pel. – Val.] Aug' de bero arbitrio l' Vp
[4] malum *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc
[5] vero malum vel factum *RaTbVo; autem vel malum factum Be; vero vel factum CaMgPfTc; vel votum vel factum Mq
[6] iam *CaMgPfTb; *om.* Tc
[7] leges *BeCaMgTcVo; laudes PfTb
[8] iust. suad. (solvente Vq) *AdCaMgOaPfTbTcVoVq; iustis *Brant*

37

Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum[1]

Si nulla urget[2] necessitas, non solum[3] quadragesimali[4], sed omni tempore est a preliis abstinendum[5]. Si autem inevitabilis[6] urget opportunitas[7], nec quadragesimali

---

[1] Bulg- *MgOaPfRaVo; Burg- BeCaTbTc; Bulgalorum Oa; Bug- Vq
[2] cogatur Lc
[3] non solum *CaMgPfTc; nec Tb
[4] tantum *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc
[5] est a preliis abst. *BeCaMgOaRa; amplius est abst. Mq; a preliis abst. est PfVo; a preliis est abst. TbVq; est amplius abst. Tc

est[8] tempore pro defensione tam sua quam patrie seu legum paternarum bellorum procul dubio preparationi parcendum, ne videlicet Deum videatur homo temptare, si habet quod faciat, et sue ac[9] illorum saluti consulere non procurat[10], et sancte religionis detrimenta non precavet[11].

ID 10.93] +C 23 q 8 c 15

---

[6] inevitabilis *CaMgTbTcVo; inevitalibus Pf
[7] opportunitas *BeMqOaPfTcVoVq; necessitas CaTb; inportunitas Mg; inoportunitas (*before* urguet) Ra
[8] est *CaMgPfTb; *om.* Tc
[9] et sue ac *CaMgPfTb; nec sue nec Tc
[10] non proc. *BeMgMqOa(?)PfRaVoVq; non presumat Ca; proc. Tc; *om.* Tb
[11] et sancte rel. - prec. *CaLcMgPfRaTbVqWc; *om.* Tc

38

Augustinus[1] de libero arbitrio, libro I[2]

Si homicidium est hominem occidere, potest occidere aliquando[3] sine peccato. Nam et[4] miles hostem, et iudex vel[5] minister eius nocentem, et cui forte invito atque[6] imprudenti telum manu[7] fugit, non mihi videntur[8] peccare cum hominem occiderunt[9]. Resp. Assentior[10], sed homicide isti appellari non solent. Item. R.[11] Militi iubetur lege ut hostem necet. A qua cede[12] si temperaverit[13] ab imperatore penas luit[14]. Nonne[15] istas leges iniustas vel potius nullas dicere audebimus? Nam mihi lex esse non videtur que iusta non fuerit[16].

ID 10.101a] +C 23 q 5 c 41a to hominem occidunt, Sed nec – solent; *for end see cap. 41 below*

---

[1] in libro i *add.* Be, in libro *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[2] lib. I CaMgPfRaTbVo; *om.* BeLcTcVp
[3] occ. al. *BeCaPfTbVo; al. occ. MgTc
[4] et *CaMgPfTc; *om.* Tb
[5] vel *BeOaTb; et CaMgPfTcVo
[6] atque *CaMgPfTb; aut Tc
[7] manu *CaMgPfTc; manus Tb
[8] -entur *BeTb; -etur CaMgMqOaPfRaTcVo
[9] -unt *TbTc; occidunt BeOa; -erit CaMgMqPfRaVo
[10] -ior *CaMgPfTb; -io Tc
[11] *om.* Be
[12] cede *BeMgPfTcVo; ede *corr. fr.* sede Ca; nece Tb; *om. Brant*
[13] temperaverit *BeLgMgObOcOePf^{2}RaTbTcVm^{2}Vo; se excusaverit Ca*Brant*; si temptaverit Mq; *corr. fr.* temptaverit *to* emptaverit Od; se temperaverit Oa; temperaverint Pt^2; tempertaverit Vm; temptaverit Vq
[14] luit *MgPfTbTc; luet Ca
[15] Nonne CaMgPfTc; Non Tb
[16] fuerit *BeCaMgPfTbTcVo; sinit LdOc; fuit Ra

39[1]

Augustinus[2], Questionum in Exodo cap. xxvii[3]

Cum minister iudicis occidit[4] eum quem iudex[5] iussit occidi, profecto si id sponte[6] faciat, homicida est, etiam si eum quem occidit[7] scit occidi a iudice debuisse.

ID 10.103] C 23 q 5 c 14

---

[1] *om.* Lc. Vp *reverses 39-40*
[2] Aug. *BeEaMgTbTc; *om.* Ca; Item Pf
[3] xxvii *BeCaMgPfTb; xvii Tc; viixx Vo. cap. xxvii *om.* Ea
[4] -dit *BeMgOaPfTbTcVoVq; -derit EaCa
[5] iudex *CaEaOaTb; lex BeMgMqPfVoVq; lex vel iudex Tc
[6] id sponte *BeCaEaMgOaTb; sponte id PfVoVq; sponte hoc Tc
[7] quem occidit BeEaMgPfRaTcVo; quem occiderit Ca; occidat quem *Tb; qui occidit Vq; *om.* Oa

40[1]

Augustinus[2], Questionum super Mattheum

Officia vindicte possunt implere boni bono animo, quomodo lex, quomodo iudex.

ID 10.106] C 23 q 5 c 16

---

[1] *om.* Lc
[2] Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

41[1]

Augustinus[2], Questionum in Levitico, cap. lxxi[3]

Cum homo iuste occiditur, lex eum occidit, non tu.

ID 10.104] +C 23 q 5 c 41b

---

[1] *om.* Lc
[2] Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf
[3] lxxi CaMgPfTb; lxxxi Be; lxxx Tc. cap. lxxi *om.* MqVo

42[1]

[2]Augustinus[3] ad Marcellum[4]

Si terrena ista respublica precepta Christiana custodiat, et ipsa bella sine benevolentia non gerentur ut[5] ad pietatis[6] iustitieque[7] pacatam societatem victis

---

[1] *om.* Lc
[2] Vc *add. in mg.* Noli extimare neminem – perturbatio non timetur (*ending as AL 13.4 [etc], not ID 10. 126 etc.)*
[3] Aug. *BeMgTbTcVqVo; Augusturus *after* Marc. Ca; Idem Pf
[4] Marcellinum Vo
[5] ut *MgPfTbTc; aut Ca

facilius[8] consoletur[9]. Nam cui[10] licentia iniquitatis eripitur[11] utiliter vincitur, quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua[12] penalis nutritur impunitas et mala voluntas velut hostis interior roboratur. Item. Misericorditer enim si fieri[13] posset, etiam bella gererentur a bonis, ut licentiosis cupiditatibus domitis hec vitia perderentur, que iusto[14] imperio vel exstirpari vel puniri[15] debuerunt. Nam si Christiana disciplina omnia bella culparet, hec potius militibus consilium salutis petentibus[16] in evangelio diceretur ut abicerent arma, seque militie omnino subtraherent[17]. Dictum est autem[18] eis, Neminem concusseritis, nulli[19] calumniam feceritis. Sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere precepit, militare utique non prohibuit.

ID 10. 107a] C 23 q 1 c 2b

---

[6] pietatis *CaMgTbTcVo; impietatis Pf
[7] -que *BeOaTbTc; *om*. CaMgPfVo
[8] facilius *CaMgPfTb; facile Tc
[9] consoletur CaMgPfTc; consuletur Tb
[10] Nam cui BeRaTbTc; Namque cum CaMg; Namque Mq?; Nam *and lacuna* Oa; Nam cum Ra[2]; Namque si PfVo
[11] iniq. erip. *CaMg?PfTb; utilitatis imponitur Tc
[12] peccati *add.* Tc, *om.* *CaPfTbVo; ?Mg
[13] si fieri *MgPfTbTc; fieri si Ca
[14] iusto *MgPfTbTc; iniusto Ca
[15] puniri BeCaMgMqPfRaTc[2]Vo; premi *Tb; punire Tc; *om. with lacuna* Oa
[16] petentibus *CaMgPfTb; poscentibus Tc
[17] subtrah. *MgPfTbTc; non traderent Ca
[18] autem est *marked for reversal* Ca
[19] nulli CaMgPf[2]Tc; nullam Tb

43[1]

Augustinus[2] ad Bonefacium comitem

Gravi[3] de pugna conquereris, dubites nolo[4]. Utile tibi tuisque dabo[5] consilium. Arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris, quia, quando pugnatur, Deus apertis celis spectat, et partem quam[6] inspicit[7] iustam, ibi dat palmam.

ID 10.109]

---

[1] *om.* Lc
[2] Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf
[3] Pravi Oa
[4] dub. nolo *CaMgPfTb; *om.* Tc
[5] dabo *CaMgPfTb; do Tc
[6] et partem quam *CaMgPfTc; quam partem Tb
[7] insp- *CaMgPfTb; asp- Tc

44[1]

Augustinus[2], libro II, cap. ii

Qui[3] gladio usus fuerit gladio cadet. Ille autem utitur gladio qui, nulla superiore[4] ac legitima potestate vel iubente vel cedente[5], in sanguinem[6] alicuius armatur.

ID 10.110a] C 23 q 4 c 36, Ille gladium accipit qui - *end*

---

[1] *om.* Lc
[2] Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf
[3] Quid Vo
[4] -ore *CaMgPfTc; -ori Tb
[5] cedente BeOaTbVoWc; favente Ca; suadente MgTc; cedente vel in talibus obedire vel concedente Mq; cogente Pf(*over erasure?*); cadente Pt; ei suadente Ra; cidente (?) Vq
[6] -inem MgMq[2]PfTbTc; -ine Ca

45[1]

Item[2]

Sive Deo sive aliquo legitimo imperio iubente[3], gerenda bella suscipiuntur a bonis, cum nec[4] rerum humanarum ordine inveniuntur[5], ubi eos tale aliquid vel iubere vel in talibus obedire ordo ipse constringit[6]. Alioquin Iohannes cum ad eum baptizandi milites[7] venirent[8] dicentes, Et nos quid faciemus?[9] responderet[10] eis, Arma abicite, militiam istam deserite, neminem percutite, prosternite neminem[11]. Sed quia sciebat eos cum[12] hec militando[13] facerent[14] non esse homicidas sed ministros legis, et non ultores iniuriarum suarum sed salutis publice defensores, respondit eis, Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Item. Dominum[15] Iesum Christum audiant Manichei, hoc stipendium iubentem reddi Cesari[16], quod Iohannes dicit sufficere militi. Reddite, inquit[17], Cesari que Cesaris

---

[1] *om.* Lc
[2] *in text with no break* PtVo
[3] leg. imp. iub. *BeCaPfTcVo; iub. imp. Tb; ?Mg
[4] nec BeCaPfTbVo; non in Tc; ?Mg; in eo *ID*
[5] -iuntur *CaMqRaTb; mittuntur Be; invenitur PfRa[2]Vo; inveniantur Tc; ?Mg
[6] -git *BeCaPfTbVo; -gat MgTc
[7] bapt. mil. *CaMgPfTc; mil. bapt. Tb
[8] venirent *CaMgPfTb; venissent Tc
[9] Non *add.* CaPfVo, *om.* *BeMgMqOaRaTbTc
[10] -eret *CaMgTbTcVo; -et BePf; isset Mq
[11] prost. nem. *CaPfTbVo; nem. prost. BeMgTc
[12] cum *BeOaTb; *om.* CaMgPfTcVo
[13] militando *CaMgPfTb; meditando Tc
[14] -erent *BeTb; -ere CaMgOaPfTcVo
[15] nostrum *add.* PfTc, *om.* *BeCaMgOaTbVo
[16] reddi Ces. *BeCaPfTbVo; Ces. reddi MgTc

sunt [18], et Deo que Dei sunt[19]. Et[20] ad hoc[21] enim tributa prestantur[22] ut propter bella necessarium multis[23] stipendium prebeatur.

ID 10.110b] C 23 q 1 c 4 med., widely var.

---

[17] inquit *CaMgPfTb; *om.* Tc
[18] Cesari que Ces. sunt *Tb; que sunt Cesaris Cesari BeCaMgTc; Cesari que sunt Ces. MqPfRaVo
[19] Deo que Dei sunt *MqOaRa; que sunt Dei Deo BeCaMg; Deo que sunt Dei PfVoVq; que Dei sunt Deo Tb; Deo que sunt Dei Deo Tc
[20] Et CaMgPfTb; *om.* Tc*Brant*
[21] hoc BeCaMgPfTcVo; huc OaTb
[22] trib. prest. *BeCaMgPfTcVo; prest. trib. Dei Tb; trib. prest Cesaris *Brant*
[23] multis CaMgPfTb; militi Tc

46[1]

Item[2]

Interest[3] quibus causis quibusque auctoribus[4] homines bella gerenda suscipiunt. Ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus[5] hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes principem[6] sit. Exsequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant[7] paci salutique communi. Bellum autem quod gerendum Deo auctore suscipitur, recte suscipi dubitare fas non est.

ID 10.110c]

---

[1] *om.* Lc
[2] *in text with no break* PtVoWc
[3] Interest] Inter hec est Mq
[4] quibusque auctoribus BeMgMqPfPtVq; quibus auctoribus Ca; quibusque actoribus TbVo; quibus auctoritatibus Tc
[5] -atus *CaMgPfTb; -atur Tc
[6] -ipem *MgPfTbTc; -ipes Ca
[7] mil. deb. *CaMgPfTb; deb. mil. Tc

47[1]

Item[2]

Cum[3] vir iustus[4] si[5] forte sub rege homine etiam[6] sacrilego militet recte possit illo iubente bellare[7] cui[8] pacis ordinem servans cui[9] quod iubetur vel non esse contra

---

[1] *om.* Lc
[2] *in text with no break* PtVoWc
[3] Cum *CaMgOaPfTcVq; Dum Tb
[4] iustus *MgPfTbTc; iniustus Ca
[5] si *CaMgPfTb; *om.* Tc
[6] etiam *CaMgPfTc; et Tb
[7] illo iub. bell. (bellate Vo) *CaPfTbTcVo; bell. illo iub. Mg
[8] cui BeCaMgMqPfTbVo; qui Tc; si vice *Brant*
[9] servans cui *CaMqTbTcVq; servit cui Be; servanti MgPfVo

Dei preceptum certum est[10], vel utrum sit certum non est, ita ut fortasse reum regem faciat iniquitas imperandi. Innocentem autem militem ostendat ordo serviendi, quanto magis in administratione bellorum innocentissime deversatur[11] qui Deo iubente belligerat. Quem male[12] aliquid iubere non posse[13] nemo ei qui servit, ignorat.

ID 10.110d] C 23 q 1 c 4 med., to ordo serviendi, *but var.*

---

[10] cert. est *BeMgPfTbVo; *om.* Ca; est cert. Tc
[11] dev.] *lacuna* Ra, *with* ..eversatur *in mg.*
[12] male *MgPfTbTc; malo Ca
[13] non posse *CaMgOaPfTbTc; *om. Brant*

48[1]

Ieronimus super Iohel

Non solum homines ministri sunt et ultores ire[2] Dei, in his qui malum[3] operantur, et non sine causa portant gladium[4], sed et contrarie[5] fortitudines que appellantur furor et ira[6] Dei.

ID 10.111] C 23 q 5 c 27

---

[1] *om.* Vq
[2] ire *CaMgPfTb; *om.* Tc
[3] malum *CaMgTbTcVo; male Pf
[4] port. glad. *CaMgPfTc; glad. port. Tb
[5] contrarie *MgOaPfTbTc; contraire Ca
[6] et ira *om.* Ra

49[1]

Ieronimus super Isaiam, libro V[2]

Non est crudelis qui crudeles iugulat, sed[3] quia[4] crudelis[5] patientibus esse videatur[6]. Nam latro suspensus[7] patibulo crudelem iudicem putat.

ID 10.112] C 23 q 5 c 28

---

[1] *om.* LcPk
[2] lib. v *BePfTbTcVo*;* vel v Ld; *om.* CaMg
[3] crudelis ideo vocatur *add.* MgPfRaTcVo, ideo crud. voc. *add.* Eg, *om.* *AdBeCaEaMqOaTbWc
[4] quia *BeCaEgMqTbTc; quod MgPfVo
[5] -elis BeCaPfTbTc; -eles Mg; -el’ Eg
[6] videatur CaMgPfVo; videtur Be; videbatur MqOaTbTc
[7] in *add.* BeTc, *om.* *Be[2]CaMgPfTb

50[1]

Item[2] *super Sophoniam*

Si quis fortitudinem latronis et pirate diripiat infirmosque reddat, prodest illis sua infirmitas. Debilitata enim membra quibus prius non bene[3] abutebantur[4] a malo opere cessabunt.

ID 10.113] C 23 q 3 c 6

---

1 *om.* Lc
2 Item *BeCa(*in black)*LdOaTbVoVq; Ieronimus MgTc; Idem Pf
3 prius non bene *CaMgPfTc; non bene prius Tb
4 abut- *CaPfTbTc; ut- Mg

51[1]

Ieronimus[2] *super Ezechielem, libro III*[3]

Qui malos percutit in eo quod mali sunt et habet vasa[4] interfectionis ut[5] occidat pessimos[6], minister est Domini.

ID 10.114] C 23 q 5 c 29

---

1 *om.* Lc
2 Ier. *CaMgTbTcVo; Idem Pf
3 Ez. - III *CaMgPfTbVo; epistolam ad Galathas Tc
4 vasa *MqOaPfTcVoVq; causam BeCaMgRaTb
5 ut *MgPfTbTc; *om.* CaMq
6 occ. pess. *CaMgPfPkRa[2]Tb; occ. plurimos Ra; eripiat pios Tc

52[1]

Item super Epistolam ad Galathas, libro II[2]

Iudex non est auctor sceleris[3] neque homines vinciendo[4].

ID 10.115a] C 23 q 5 c 30

---

1 *om.* Lc
2 Item (sermo *add.* Be, Ieron' Pt) - II *BdBeDbLfLjMqOaTbVoVq; Item super ep. ad Gal. CaEaEgRa(*mg.*); Item Ieronimus - II LdOc; Ier. super ep. Galathas Lm; Item idem - II Mg; *as insc. to c. 53* Ob; Idem - II Pf; *om. with no break* Pk; Isidorus Ethimologiarum libro XVIII cap. iiii Tc
3 non est auct. scel. *BdCaDbEgLdLfLjLmMgOaObPfTc; auct. scel. non est Tb
4 neque perimendo *add.* EgMgRaVp, neque homines perimendo *add.* LdObOcPfPwVo, nec perimendo *add.* LgQa, atque perimendo *add.* Tc, *om.* *AdBdBeCaDbEaFcLfLhLjLmMqOaOdOePkPtSeSlTbVmVqWdWe*Brant*

53[1]

Super Ieremiam[2]

Regum proprie est facere iudicium atque iusticiam, et liberare de manu calumpniatorum vi oppressos, et peregrino pupilloque et vidue qui facilius opprimuntur a potentibus prebere auxilium. Et post aliquanta.[3]

+C 23 q 5 c 23a

Homicidas[4] enim et sacrilegos et[5] venenarios punire non est effusio sanguinis sed legum ministerium.

ID 10.115b from Homicidas*] C 23 q 5 c 31, cf +C 23 q 5 c 23c*

---

[1] *om.* AaLc
[2] Super Ier. EaLmOaPkRa(*mg.*)TbVq; Ier' M. Be; Lib. II super Ier' Ca; Item super Ier. Eg*Brant*; Item Ier. libro IIII LdOc; Ier. lib. IIII Mg; item - lib. ii *(c. 52)* Ob; Idem - iiii Pf; *om.* QaVpWc; Item Tc; Super Hieremiam l' iiii Vo
[3] Regum proprie - auxilium. Et post aliquanta LdMgOcPfVoWa; *om.* *AbAdBdBeCaDbEaEbEcEgFcGcKaLbLfLgLhLjLkLmMqOaObOdOePkPqPtPwQaRaSdSeSgSlTbTcVcVmVpVqVtWbWcWdWeZa*Brant*
[4] Homines Mq
[5] et MgPfTbTc; *om.* Ca

54[1]

Isidorus Etimologiarum libro XVIII, cap. iii[2]

Iustum bellum est quod ex dicto[3] geritur[4] de rebus repetendis, aut pulsandorum hostium causa. Iudex dictus est quia ius dictat populo sive quod iure disceptet[5]. Iure autem disceptare est iuste iudicare. Non est enim[6] iudex, si non in eo iustitia est[7].

ID 10.116] C 23 q 2 c 1

---

[1] *om.* Lc
[2] Is. - iii *CaMgOcPfTbVo; Item Tc
[3] ex dicto MgOaPfTbTcVo; ex edicto *Be*Brant*; edicto CaPf[2]
[4] et *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc
[5] -et *CaMgPfTc; -at Tb
[6] est enim *CaMgPfTc; enim est Be; est Tb
[7] si non - est *BdBeCaDbEgFcLgOaObOcOdOePkQaRaSgTbTcVmVo(est *before* in eo)Vq; si in eo iust. non est Mg; nisi iuste iudicet *over erasure* Pf

55[1]

Stephanus[2] *Liutwario*[3] *episcopo*[4]

Non autem sine causa gladium portat rex. Iudex est enim[5] contra omnes iniquos ut[6] terrore comprimat quos nequit[7] corrigere monitis salubribus. Aggrediatur igitur secure que sunt Deo placita[8]. In nullo[9] ei beatus Petrus[10] aberit[11] cum suo ancipiti gladio, si tamen patrie saluti[12] consulat.

ID 10.117]

---

[1] *om.* Lc
[2] Stephanus *CaPfRa[2]TbTc; *om.* MgRa
[3] Liutwario AdBdBeMq?Od; Luciniano Ca; Liutuario Db; Miario Fc; Luitario LdVo[2]; Lucimaro Lf; Liuthiuario Lj; Luitulliario Lm; Liuthwaro MgPk; Tuthiuaro Ob; Luttario Oc; Mauro Oe; Ianuario Pf; Liuthicario Ra; Liutiwario (?) Tb; Luciano VpWc*W*; Luthario *Brant*; Lothario *Vosm.*
[4] *no insc.* PtVq
[5] est enim *CaMfPfTbTc; enim est Lf
[6] ut *BeCaLfLjLmMg ; et Oa; ut et. PfTbTcVo
[7] nequit *Be(*after salubribus*)CaMgPfTbTc; non potest Lf
[8] Deo plac. *BeCaLdLjLmMgPfTcVo; plac. Deo LfTb
[9] enim *add.* CaLdLfLjMgPfTcVo, eius *add.* Lm, *om.* *BeOaTb
[10] ei b. Petr. *BePfTbTc; b. Petr. CaLfVo; b. Petr. ei Mg
[11] *corr. fr.* abierit Ld
[12] pat. sal. *CaLdLfLjLmMgPfTb; sal. pat. RaTc

56[1]

Pandectarum libro I, titulo i[2]

Vim[3] atque iniuriam propulsemus. Nam iure hoc venit ut quod quisque[4] ob tutelam sui corporis fecerit, iure[5] fecisse estimetur.

ID 10.118] l. I De sent. excom. § Vim

---

[1] *om.* Lc
[2] tit. i OaPfTbVo; tit. ii BeLd; cap. i CaTc; ? Mg
[3] Tim Oa
[4] quod quisque *BeCaPfTbVo; cum quisquam Tc; ? Mg
[5] hoc *add.* Tc, *om.* *BeCaPfTbVo; ? Mg

57[1]

Augustinus in libro Numeri[2]*, cap. xliiii*[3]

Notandum est sane quemadmodum iusta bella gerebantur a filiis Israel contra Amorrheos. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humane societatis equissimo patere debebat[4].

---

[1] *om.* Lc
[2] libro Numeri MgPfRaTc; Numeris BeCaTbVq; Inumeri Oa; in nummi Vo
[3] xliiii *BeCaMgOaTbTc; xliii PfRaVq; cap. xliiii *om.* Vo
[4] -ebat *CaMgPfTb; -uerat Ra; -ebatur Tc

ID 10.119] C 23 q 2 c 3

58[1]

Ambrosius[2]*, de officiis libro I*

Non in inferenda sed depellenda iniuria lex virtutis[3] est. Qui enim non repellit a socio iniuriam si potest tam est in vitio quam ille qui facit.

ID 10.120] C 23 q 3 c 7a, earlier form of complete cap.

[1] *om.* LcVc, *suppl.* Vc[2] *in mg*
[2] Ambrosius *BeCaMgMqOaPfRaVoVq; Augustinus TbTc
[3] virtutis *RaTb; virtus BeCaMgMqOaPfTcVoVq

59[1]

Augustinus ad Bonefacium comitem[2]

Quid distat inter Arianos et Donatistas[3]? Quomodo reges Domino[4] serviunt[5] in timore[6], nisi ea[7] que contra Domini iussa[8] fiunt[9] religiosa severitate prohibendo atque plectendo[10]? Aliter enim servit quia homo est, aliter quia etiam[11] rex est. Quia homo est servit vivendo fideliter, quia etiam rex est[12] servit[13] leges iusta precipientes et contraria prohibentes[14] convenienti vigore sanciendo.

ID 10.121] C 23 q 4 c 42 end, from Aliter enim

[1] *om.* Lc
[2] comitem *BeCaDbMgPfTbTcVo; *om.* LdLm; *No insc., no break* We
[3] Quid - Donatistas *BeCaMgMqOaPfTbTcWe; Quod inter Arrianos distat Vo; *om.* LjVq
[4] reges Dom. *CaLdLjLmMgPfTb; Dom. reg. Tc
[5] serviunt *CaLdLjLmMgPfTb; servierunt Tc; Ra *obsc.*
[6] in tim. *CaMgPfTbTc; *om.* Lj?
[7] ea *CaMgPfTbTc; *om.* Ld
[8] Domini iussa *CaMgPfTbTc; dismissa Lm
[9] fiunt *CaMgPfTbTc; sunt Lj
[10] plect- *MgPfTbTc; amplect- Ca
[11] quia et. *BeCaMgOaPfTbTc; et. quia LdLjVoVq; quia Ra
[12] Quia homo est (*om.* LmPtVq) - rex est *BeCaDbLgLjLmMgMqOaObOdPtRaTbVmVq; Quia homo - rex LdLjOcOePfSgVo; *om.* Tc
[13] servit *BeCaLdOaPfTbTcVo; servat Ld[2]Mg
[14] cont. proh. *CaLdLjMgPfTc; proh. cont. Tb

60[1]

Augustinus[2] de verbis Domini, tractatu xix[3]

Militare non est delictum, sed propter predam[4] militare peccatum est, nec[5] rempublicam gerere[6] criminosum est, sed ideo agere[7] rempublicam ut[8] rem familiarem[9] potius augeas[10], videtur esse dampnabile. Propterea[11] enim providentia[12] quadam[13] militantibus sunt stipendia constituta ne, dum sumptus queritur, preda grassetur. Item. Dominus ipse dixit[14], Reddite que sunt Dei Deo, et que sunt Cesaris Cesari[15]. Igitur quod Cesar precipit ferendum est[16], quod imperii dicit[17], tolerandum est. Sed fit intolerabile dum illum preda exactionis accumulat[18]. Item. Interrogaverunt Iohannem milites dicentes, Quid faciemus et[19] nos? Ait illis, Neminem concutiatis neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris. Sic autem cognoscere se debet omnis homo[20] qui militat. Non enim tantum de his[21] militantibus scriptura loquitur[22] qui armata militia[23] detinentur, sed[24] quisquis militie sue cingulo utitur, dignitatis sue miles ascribitur, atque ideo hec sententia potest dici, verbi gratia, militibus, profectoribus[25] cunctisque rectoribus. Quicumque sibi stipendia publice

---

[1] *om.* Lc
[2] Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf
[3] tr. xix] tr. xxx Vo; c xxviii Vp
[4] predam *CaMgPfTc; quedam Tb
[5] nec *BePfTbTcVo; non CaMg
[6] gerere *CaMgPfTb; regere Tc
[7] ideo agere *CaMgPfTb; augere Tc
[8] *after corr.* Tc
[9] et divitias *add. Brant*, *om.* *CaDbMgPfTbTc
[10] -eas *MgPfTb; -ere Tc
[11] Propterea *BeOaPfTbTcVo; Propter hoc Ca; Propter Mg
[12] providentia *BeOaTb; providenda CaMgMqPfTcVo
[13] quadam *BeCaOaTbVo[2]; quedam Mg; quamdam PfVo; *om.* Tc
[14] Dom. ipse dix. *CaPfTbTc; Dixit ipse ... Mg
[15] que sunt Dei Deo et que sunt Cesaris Cesari *BeCaEaPfTbVo; ? Mg; que sunt Cesaris Cesari et que sunt Dei Deo Tc. Vq *ends cap. here*
[16] est *PfTbTcVo; *om.* Ca; ??Mg
[17] quod imperii (*corr. fr.* impii *to* impius Vm) dicit CaEaLgMqObOeSgTbVm; ? Mg; quod imperium dicit BeOcPfRa(*before corr.*); et quod imperator dicitur Tc; imperat *Brant*
[18] illum preda exactionis accumulat *BeCaMgObOcOePfSgTbTcVoVp; vel nimia exactio facit regem intolerabilem *add. ss.* Mg; predam exactores accumulant *Brant*
[19] et *BeOaTb; *om.* CaMgPfTcVo
[20] omn. hom. *CaMgPfTc; hom. omn. Tb
[21] tantum de his *CaMgPfTb; de his tantum Tc
[22] loq- *CaMgPfTb; liq- Tc
[23] mil- *CaMgPfTb; mal- Tc
[24] *corr. fr.* si Tc
[25] profectoribus CaMgMq[2]OaPfVo; prefectis BeRa; perfectioribus TbTc; protectoribus *ID*

decreta consequitur si[26] amplius querit, tanquam calumniator et concussor Iohannis sententia condempnatur.[27]

ID 10.125a] C 23 q 1 c 5

---

[26] si *CaMgPfTc; sed Tb
[27] Igitur quod Cesar precipit ferendum – *end om.* Vq

61

[1]*Decreta*[2] *Gregorii iunioris*[3]

Si quis ariolos, aruspices vel[4] incantatores observaverit, anathema sit, aut[5] etiam philacteriis usus fuerit, anathema sit.

ID 11.1] C 26 q 5 c 1

---

[1] (iiii *add.* Bd) De incantatoribus et divinationibus et diverso genere magice artis *add. in mg.* BdDbLj[2]Tc[2]
[2] Decreta BeCaLcMgTbVo; Ex decretis Pf; De tractatu Tc; *om.* Mq; Decretum *ID*
[3] iiii *in mg.* Be[2]
[4] vel *BeCaMgPfTb; et Tc
[5] aut *BeCaMgPfTb; aut si Pf[2]; et Tc; an Vo

62

Anchiranum concilium[1], *cap. xxiiii*[2]

Qui divinationes expetunt et morem[3] gentilium subsequuntur, vel in domos suas huiuscemodi homines[4] introducunt exquirendi aliquid arte magica aut expiandi causa, sub regula quinquennii iaceant secundum gradus penitentie definitos.

ID 11.2] C 26 q 5 c 2, cf earlier vers. C 26 q 7 c 17

---

[1] Anch. conc. *CaOaTbVoVq; Ancir. conc. iii Be; Ancianum conc. Lc; Ex concilio Ancirano Mg; Ex Anchirano conc. Pf; Ex Acreano conc. Tc
[2] xxiiii *BeCaOaTbTcVo; xxiii MgMq; xxxvi LdRaVq; xxx... Pf; xxxiiii Vp
[3] morem *CaMgPfTb; more Tc
[4] hui. hom. CaMgOaPfTc; hom. hui. Tb

63[1]

Laodicense concilium[2], *cap. xxxvi*[3]

Non oportet sacris officiis deditos vel[4] clericos magos aut incantatores existere, aut facere philacteria que animarum suarum vincula comprobantur.

ID 11.3] C 26 q 5 c 4a, earlier form of complete cap.

---

[1] *om.* Lc
[2] Laod. conc. *Be[2]CaMgOaTbVoVq; Leod. conc. Be; Ex Laodicensi concilio Pf; Laodiensi concilio Tc
[3] xxxvi *OaRaTbVoVq; xxiiii BeCa; xxiii Mg; ?Pf; xxx Tc
[4] vel *CaMgPfTb; *om.* Tc

64

Toletanum concilium[1] IV, cap. xxx[2]

Si quis episcopus aut presbiter aut diaconus vel[3] quilibet ex ordine clericorum aruspices[4] aut ariolos aut certe[5] augures vel sortilegos[6] vel eos qui profitentur artem magicam, aut aliquos eorum similia exercentes[7] consuluisse fuerit deprehensus, ab honore dignitatis sue depressus monasterii curam excipiat[8], ibique perpetue penitentie[9] deditus scelus admissi[10] sacrilegii solvat.

ID 11.5, cf 3.129] C 26 q 5 c 5

---

1 Tol. conc. BeCaLdTbVoVq; Toletano concilio LcTc; Ex concilio Toletano Mg; Ex Toletano concilio Pf
2 xxx *BePfTbTcVoVp; xix Ca; xxv Mg; xxxiii Ra; IV cap. xxx *om.* Lc
3 vel *CaMgPfTb; aut Tc
4 aut incantatores *add. Vosm.*, *om.* *CaMgPfTbTc
5 certe *CaMgPfTb; *om.* Tc
6 -leg- *CaMgPfVo; -log- TbTc
7 -entes *CaMgPfTb; -entium Tc
8 exc- *CaPfTbTc; susc- Mg
9 perp. pen. *CaPfTbTc; pen. perp. Mg
10 admissi *BeCa[2]MgOaTbTcVoVq; admissis Ca; admisi Pf

65[1]

Augustinus in libro de civitate Dei[2]

Nec mirum de magorum prestigiis[3] quorum in tantum prodiere[4] maleficiorum artes ut etiam Moysi in illis signis resisterent, vertentes virgas in dracones, aquas in sanguinem, cum[5] fertur etiam in gentilium libris quod quedam maga famosissima[6] Circe[7] socios Ulixis mutaverit in bestias[8]. Legitur et[9] de sacrificio quod Archades deo suo Lieo immolabant, ex quo quicumque sumerent[10] in bestiarum formas converterentur. Sed hec omnia magicis[11] prestigiis[12] potius fingebantur quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipsi errores ignorantibus manifesti fiant de eorum

---

1 *om.* LcVq
2 Aug. (dicit *add.* BeCaVo) in lib. de civitate Dei (Domini BePfVo) BeCaLdMgMqPfTbTcVo; Ex dictis eiusdem (*from BD) ID*; Ex dictis Augustini *W*
3 prestig- *BeCaMgTbTcVo; prestrig- PfVo[2]
4 -iere CaMgPfTb; -erunt Tc
5 cum CaMgPfTb; *om.* Tc
6 famos- *BeTbTc; formos- CaMgMqOaPfRaVo
7 *corr. fr.* cute Ra[2]
8 *corr. fr.* -iis Mg
9 et *CaMgPfTc; etiam Tb
10 -erent *CaMgPfTc; -eret Tb
11 eis *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

proprietate atque inventoribus[13] iuxta traditionem maiorum primum dicere[14] congruum arbitramur. Magi sunt qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi[15] permissu Dei elementa concutiunt[16], turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine ullo[17] veneni haustu, violentia tantum[18] carminis, interimunt[19], unde et Lucanus:

Mens hausti[20] nulla sanie polluta veneni
Incantata perit.

Demonibus enim[21] accitis audent ventilare, ut quisquis suos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam[22] sanguine utuntur[23] et victimis sepe contingunt corpora mortuorum. Nicromantii[24] sunt quorum precationibus[25] videntur resuscitati[26] mortui divinare et ad interrogata respondere. Nicro[27] enim Grece[28] mortuus[29], mantia divinatio nuncupatur. Ad quos suscitandos[30] cadaveri sanguis adicitur. Nam amare demones sanguinem[31] dicuntur. Ideoque quotiens[32] nicromantia fit, cruor aque[33] miscetur et colore[34] sanguinis facilius provocantur. Hidromantici ab aqua dicti. Est[35] enim hidromantia[36] in[37] aque[38] inspectione umbras[39] demonum evocare[40], et imagines

---

12 prestig- *BeCaMgTbTc; prestrig- PfVo
13 *corr. fr.* inventionibus Ra^2
14 prim. dic. *CaMgPfTc; dic. prim. Tb
15 sunt qui *add. Vosm, om.* *CaMgPfTbTc*Brant*
16 el. conc.] clementia *Brant*
17 ullo *CaMgPfTb; *om.* Tc
18 tantum *MgPfTbTc; tamen Ca
19 -unt *MgPfTc; -untur Ca; -it Tb
20 hausti *CaMg?TbTc; haustu Pf
21 enim *CaMgPfTb; etiam Tc
22 etiam *CaMgPfTc; enim Tb
23 sang. ut. *CaMgPfTc; ut. sang. Tb
24 Hi cromantici Vo
25 precationibus BeMgPfTbVo; predictionibus Ca; precantationibus Tc
26 -ati *Mg^{2}PfTbTcVo; -ari Be^{2}CaMg
27 Hicro Vo
28 enim Grece *CaPfTbVo; ergo Grece Mg; igitur Tc
29 Latine *add. Brant*, lat’ *add.* Mg, *om.* *BeCaDbPfTbTcVo
30 ad quos suscitandos *CaMgPfTb; Eo quod suscitando Tc
31 amare dem. sang. BeCaPf^{2}Vo; amare sang. dem. MgOa; amare sang. homines Tb; dem. sang. amare Tc
32 quotiens *BeCaPfTcVo; quotienscumque Mg; *om.* Tb
33 cruor aque BeMgOaPf^{2}Vo; cruor aqua CaTc; quando aque cruor Tb
34 col- *CaMgTbVo; cal- BePfTc
35 Est *CaPfTbTc; Et Mg
36 est *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc
37 ab Ra
38 aque *BeCaMgRaTb; aquarum PfTcVo; vel in aquarum *in mg.* Ra
39 umbras *CaMgPfTb; umbram Tc
40 demonum evocare *BeCaMgOaTb(*corr. fr.* evolare); demonis evocare PfVo; demonstrare Tc

ludificationis eorum videre, ibique ab eis aliqua audire. Ubi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur[41] suscitare.

ID 11.67] C 26 q 5 c 14a, cf cap. 67 below

[41] perhibentur *CaMgPfTb; videntur Tc

66[1]

De eadem re. Ex dictis eiusdem[2]

Igitur genus divinationis[3] a Persis fertur allatum[4]. Varro autem dicit divinationis quatuor esse genera, terram, aquam, erem et ignem[5]. Hinc geomantiam, hidromantiam[6], eromantiam[7], phiromantiam[8] dictam autumant[9]. Divini dicti sunt quasi Deo pleni. Divinitate enim plenos se esse assimulant[10], astutia quadam[11] fraudulenta[12] hominibus futura coniectant. Duo autem sunt genera divinationis[13], ars et furor. Incantatores vero[14] dicti sunt qui artem verbis peragunt. Arioli vocati sunt propter[15] quod circa aras idolorum[16] nefarias preces emittunt et funesta sacrificia offerunt, hisque celebritatibus demonum accipiunt responsa. Haruspices nuncupantur[17] quasi horarum inspectores[18]. Dies enim et horas in agendis negotiis operibusque custodiunt, et quid per singula[19] tempora observare debeat homo intendunt. Hi etiam exta pecudum inspiciunt, et ex eis futura[20] predicunt. Augures sunt qui volatus avium[21] et voces intendunt, aliaque signa rerum vel observationes

[1] *om.* LcVq
[2] De eadem re. Ex - eiusd. *CaLdMgOaVo; De eadem re. Ex dictis Augustini BeTc; Igitur de eodem Mq; Ex - eiusd. Pf *W*; De eadem re. Idem Tb
[3] gen. div. *BeCaPfTbTcVo; div. gen. MgVp
[4] fertur allatum CaMgPfTb; allatum videtur Tc
[5] aquam, erem et ignem *BeTb; erem, aquam, ignem CaMg?; aquam, erem ignem MqOaPfVo; aquam, ignem, erem Tc
[6] idro- *OaTbTc; ydro- BeVo; hydro- Ca; ?Mg; dro- Pf
[7] ero- *OaTb; cro- BePfVo; oro- Ca; ?Mg; eri- Tc
[8] phirom- BePfTb; Phyroni- Ca; ? Mg; pirom- Tc; prom- Vo
[9] -ant BeCaPfTc; -at Tb; ? Mg
[10] plenos se esse assimulant *BeOaPfTbVo; plenos esse se ass. Ca; plenos se esse ass. et Mg; simulant se plenos Tc
[11] et *add.* Ca, *om.* *PfTbTcVo, ? Mg
[12] -enta *BeMgPfTbVo; -entia Ca; -ata Tc
[13] sunt gen. div. *CaPfTbTc; gen. div. sunt Mg
[14] vero *Ca(*orig. after* dicti)MgPfTc; *om.* Tb
[15] *corr. to* propterea Ra[2]
[16] idolorum *CaMgPfTb; deorum Tc
[17] nuncupantur *CaPfTbTc; vocantur Mg
[18] -tores *MgPfTbTc; -tatores Ca
[19] singula *CaMgPfTb; singulas horas et Tc
[20] futura *MgRa[2]; *om.* BeCaPfRaTbTcVo
[21] avium *CaMgTbTcVo; *om.* Pf

improvisas[22] hominibus occurrentes ferunt. Idem et[23] auspices. Nam auspicia sunt que iter facientes observant. Dicta autem sunt[24] auspicia quasi avium aspicia[25] et auguria quasi avium garria, hoc est avium voces et lingue. Item. Augurium quasi avigerium quod aves gerunt. Duo autem sunt genera[26] auspiciorum, unum ad oculos alterum ad aures pertinens. Ad oculos[27] scilicet[28] volatus, ad aures vox avium. Pithonisse, a Pitio Apolline dicte, quod is[29] auctor fuerit divinandi. Astrologi dicti sunt eo[30] quod in astris augurantur[31]. Genethliaci appellati sunt[32] propter natalitiorum considerationes dierum. Geneses enim hominum[33] per duodecim celi signa[34] describunt siderumque cursus[35] nascentium mores, actus[36] et eventus predicere[37] conantur, id est quis quali[38] signo fuerit natus[39] aut quem effectum[40] habeat vite qui nascitur interpretantur[41]. Hi sunt qui vulgo mathematici vocantur, cuius superstitionis genus constellationes Latini vocant, id est notationes siderum quomodo se habeant cum quisque nascitur. Primum autem id est [42] stellarum interpretes magi[43] nuncupantur[44], sicut de his legitur qui in evangelio natum Christum[45] annuntiaverunt[46]. Postea hoc nomine soli mathematici dicti sunt, cuius artis scientia usque ad evangelium fuit concessa ut Christo[47] edito[48]

---

[22] obs. imp. *CaMgPfTb; imp. obs. Tc
[23] Idem et *BeCaMgPfTb²Vo; Idem Tb; Idem sunt et Tc
[24] sunt *CaMgPfTb; *om.* Tc
[25] avium aspicia *CaMgTbTcVo; aspitia *over erasure* Pf
[26] autem sunt genera OaRaTb; sunt autem genera BePfTcVo; autem (sunt *canc.* Mg) genera sunt CaMgVm
[27] ad oculos alterum - oculos *BeCaLgObOcOdOePfSgTbTcVm; *om.* Mg
[28] scil. *CaMgPfTb; *om.* Tc
[29] is MgPfTbVo; his BeCaTc
[30] eo *CaPfTcVo; ?Mg; *om.* Tb
[31] -rantur CaPfTcVo; ?Mg; -riantur Tb
[32] app. sunt *PfTbTcVo; sunt app. Ca; ? Mg
[33] hominum *BeMgPfTbVo; *om.* Ca; omnium Tc
[34] celi signa *Tc; signa celi BeCaMgPfTbVo
[35] sid. cursus *BeCaObOcOdOeMgPfSgTbVo; secundum syderum cursus Lg; secundum quod cursus siderum *Brante*
[36] act- *MgPfTbTc; auct- Ca
[37] predicere *BeCaMgPfVo; prodere Tb; probare Tc
[38] quali CaMgPfTc; quasi Tb
[39] natus BeMgRa²Vo(*before* fuerit); *om.* CaPfRaTbTc
[40] effectum *CaMgPfTc; *om.* Tb
[41] interpretantur *TbVo; in tali tempore BeCaMgRa²Tc; in tempore MqPf; interpretatur Oa; in tali pectore Ra
[42] id est *Be²MgTb*Brant*; id Be; ad Ca; idem DbVo; *obsc. add, erased* Pf; *om.* Tc; genus id est *Vosm.*
[43] magi *MgPfTbTc; *om.* Ca
[44] -antur *PfTbTcVo; -abantur BeCaMgTc²
[45] nat. Chr. *CaMgPfTc; Chr. nat. Tb
[46] annunt- *CaMgPfTb; nunt- Tc
[47] Christo *MgPfTbTc; Christiano Ca
[48] edito *BeMgPfTcVo; edicto CaTb

nemo exinde[49] nativitatem alicuius[50] de celo interpretetur. Horoscopi dicti sunt quod horas nativitatis hominum specularentur[51] dissimili et diverso fato[52]. Sortilogi sunt qui sub nomine ficte religionis per quasdam, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam[53] profitentur, aut quarumcumque scripturarum[54] sententie[55] inspectione futura promittunt. Salisatores vocati sunt[56] quia dum eis membrorum quecumque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum seu triste significari predicunt.

ID 11.68] C 26 q 3/4 c 1

---

[49] *in mg.* Ra
[50] alicuius *BeCaMgTbTc; aliquis PfVo
[51] -larentur *BePfTcVo; -lantur CaMg; -lentur Tb
[52] fato *CaMg; facto BePfTbVo; modo Tc
[53] scientiam (*corr. fr.* sient- Pf) *CaMgPfTb; sententiam Tc
[54] scripturarum *CaMgTbTcVo; *om.* Pf
[55] sententie CaMg[2]PfTbVo; sententione Mg; *om.* Tc
[56] voc. sunt *CaPfTbTc; sunt voc. Mg

67[1]

Ex dictis eiusdem[2]

Ad hec omnia supradicta[3] pertinent et ligature execrabilium remediorum, que ars[4] commendat[5] medicorum, seu in precantationibus seu in caracteribus[6] vel in quibuscumque rebus suspendendis[7] atque ligandis. In quibus omnibus ars demonum est ex quadam pestifera societate hominum et angelorum malorum[8] exorta. Unde et cuncta vitanda sunt Christiano, et omni penitus execratione repudianda atque dampnanda. Auguria autem sunt[9] avium. Hec autem[10] Phriges primi invenerunt. Prestigium[11] vero Mercurius primus dicitur invenisse. Dictum est autem[12] prestigium[13] quod prestringat[14] aciem oculorum. Haruspicine[15] artem primus

---

[1] *om.* LcVq
[2] eiusdem *BeCaMgPfPwTb; Augustini Tc; eisdem Aug. Vo
[3] suprad. *CaMgPfTb; *om.* Tc
[4] non *add. Vosm., om.* *CaMgPfTbTc
[5] commendat *CaPfTbTc; condempnat Mg
[6] seu in carac. *CaMgPfTb; *om.* Tc
[7] *corr. fr.* suspendis Mg
[8] hom. et ang. malorum *CaMgPfTb; ang. et hom. Tc
[9] aut. sunt *CaPfTbTc; sunt aut. Mg
[10] Hec autem *CaMgPfTbVo*Brant*; Hec Tc; *om. Migne*
[11] Prestigium *CaMgTbTcVo; Prestrigium Pf
[12] Dictum est autem CaMgPfTb; Dicitur enim Tc
[13] prestig- *CaMgTbTcVo; prestrig- Pf
[14] pres- *CaPfTbTc; pers- Mg
[15] -ine *BeCaMgTc; -inie Pf; -ine autem TbVo

Etruscis[16] tradidisse dicitur quidam[17] Tages[18]. Hic ex horis[19] haruspicinam dictavit, et postea non apparuit. Nam dicitur fabulose arante quodam rustico subito hunc[20] ex[21] glebis exiluisse et haruspicinam[22] dictasse qua die et[23] mortuus est. Quos[24] libros Romani[25] ex Etrusca[26] lingua in propriam mutaverunt. His ergo[27] portentis per demonum fallaciam illuditur curiositas humana, quando id impudenter appetunt scire quod nulla ratione eis competit investigare. At ideo datur potestas immundis spiritibus ut per vasa sibi apta[28], hoc est[29] pravos homines seducant illos qui spernunt veritatem et credunt mendacio et iuxta Pauli sententiam, Sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Onerati peccatis ducuntur variis desideriis, semper discentes et nunquam ad scientiam[30] veritatis pervenientes. Quemadmodum autem Iamnes et Mambres restiterunt Moysi, ita et isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed ultra non proficient. Insipientia[31] enim eorum[32] manifesta erit omnibus[33], sicut et illorum fuit. Nec ideo quisquam[34] credere debet quoslibet magicis artibus aliquid facere posse sine permissu Dei, quia omnia que fiunt aut iusto iudicio facit, aut permissu suo ita fieri sinit quod[35] predicti magi leguntur similia fecisse Moysi qui virgam suam proiecit et conversa est in draconem, proieceruntque[36] ipsi singuli[37] virgas suas que verse sunt in dracones, sed devoravit virga Aaron[38] virgas eorum. Non ergo fuerunt creatores draconum nec magi nec angeli mali quibus ministris illa operabantur. Insunt enim rebus corporeis

---

16 primus Etruscis *CaMgPfTb; primus Etruscus Tc
17 trad. dic. quidam *BeCaPfTbVo; trad. quid. dic. Mg; dic. trad. Tc
18 Tages CaPfTc; Strages BeMgMqTb*Brant*; Trages Pf[2] Pw; Thages Ra; Turges Vo; Fages *Migne*
19 horis *MgPfTbTc; aris Ca
20 hunc BeTbTc; *om.* CaMgPfVo
21 ex *CaMgPfTb; e Tc
22 -nam *CaMgTbTcVo; -niam Pf
23 et *CaMgPfTb; *om.* Tc
24 Quos *CaMgPfTb; Cuius Tc
25 -an Tb
26 ex Etrusca BeMgPfTc; erusca Ca; extrusca Tb; exetruscha Vo
27 ergo *MgPfTbTc; vero Ca
28 per vasa sibi apta *CaMgPfTbTcVo; perversos sibi captent *Brant*
29 hoc est *CaMgPfTc; hos Tb
30 ad scientiam *CaMgPfTb; *om.* Tc
31 Insipientia *MgPfTbTc; In sapientia Ca
32 eorum *BeCaMgPfVo; illorum TbTc
33 man. erit omnibus *CaMgPfTb; omnibus manifestata erit Tc
34 ideo quisq. *CaMgTbTcVo; quisq. ideo Pf
35 quod (vel qua *add. ss* Mg) *MgPfTbTc; quo Ca
36 et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
37 *corr. fr.* -ula Tb

per[39] omnia elementa quedam occulte seminarie[40] rationes quibus, cum data fuerit oportunitas temporalis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis et[41] finibus. Et sic non[42] dicuntur angeli qui ista faciunt animalium creatores, sicut nec agricole segetum vel arborum vel quorumcumque in terra gignentium creatores dicendi sunt, quamvis noverint prebere quasdam visibiles opportunitates et causas ut illa nascantur[43]. Quod autem isti faciunt[44] visibiliter, hoc illi invisibiliter. Deus vero solus unus creator est[45] qui causas ipsas et rationes[46] seminarias rebus inseruit.

---

[38] Aaron *CaMgPfTb; Moysi Tc
[39] per *MgPfTbTc; et Ca
[40] seminarie *CaMgPfTb; seminate Tc
[41] *corr. fr.* in Ca
[42] sic non *CaMgPfTb; non sic Tc
[43] *corr. fr.* -untur Ca
[44] facunt Ca
[45] cr. est *BePfTbTcVo; est cr. CaMg
[46] et rat. *BeCaMgTbTc; rationesque Pf[2]Vo

[1]Preterea quidam querendum putant quomodo scriptura narret phitonissam Samuelem prophetam suscitasse ad colloquium Saul[2] impiissimi regis, si phitonica divinatio errori magice artis deputanda sit[3]. Quibus ita responderi potest, indignum omnino facinus esse, si secundum verba historie commodetur assensus.[4] Quomodo enim poterat fieri ut arte magica attraheretur[5] vir et[6] nativitate sanctus et vite operibus iustus? At si non attractus est, consensit. Quod utrumque de viro iusto credere adversum est[7]. [8]Nullum suffragium habet iustitia, si aut voluntarius[9] amisit meritum spirituale[10] quem[11] positus in carne quesiverat. Quod valde absurdum est, quia hinc[12] qui iustus recedit permanet iustus[13]. Porro autem hoc est prestigium Satane quo ut[14]

---

[1] In eodem *add.* Tb, De eodem *add.* Vo; *paragr. mark in mg IDp,* Ex dictis eiusdem *add.* Qa
[2] Saul *CaMgPfTb; Saulis Tc
[3] sit *CaMgPfTb; est Tc
[4] Item *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc
[5] -eretur *CaPfTbTc; -etur Mg
[6] et *PfTbTc; a Be; *om.* Ca; et in Mg
[7] est *MgPfTbTc; *om.* Ca
[8] a *add.* Be, Si enim invitus adductus est *add. Migne (with IDm), om.* CaLgMgObOcOdOePfPwSgTbTcVmVo*Brant*. quia boni in futuro nec poter' velle malum *add. in mg.* Mg
[9] aut vol. BeEgTb; aut tractus aut vol. Ca; attractus (*corr. fr.* attractatus Vo) aut (an Vo) vol. MgPfPwVo; attractus eius vol. Tc; autem (aut *Vosm. but not Migne*) voluntarius consensus *Brant*
[10] -ale CaTcVo; -alis Mg(vel ale *ss*)Tb; -al' Pf
[11] quem PfTb; quod BeCaMgTcVo
[12] hinc *CaPfTbTc; huic Mg
[13] et ita <nec> voluntarius consensit *add. ss* Mg

plurimos fallat etiam [15]bonos in potestate se habere[16] confingat. Quod Apostolus inter cetera ostendit dicens, Ipse Satanas transfigurat se in angelum lucis. Ut enim errorem faceret in quo gloriaretur[17], in habitu viri iusti et nomine se[18] subornavit, ut nihil proficere spem quam predicabant Dei cultoribus mentiretur, quando hinc exeuntes iustos finxit in sua esse potestate. Sed hoc quosdam fallit quod de morte Saul et filii[19] eius non sit mentitus, quasi magnum sit diabolo ante occasum mortem corporis previdere, cum signa quedam soleant apparere morituris, quippe[20] a quibus Dei protectio amota videtur[21], quanto magis diabolo quem angelica[22] maiestate sublimem prophetica oracula fuisse[23] testantur. De cuius magnitudine[24] Apostolus ait, An ignoratis[25] altitudinem Satane?

---

[14] quo ut Sat. *marked for reversal* Ca
[15] Cb *begins again*
[16] in pot. se hab. *BePfTbVo; hab. in pot. se CaPw; ? Mg; in pot. hab. Tc
[17] -iaretur *BePfTb?TcVo[2]; glorificaretur CaEgPw; ...caretur Mg
[18] se *CaMgPfTc; *om.* Tb
[19] filii CaMgPfTb; filiorum Tc
[20] quippe *CaMgPfTb; *om.* Tc
[21] -etur *CaMgTbTcVo; -erunt Pf
[22] angelica *CaPfTbTc; evangelica Mg
[23] fuisse *CaPfTbTc; *om.* Mg
[24] Paulus *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTbVo
[25] ait An ign. *CaMgPfTb; An ign. ait Tc

Quid mirum ergo si imminentem prope[1] mortem potuit previdere, cum hoc sit[2] unde fallit et se in Dei potestate[3] vult adorari? Nam tanta hebetudine demens effectus est Saul, ut ad Phitonissam confugeret. Depravatus enim causa peccati, ad hec[4] se contulit que[5] dampnaverat[6]. Sed si quis propter historiam et ea que verbis expressa[7] sunt putet non pretermittenda, ne[8] ratio historie inanis sit, recte faciet[9] quidem, si[10] tamen[11] minime istud ad veri rapiat rationem[12] sed[13] ad visum et[14] intellectum Saul.

---

[1] prope *CaMgPfTc; proprie Tb
[2] sit *BeMg(vel scit *ss*)TbTc; scit CaPfVo
[3] potestate *CaMgPfTb; similitudine Tc
[4] hec *PfTb; BeCaMg?; hoc Tc
[5] que *BeMgPfTb; Ca?; quod Tc
[6] -averat *CaMgPfTc; -avit Tb
[7] scilicet litteram *add. in mg.* Mg
[8] ne *MgPfTbTc; nec Ca
[9] faciet *CaMgPfTb; facit Tc
[10] quidem si *CaMgPfTb; *om.* Tc
[11] tamen *CaMgPfTc; tantum Tb
[12] ad veri – rationem *in mg.* Ra[2]
[13] capiat *add. ss* Ra

Neque enim reprobus factus poterat[15] bonum intellectum habere. Historicus enim[16] mentem Saul et habitum Samuelis descripsit[17] ea que dicta et visa[18] sunt exprimens, pretermittens si vera an falsa sint. Quid enim[19], ait, audiens in quo habitu esset excitatus? Intellexit, inquit[20], hunc esse Samuelem. Quid[21] intellexerit retulit, et quia bene non[22] intellexit contra scripturam alium[23] adoravit quam Dominum, et putans[24] Samuelem adoravit diabolum, ut fructum fallacie sue haberet Satanas. Hoc enim nititur ut[25] adoretur[26] quasi Deus. Si enim vere Samuel illi[27] apparuisset, non utique vir iustus permisisset se adorari qui predicaverat Dominum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei qui cum Abraham in refrigerio erat[28] dicebat ad virum pestilentie dignum ardore gehenne, Cras mecum eris? His duobus titulis subtilitatem[29] fallacie sue providit[30] improvidus Satanas, quia et adorari se permisit sub habitu et nomine Samuelis contra legem, et virum peccatis pressum, cum magna distantia peccatorum et iustorum sit, cum Samuele iustissimo[31] futurum[32] mentitus est. Verum potest videri, si[33] de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat. Ad eum enim[34] transmigravit quem adoravit. Semper ergo diabolus sub velamine latens prodit se dum ea confingit que horreant[35] personis[36] per quas fallere nititur. Si autem quilibet[37] opponit ac[38] dicit, Quomodo eveniunt illa que illi divini predicunt futura, aut quomodo possunt egris prebere[39] medelam aut sanis immittere egritudinem, si aliquid

---

[14] ad visum et *CaMgPfTb; aversum Tc
[15] poterat *CaMgPfTb; potest Tc
[16] enim *CaMgPfTb; autem Tc
[17] Tb[2] *over erasure*
[18] visa *BeCaMg; iussa PfTbTcVo
[19] enim *BeMgTbTcVo; *om.* CaPf
[20] vel quod *in mg.* Ra[2]
[21] enim *add.* Tb, esse *add. Brant* , *om.* BeCaMgPfTc
[22] bene non BePfTbTc; non bene CaMg; bene Vo
[23] alium *CaMgPfTb; aliud Tc
[24] esse *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[25] nititur ut *over erasure* Pf
[26] -etur *CaMgPfTc; -atur Tb
[27] vere Sam. illi *CaPfTbTc; Sam. illi vere Mg
[28] *corr. fr.* erit Ca
[29] -atem *CaPfTbTc; -ate Mg
[30] providit CaPfTbVo[2]; prodidit Be; provideri potuit Mg; previdit Tc
[31] *ss* Ra[2]
[32] futurum *MgPfTbTc; futuro Ca
[33] si MgPfTbTc; sed Ca
[34] enim *CaMgPfTb; *om.* Tc
[35] horr- MgPfTbTc; her- Ca
[36] -onis *CaMgPfTb; -one Tc
[37] quil- *PfTbTcVo; quisl- BeCaMgTb[2]
[38] ac *CaMgPfTb; et Tc
[39] prebere *CaMgPfTb; prestare Tc

proprie virtutis ac potestatis non habent[40]? hoc a nobis recipiat[41] responsum, quod ideo quisque non debet[42] eis credere quia aliquando eveniunt que predicunt, aut sanare videntur languidos, vel ledere sanos, quia hoc permissu Dei fit, ut ipsi qui hec[43] audiunt vel[44] vident probentur, et appareat quali fide sint vel[45] devotione erga[46] Deum, sicut[47] in Deuteronomio[48] legitur Moyses[49] verbo[50] Domini populo Dei precepisse ita dicens, Si surrexerit in medio tui prophetes[51], aut qui somnium se vidisse dicat[52] et predixerit[53] signum ac portentum, et venerit[54] quod locutus est et dixerit[55], Eamus et sequamur deos alienos[56], et serviamus eis, non audies verba[57] prophete aut[58] somniatoris quia temptat vos Dominus Deus[59] vester, ut[60] palam fiat utrum diligatis eum an non? In toto corde et in tota anima vestra Dominum Deum vestrum[61] sequimini, et ipsum timete[62], mandata illius[63] custodite, et audite vocem eius[64], Ipsi servietis et ipsi adherebitis et cetera. Ubi sane intelligi voluit[65], etiam illa[66] que a divinantibus non secundum Deum dicuntur[67], si acciderint que dicuntur non[68] accipienda, vel etiam si fiant que precipiuntur ab eis, aut colantur que coluntur ab eis. Nec preter[69] suam potestatem[70] Deus ostendit esse quod contingunt ista[71], sed

---

[40] -ent *CaPfTbTc; -eret Mg
[41] rec- *CaMgPfTb; acc- Tc
[42] -et *CaMgPfTb; -eat Tc
[43] hec *PfTbVo[2]; h' CaMg; hoc TcVo
[44] vel *CaMgPfTb; et Tc
[45] vel *CaMgPfTb; et Tc
[46] erga *CaMgPfTb; apud Tc
[47] *short erasure follows in* Pf
[48] -eromio Tc
[49] in *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[50] *corr. fr.* -ba Pf
[51] -etes *CaMgPfTb; -eta Tc
[52] se vid. dic. *PfTbTcVo; vid. se dic. Be; dic. se vid. CaMg
[53] -erit *CaMgPfTc; -it Tb
[54] ven- CaPfTbTc; even- Mg
[55] locutus est et dixerit (tibi *add.* Mg) *CaMgPfTc; dixerit et dicat Tb
[56] quos ignoras *add.* Mg, ignorans *add.* Tb, *om.* BeCaPfTcVo
[57] *repeated* Tc
[58] aut *CaMgPfTb; et Tc
[59] Deus *CaMgPfTb; *om.* Tc
[60] ut *BeCaMgTbTcVo*Brant*; *om.* Pf; si *Migne*
[61] Deum vestrum *in mg.* Ra
[62] et *add.* BeTbTc, *om.* *CaMgPfVo
[63] illius *BePfTbVo; eius CaMgTc
[64] eius *BePfTbTcVo; illius CaMg
[65] -uit *CaPfTb; ?Mg; -unt Tc
[66] etiam illa *BeTcVo; si illa Ca; Mg? ; et illa Pf; etiam Tb
[67] sed *add.* Tb, ?Mg, *om.* *CaPfTcVo
[68] sint sic *add. Brant*, *om.* *CaPfTbTc; ?Mg
[69] propter Vo
[70] potestatem *CaMgPfTb; voluntatem Tc

quasi quereretur cur ea permittat, causam temptationis exposuit ad cognoscendam[72] utique eorum dilectionem utrum eam habeant[73] erga Deum[74] suum. Cognoscendam[75] vero ab ipsis potius[76] quam ab illo qui scit omnia antequam fiant.

ID 11.69] C 26 q 5 c 14b, cf. cap. 65 above

---

[71] cont. ista BeCaMgPfRaVo; ista cont. *Tb
[72] -am *BeTc; -um CaMgPfTb
[73] habeant *CaMgPfTb; habuerint Tc
[74] Deum *CaMgPfTb; Dominum Tc
[75] -dam *MgTbTc; -dum CaPfRaVo
[76] ab ips. pot. *CaMgPfTb; pot. ab ips. Tc

68

Ex dictis eiusdem. De natura demonum[1]

Sciendum vero est[2] hanc demonum esse[3] naturam ut aerei corporis sensu terrenorum corporum sensum facile precedant, celeritate[4] etiam propter aerei corporis superiorem[5] mobilitatem non solum cursus quorumlibet[6] hominum[7] vel ferarum, verum etiam volatus avium incomparabiliter[8] vincant. Quibus duabus rebus quantum ad aerium corpus attinet prediti, hoc est acrimonia sensus et[9] celeritate motus, multo ante cogitata[10] prenuntiant vel nuntiant[11] que homines pro sensus terreni[12] tarditate mirentur[13]. Accessit etiam[14] demonibus per tam longum tempus[15] quo eorum vita protenditur rerum longe maior[16] experientia quam potest hominibus propter brevitatem vite provenire[17]. Per has efficacias quas aerii corporis natura sortita est, non solum multa futura predicunt demones[18], verum etiam multa mira faciunt. Que

---

[1] Ex dictis. eiusdem. De natura demonum AdBdEaLdMgOaTb; De nat. dem. Ex dictis eiusdem BePtRaVo; Ex – eiusdem CaPf*W*; In collationibus Cb; Aug. de natura demonum Lc; De natura demonum Vq; *om.* Tc. v. De demonum natura *in mg.* Bd; v *add. in mg.* Be[2]
[2] est CaMgPfTb; *om.* Tc
[3] dem. esse *CaPfTbTc; esse dem. Mg
[4] celer- *CaPfTbTc; celebr- Mg
[5] -orem *MgPfTbTc; -or est Ca
[6] quorumlibet *BeCaLgMgObOcOdOePfSgTbVoVm; quorundam Tc; quorumlibet rerum ut *Brant*
[7] *ss* Be
[8] incomp- *MgPfTbTc; incorp- Ca
[9] et *BePfTbTcVo; ac CaMg
[10] cogitata CaMgPfTb; cognita Tc
[11] vel nunt. *MgPfTbTc; *om.* Ca
[12] sen. ter. *CaMgPfTb; ter. sen. Tc
[13] mirentur *CaMgPfTb; non merentur Tc
[14] etiam *CaMgPfTc; autem Tb
[15] tempus *CaMgPfTc; *om.* Tb
[16] longe maior *CaPfTbTc; maior longe Mg
[17] prov- *BeTb; perv- CaMgOaPfTc
[18] *corr. fr.* homines Ra[2]

quoniam[19] homines dicere ac[20] facere non possunt, eos dignos quidam quibus serviant et quibus honores divinos deferant[21] arbitrantur[22], investigante maxime vitio curiositatis, propter amorem felicitatis false atque terrene et excellentie temporalis.

ID 11.70a] C 26 q 3/4 c 2a

---

[19] Que quoniam *BeCaOaRaTcVo[2]; ?Mg; Que quando PfTb; Quamquam Vo
[20] ac *BePfRaTbVo; aut Ca; Mg??; et Tc
[21] div. def. *CaMgPfTb; def. div. Tc
[22] arbitrantur *CaMgPfTb; *om.* Tc

69

[1]*Agathensi concilio*[2]*, cap. xxxix*[3]

Aliquanti[4] clerici sive[5] laici student auguriis, et sub nomine ficte religionis per eas quas sanctorum[6] sortes vocant divinationis scientiam[7] profitentur, aut quarumcumque[8] scripturarum inspectione[9] futura promittunt[10]. Hoc quicumque clericus aut[11] laicus detectus fuerit vel consulere vel docere ab ecclesia habeatur extraneus.

ID 11.4] C 26 q 5 c 6

---

[1] Ex *add.* MgPfTc, *om.* *BeCaTbVo
[2] Ag. conc. BeOaPfTcVo; Agatha conc. Ca; conc. Ag. Mg; Agathense concilium Tb
[3] xxxix *BdBeCaLdMgPfTbVo; xxix Cb; xix Tc. vi. De sortibus *in mg.* BdLj[2]; vi *add. in mg.* Be[2]
[4] vero sive *add.* Vp
[5] sive *CaMgPfTb; vel Tc
[6] patrum *add. Vosm., om.* *CaMgPfTbTcVo
[7] scientiam *CaMgPfTb; sententiam Tc
[8] quarumcumque CaMgPfTc; quarumque Tb
[9] inspec- *MgPfTbTc; inscrip- Ca
[10] promittunt *CaMgPfTc; *om.* Tb
[11] aut *CaMgPfTb; vel Tc

70[1]

Leo IV episcopis Britannie

Sortes[2] quibus vos cuncta in vestris discriminatis provinciis nihil aliud quam quod alii patres dampnaverunt, divinationes[3] et maleficium[4] esse decernimus[5].

---

[1] *om.* Lc
[2] Sortes *Be?MgMqPfRaTcVo; Fortes Ca; Sorores OaTbVq; Mortes We
[3] diviniones Tc
[4] -cium *CaMgPfTc; -cum Tb
[5] decern- *CaMgPfTb; decrev- Tc

Quamobrem volumus[6] illas omnino dampnari, et ultra inter Christianos nolumus nominari, et ut abscidantur sub anathematis interdictu prohibemus[7].

ID 11.8] C 25 q 5 c 7

---

[6] volumus *CaMgPfTb; decrevimus Tc
[7] prohibemus *BeCaMgTbTc; iubemus Pf; habemus Vo

71[1]

[2]Capitularium[3] libro VII[4], cap. ccxxii[5]

Vaticinatores qui se futura denuntiant scire cesi de civitate iactentur.

ID 11.24]

---

[1] *om.* LcPk
[2] Vaticinatores *add.* Vo
[3] -arium *Mg; -ar' CaVo; -arum OaPf; -orum BeTbTc
[4] vii *BeCaLdMgOaPfPwTbVo; iv CbTc
[5] ccxxii *LdOaRaTbTcVo; ccxxvii CaCbPw; cxxvii Mg; ? Pf; ccxiii We; cap. ccxxii *om.* Be; VII – cap. ccxxii *om.* Vq

72[1]

Ex concilio Cartaginensi, cap. lxxxix[2]

Auguriis vel[3] incantationibus servientem[4] a conventu ecclesie separandum[5], similiter et in Iudaicis superstitionibus vel feriis inherentem[6].

ID 11.35] C 26 q 5 c 11

---

[1] *om.* Lc
[2] lxxxix *BeMgOaPwTb; cxxxix Ca; xxix Tc; ? Pf; xxxix RaVoVq
[3] vel *CaMgPfTb; atque Ra; et Tc
[4] -tem *CaMgPfTb; -tes Tc
[5] separandum *CaMgPfRaTbWd; separandi sunt Tc; precipimus *add.* RaWd[2]
[6] -tem *CaMgMqTb; -tem censemus Be; -tem precipimus PfVo; -tes Tc

73[1]

Hieronimus super Ionam[2]

Non[3] statim[4] debemus sub exemplo Ione sortibus credere, vel illud de actibus apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte[5] in apostolatum Mathias[6] eligitur, cum privilegia singulorum non[7] possunt legem facere communem.

---

[1] *om.* Lc
[2] propheta *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[3] Con Oa
[4] statim *CaMgPfTb; *om.* Tc
[5] sorte CaMgPfTb; statim Tc
[6] in ap. Mat. *CaPfTbTc; Mat. in ap. Mg

ID 11.21] C 26 q 2 c 2 to Mathias eligitur*; cf dp C 25 q 1 c 16 med. for end*

---

[7] non *CaMgPfTb; *om.* Tc

74[1]

Augustinus ad inquisitiones[2] Ianuarii[3], libro I[4]

Hi[5] qui de paginis evangelicis[6] sortes legunt, etsi optandum est ut[7] id potius faciant quam ad demonia consulenda concurrant, tamen ista mihi[8] displicet consuetudo, ad negotia secularia et ad vite huius vanitatem divina oracula velle convertere[9].

ID 11.29] C 26 q 2 c 3

---

[1] *om.* LcVq
[2] inquisitiones *BeCaMgTcVo; inquistionis *corr. to* requis- Pf; inquisiones Tb
[3] Aug. ad inq. Ian. *BeCaPfTbTcVo; Ad inq. Ian. Aug. Mg
[4] lib. I *BeCaMgTb; lib. X Tc; ? Pf; *om.* Vo
[5] Hi *MgMqPfTcVo; Si AdBeCaEgOaPkPtRaTbWcWe
[6] paginis evang. *AdBeEgMgPfTcVoWc; paganis evangelicas Ca; paganis evangelicis MqOa; paganis ecclesiasticis Tb
[7] ut *CaPfTbTc; quod Mg
[8] ista mihi *CaMgPfTc; mihi ista Tb
[9] consukere (vel convertere *ss*) Wc

75[1]

Ex concilio Anquirensi[2], cap.[3] i

Ut[4] episcopi eorumque[5] ministri omnibus viribus elaborare studeant ut perniciosam et a Zabulo inventam sortilegam et maleficam artem penitus ex parochiis suis eradicent[6], et si aliquem virum aut mulierem huiuscemodi[7] sceleris sectatorem[8] invenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis eiciant. Ait enim apostolus, Hereticum[9] post unam[10] et secundam ammonitionem[11] devita, sciens quia subversus est qui eiusmodi[12] est. Subversi sunt et a diabolo capti tenentur, qui derelicto creatore suo, a diabolo suffragia querunt, et ideo a tali peste mundari debet sancta ecclesia.

---

[1] *om.* Lc
[2] Anquir- BeOaPfTbVoVq; Aquir- Ca; Ancur- Mg; Aucir- Tc
[3] *corr. fr.* libr. Ra[2]
[4] Et PkOaVq
[5] cel eorum Wc
[6] eradicent *CaMgPfTb; eiciant Tc
[7] huiuscemodi *CaMgPfTc; huiusmodi Tb
[8] scel. sectatorem *BeCaMgPf; scel. auctorem Tb; sectatorem scel. Tc; scel. secta Vo
[9] hominem *add.* CaMgPfTc, *om.* *Tb
[10] unam *CaMgPfTb; primam Tc
[11] vel correctionem *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc
[12] eiusm- *CaMgPfTb; huiusm- Tc

Illud etiam non[13] omittendum[14] quod quedam scelerate mulieres retro post Satanam[15] converse, demonum illusionibus et phantasmatibus seducte[16] credunt se et profitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea vel cum Herodiade et innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, et multa terrarum spatia intempeste noctis silentio pertransire[17], eiusque iussionibus velut[18] domine obedire et certis noctibus ad eius servitium evocari. Sed utinam he[19] sole in perfidia[20] sua perissent, et non multos secum in infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac[21] falsa opinione decepta, hec vera esse credit, et credendo a recta fide deviat, et in errore[22] paganorum revolvitur[23], cum aliquid divinitatis aut numinis[24] extra unum[25] Deum arbitratur[26]. Quapropter sacerdotes[27] per ecclesias sibi commissas populo omni instantia[28] predicare debent[29] ut noverint hec omnimodis[30] falsa esse[31] et non a divino sed a maligno spiritu talia phantasmata mentibus infidelium irrogari. Siquidem ipse Satanas qui transfigurat se in angelum lucis cum mentem cuiuscumque muliercule ceperit, et hanc sibi per infidelitatem et incredulitatem[32] subiugaverit, illico transformat se in diversarum personarum species atque similitudines[33], et mentem quam captivam[34] tenet in somniis deludens, modo leta, modo tristia[35], modo cognitas, modo incognitas personas[36] ostendens per devia queque deducit[37]. Et cum solus spiritus hoc patitur[38] infidelis mens[39], hec non in animo sed in corpore evenire

---

[13] omnino *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc
[14] est *add.* Tb, est reor *add.* Tc, *om.* *BeCaMgPfVo
[15] -anam *PfTc; -anan BeCaMgVo; -an Tb
[16] demonum ill. - seducte *CaMgPfTbTc; *om. Migne*
[17] pertransire *CaMgPfTb; *om.* Tc (*with* Nota de Heriodiade *in mg.*)
[18] velut *CaPfTbTc; quasi Mg
[19] he *CaMgPfTb; *om.* Tc
[20] *corr. fr.* -da Ca
[21] hac *CaMgPfTb; *om.* Tc
[22] -ore *BeCaPfTb; -orem MgTc
[23] rev- *BePfTcVo; inv- CaMg; dev- Tb
[24] numis, *with erasure ss* Ca
[25] extra unum *CaMgPfTb; extrahit unde Tc
[26] -atur *CaMgPfTb; -etur Tc
[27] -otes *CaMgPfTb; -os Tc
[28] pop. omn. inst. *BePfTbVo; pop. Dei omn. inst. CaMg; omn. inst. pop. Tc
[29] -ent *CaMgPfTb; -et Tc
[30] omnimodis *BePfTbTcVo; omnino CaMg
[31] falsa esse *CaMgPfTb; esse falsa Tc
[32] et incredulitatem *Tb; *om.* CaMgPfPwTc
[33] incognitas *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc
[34] -vam *CaPfTb; Mg?; -vat Tc
[35] tristia *BePfTbTcVo; tristitia Ca; Mg?
[36] personas *BeCaPfVo; Mg?; *om.* TbTc
[37] ded- *CaPfTb; Mg?; perd- Tc
[38] -itur *CaMgPfTb; -iatur Tc

opinatur. Quis enim non in somnis et[40] nocturnis visionibus extra seipsum educitur, et multa videt dormiendo que nunquam viderat vigilando? Quis vero[41] tam stultus et hebes sit[42] qui hec omnia que in[43] solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere[44] arbitretur[45]? Cum[46] Iezechiel[47] propheta visiones Domini in spiritu[48] non in corpore vidit[49], et Iohannes apostolus Apocalipsis sacramenta in spiritu[50] non in corpore[51] vidit et audivit, sicut ipse dicit, Statim, inquit, fui in spiritu, et Paulus non audet se dicere raptum in corpore. Omnibus itaque publice annuntiandum est, quod qui talia et his similia credit, fidem perdit, et qui fidem rectam in Deo non habet, hic non est[52] eius, sed illius[53] in quem[54] credit, id est[55] diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt. Quisquis ergo aliquid credit[56] posse[57] fieri, aut aliquam creaturam in melius aut in deterius immutari aut transformari in aliam speciem vel in similitudinem nisi ab ipso Creatore qui[58] omnia fecit et per quem[59] omnia facta sunt, procul dubio infidelis[60] est, et pagano[61] deterior.

ID 11.30] C 26 q 5 c 12

---

[39] mens *TbTcVo, *om.* BeCaMgPf
[40] in *add.* CaMg, *om.* *BePfTbTcVo
[41] *corr. fr.* enim Ra[2]
[42] et hebes sit *CaMgPfTbVo; sit et hebes Tc
[43] in *CaMgPfTb; *om.* Tc
[44] *corr. fr.* fieri Ra[2]
[45] -etur *CaMgPfTb; *corr. fr.* -antur *to* -entur Tc
[46] *om.* Be
[47] Iez- BeTbTcVo; et Ez Ca; Ez- Mg; Ihez- Pf
[48] in spiritu *CaMgPfTc; inspiratu Tb
[49] non in corp. vid. *CaMgPfTc; vid. non in corp. Tb
[50] *corr. fr.* corpore Tb
[51] non in corp. *CaMgPfTc; *om.* Tb
[52] est *CaPfTbTc; *om.* Mg
[53] illius *CaMgPfTb; filius Tc
[54] in quem *CaPfTbTc; cui Mg
[55] cred. id est *MgPfTbTc; credidit Ca
[56] *ss* Ra[2]
[57] posse *MgPfTbTc; possit Ca
[58] qui *CaMgTbTcVo; quia Pf
[59] *ss* Ca
[60] *after* deterior Wd
[61] propago Oa

76

Ex concilio Agatensi, cap. iiii[1]

Perquirendum est si aliqua femina sit que per quedam maleficia et incantationes mentes hominum se inmutare posse [2] dicat[3], id est ut[4] de odio in

amorem aut de amore in odium convertat, aut[5] bona hominum aut dampnet aut subripiat[6]. Et si aliqua est[7] que se dicat cum demonum turba in similitudinem mulierum transformatam[8] certis[9] noctibus equitare super quasdam bestias et in eorum consortio annumeratam esse, hec talis omnimodis scopis correcta[10] ex parochia eiciatur.

ID 11.54]

---

[1] iiii *MgOaTbTcWc; iii BeCaPfRaVoVq; viii Vp
[2] se inmutare posse *BeCaLcOaPfVoVq; ?Mg; se mutare posse Tb; posse se mutare Tc
[3] dicat *BeCaPfTbVo; ?Mg; dicit Tc
[4] ut *BeCaPfTbVo; ?Mg; aut Tc
[5] aut *BePfTbTc; ut CaMg; an Vo
[6] *corr. fr.* -iet Ca
[7] est *CaMgPfTb; sit Tc
[8] -atam *BeMgOaPfTb; -ata CaTcVo. Oa *ends cap. here (in mid p. 72) and continues directly with c. 82A*
[9] certis *CaMgPfTb; cunctis Tc
[10] correcta *MqPfTbVoVpWc; correpta BeCaMgTc

77[1]

[2]*Augustinus in psalmo XXX*

Sors[3] non aliquid mali est, scilicet[4] res in dubitatione humana divinam indicans[5] voluntatem. Nam et sortes miserunt apostoli[6] quando Iudas tradito Domino periit, et sicut de illo scriptum est, abiit in locum suum, cepit queri quis in locum[7] eius ordinaretur. Electi sunt duo iudicio humano, et[8] electus est[9] unus de duobus iudicio divino[10]. De duobus[11] Deus consultus est quemnam ipsorum esse[12] vellet et cecidit sors super Mathiam.

Ars. 713 fo.137] C 26 q 2 c 1 to indicans voluntatem

---

[1] *om.* LcOa
[2] Sors non est male in se sed per ea inquirere voluntatem Dei contra ipsum mala est *add. in mg.* Tc[2]
[3] Mors PkWe
[4] scil. PfTbVoA; sed BeCaMgRaTcVq
[5] div. ind. BeCaPfTbTc; ind. div. Mg
[6] apostoli CaMgPfTbA; *om.* Tc
[7] locum CaMgPfTbA; loco Tc
[8] et CaMgPfTcA; sed Tb
[9] est CaMgPfTbA; *om.* Tc
[10] iud. div. MgPfTbTc; div. iud. Ca
[11] duobus CaMgPfTbA; quibus Tc
[12] esse CaMgPfTbA; *om.* Tc

78[1]

Beda super Actus apostolorum[2]

Non[3] exemplo Mathie vel quod Ionas propheta[4] sorte[5] deprehensus sit[6] indifferenter sortibus est[7] credendum, cum privilegia[8] singulorum, ut Hieronimus ait, communem legem facere omnino[9] non possunt[10]. Item.[11] Si qui necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo[12] apostolorum esse consulendum, videant hos ipsos apostolos nonnisi collecto fratrum cetu[13] et precibus ad Deum fusis[14] egisse.

Ars. 713 fo. 137] C 26 q 2 c 4

---

[1] *om.* LcOa
[2] lib. iii *add.* Ld, *om.* CaMgPfTbTcVoA
[3] Non BeCaMgTbVoVqA; Non enim Ra; Nam Tc; ? Pf
[4] proph. CaMgPfTbA; *om.* Tc
[5] sorte CaPfTb?TcA; forte Mg
[6] sit CaMgPfTbA; est Tc
[7] est CaMgPfTbA; *om.* Tc
[8] *corr. fr.* privigia Mg
[9] facere omnino BeCaPfA; omnino facere MgRaTc; facere Tb
[10] -unt *TbTcA; -int BeCaMgPfRa
[11] *rubricated, with break* Vo
[12] sortibus exemplo BeCaMgPfRaTb; sordibus Tc; sortibus ex exemplo A (sort. apost. exemplo Vo)
[13] collecto fratrum cetu CaMqPkPwTbVoVqA; collecto cetu fratrum BeMgPf; collecto fratrum statu Tc; in collectione fratrum fletu *Brant*
[14] ad Deum fusis CaMgPfTbA; fusis ad Deum Tc

79[1]

Augustinus. Confessionum[2]*, libro IIII*[3]

Illos planetarios quos mathematicos vocant plane[4] consulere non desistebam[5], quod quasi[6] nullum eis sacrificium et nulle preces ad aliquem spiritum ob divinationem[7] dirigerentur, quod tamen[8] Christiana et vera pietas consequenter expellit et dampnat[9].

ID 11.20] +C 26 q 2 c 8

---

[1] *om.* LcOaVpVq
[2] Confessionum *BeCaMgTcVo; De confessione Pf; contra Faustinum Tb
[3] IIII *BeCaMgTbTc; III Pf?RaVo
[4] *ss* Ra[2]
[5] -ebam *CaPfTbTc; -ebant Mg
[6] quod quasi *CaMgPfTb; quia Tc
[7] divinationem *CaMgPfTc; divinitatem Tb
[8] tamen *CaMgPfTb; *om.* Tc
[9] *corr. fr.* -et Ca

80[1]

Augustinus[2] in libro Enchiridion[3], cap. lxxv[4]

Quis estimaret quam magnum peccatum sit dies observare et[5] menses, et annos, et tempora, sicut observant[6] qui certis diebus sive mensibus sive annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eo quod, secundum[7] vanas doctrinas hominum[8], fausta vel infausta existiment tempora, nisi huius mali magnitudinem ex timore apostoli pensaremus qui talibus ait, Timeo vos[9] ne forte sine causa laboraverim in vobis.

ID 11.19] +C 26 q 7 c 17a

---

[1] *om.* LcOa
[2] Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf
[3] Ench- CaMgTbTcVo; Anch- Pf
[4] cap. lxxv BeCaMgRaTbPwVo; *om.* Tc; ? Pf. vii. De observatione dierum et mensium *in mg.* BdLj[2]; vii *add. in mg.* Be[2]
[5] et *CaMgPfTb; *om.* Tc
[6] sicut observant *CaMgPfTb; *om.* Tc
[7] sunt Vo
[8] hominum *BeMqRaTbTc; horum CaMgPfVoVq
[9] vos *CaMgMqTbTc; *om.* PfVo

81[1]

Augustinus[2] ad Ianuarium, libro II[3]

Eos[4] culpat Apostolus qui dicunt, Non proficiscar quia posterius est, aut quia luna sic fertur,[5] vel proficiscar ut prospera cedant[6] quia ita se habet positio siderum, non agam hoc in mense commercium, quia illa stella[7] mihi agit[8] mensem, vel agam quia suscepit[9] mensem. Non plantabo vineam[10] in hoc anno quia bissextus est. Non autem quispiam sapiens arbitratur[11] observatores temporum reprehendendos qui dicunt, Non proficiscar hodie quia tempestas exorta est, aut non navigem[12] quia[13]

---

[1] *om.* LcOaVq
[2] Aug. *CaMgTbTcVo; Idem Pf
[3] II CaMgPfPwTbVo; I Tc
[4] Eos *RaTb*;* Hos AdBdBeEaEgMgMq?PfPtTcVpWcVoWcWe; Vos CaQa; Nos Ha; Nhos Ld
[5] luna sic fertur *MqRaTb; luna fertur BeCaMgPfTc; fertur luna Pt
[6] quia luna - cedant *CaMgPfPtTbTc; *om. Brant*
[7] illa stella *BeCaMgPfRaVo; stella illa Tb; illa Tc
[8] mihi agit *BeCaMgPfTb; agit mihi Tc
[9] -epit *CaMgPfTc; -ipit Tb
[10] meam *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc
[11] -atur *CaMgPfTb; -etur Tc
[12] -gem *MqPfRaTbTcVo; -gabo BeCaMg
[13] tempestas exorta - quia *CaMgPfTbTc*Brant*; *om. Migne*

hiberne sunt reliquie, aut tempus seminandi[14], quia imbribus autumnalibus terra satiata est, vel si qui forte alii[15] naturales affectus circa motum[16] aeris et humoris, ad variandas temporum qualitates, in siderum ordinatissima conversione notati sunt.

ID 11.18]

---

[14] temp. sem. *CaMqRaTc; temp. est sem. BePfVo; non est temp. sem. Mg; sem. temp. est Tb
[15] si qui (vel quid *ss* Mg) forte alii *CaMgPfTbTc*Brant*; qui fortes ad *Migne*
[16] -um *CaMgPfTb; motus Tc

82[1]

Ex libro pontificali

Paschalis non post[2] multum[3] tempus ab officio archidiaconatus, propter aliquas incantationes et luculos[4] quos colebat vel sortes quas cum aliis respectoribus tractabat[5], Dei beatique Petri apostolorum principis[6] interveniente iudicio privatus est, et a Sergio in monasterio[7] retrusus[8]. Post quinquennium pre cordis duritia impenitens defunctus est[9].

ID 11.28]

---

[1] *om.* LcOaVq
[2] post BeCaMgPfTbVo; *om.* Tc; pot Vp
[3] *corr. fr.* modicum Wd
[4] luc- *BeCaMgPfVo; loc- TbTc
[5] resp. tract. *CaMgPfTb; retractabat resp. Tc
[6] ap. princ. *CaMgPfTb; princ. ap. Tc
[7] -erio *CaMgPfTb; -erium Tc
[8] qui *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc
[9] est *CaMgPfTb; *om.* Tc

82A[1]

[2]Augustinus ex[3] libro de[4] mendacio[5]

[6]Primum[7] est capitale[8] mendacium longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet[9] adduci[10]. Secundum[11] ut[12] aliquem ledat iniuste[13], quod[14] tale est[15] ut et[16] nulli prosit et obsit alicui. [17]Tertium quod ita prodest alteri ut obsit alteri, quamvis non[18] ad immunditiam[19] obsit corporalem. Quartum[20] sola mentiendi[21] fallendique libidine quod mirum[22] mendacium est[23]. Quintum, quod fit placendi[24] cupiditate de suavi loquio[25]. His omnibus penitus evitatis[26] atque reiectis, sequitur[27] sextum genus[28], quod et[29] nulli obest et prodest alicui[30], velut si quispiam pecuniam alicuius iniuste tollendam sciens, ubi sit nescire se mentiatur[31]. Septimum, quod et[32] nulli obest et

---

[1] AaAbAdBdBeCaCbDbEaEbEcEgFcGcHaKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmLnMgMqOaObOcOdOePfPkPq PtPwQaRaSdSeSgSlTbTcVmVoVpVtWaWbWcWdWeZa *W all have this c. here; for Brant see c. 124 below. om.* Vq. vii. *in mg.* Oc

[2] viii. De omni genere mendacii *in mg.* Bd; De omni genere mendacii sequitur et de eodem *in mg.* Cb[2], De iuramento quod debeat teneri necne et quod [?] habeat comites de omni genere mendacii *add.* Db; De diversitate mendacii *in mg.* LdLjOc

[3] ex BeMqPfRaTb; de CaLf (??)MgVo; in CbLdLjSgTc

[4] de BeCaPfRaTb; in Mg; *om.* LmVo; I de Tc

[5] merdatio Ca (de mend. in libro Mg)

[6] ii. De omnigenera mendacii ** et iii. de iuramento quod debeat teneri.** iiii. Quod non et quos v habet testes Lj (??)

[7] Primum *CaMgPfTbTc; Crimen Lm

[8] -ali Lf

[9] quisquam debet *BeCaMgPfTbTc; quisque debet Ld; debet quisquam Lf

[10] adduci *BeCaCbLdLfLjLmMgPfVo; abduci TbTc

[11] Secundum BeLfLgMgOcTbTcVmVo; Secundum aut Ca; II. LdLj; II. Secundum ObOePf*IDp*

[12] si *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc

[13] ut aliquem - iniuste *BeCaLfLmMgTbTcVo; *om.* CbLdLjPf

[14] quod *BeCaMgPfTbTcVo; *om.* Cb; autem Lj

[15] est *CaMgPfTbTc; *om.* Lm

[16] et *BeCaLdLfLjLmMgPfVo; *om.* CbTbTc

[17] III. *add.* CaLdLgObOePfVm*IDp*, *om.* BeCbLd[2]LfLjLmMgOcTbTcVo

[18] non *CaCbLdLfLjLmMgPfTc; *om.* Tb

[19] immunditiam *BeCaMgPfTbTc; *over erasure* Cb; inmundum Lm

[20] quod fit *add.* LdLjMgPf, quod sit *add.* Cb. *om.* *BeCaLfLmMqTbTcVo

[21] mentiendi *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; vinciendi Tc

[22] mirum BeCaLfLmMg(vel -e- *ss*)TbTc[2]Vo; merum LdLjPf; verum Cb

[23] mend. est *BeLdLmPfTb; est mend. CaLfLjMgTc; mend. Vo

[24] -dum Lm

[25] suavi loquio *CaMgPfTbTc; sua eloquio Lm

[26] evit- *MgPfTbTc; civit- Ca

[27] vi *in mg.* Lj

[28] genus *CaCbLdLfLjLmMgPf[2]Tc; gen'us Tb

[29] et *BeCaCbLdLfLjLmPf; *om.* MgTbTcVo

[30] quocumque interroganti *add.* LdPf, *om.* *BeCaCbLfLjLmMgTbTcVo

[31] quocumque interrogante *add.* Cb, *om.* BeCaPfTbTcVo, Mg?; vii *add.* Ca. vii *add. and canc.* Ld

[32] et *CaCbLdLjLmPfTb; ?Mg; *om.* Tc

prodest alicui[33], velut si nolens[34] hominem ad mortem quesitum prodere, mentiatur[35]. Octavum est genus[36] mendacii, quod et[37] nulli obest et ad hoc prodest ut ab immunditia corporali aliquem tueatur. Non igitur mentiendum est in doctrina pietatis, quia magnum scelus est[38] et primum genus est[39] detestabilis[40] mendacii. Non est mentiendum secundo genere, quia nulli facienda est iniuria[41]. Non est mentiendum tertio genere[42], quia nulli cum[43] alterius iniuria consulendum est[44]. Non est mentiendum quarto genere propter mendacii libidinem que per seipsam[45] vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere, quia[46] nec[47] ipsa veritas fine[48] placendi hominibus enuntianda est, quanto minus[49] mendacium[50] quod per seipsum[51], quia mendacium est utique turpe est[52]. Non est mentiendum sexto[53] genere[54]. Neque enim recte etiam testimonii[55] veritas pro cuiusque[56] temporali commodo[57] ac salute[58] corrumpitur. Ad sempiternam vero salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. Neque[59] septimo genere mentiendum est. Non[60] enim[61] cuiusquam[62] commoditas aut

---

33 excepto si iudex interroget (-at Cb) *add.* CbLdLjPf, ?Mg, *om.* *BeCaLmRaTbTcVo
34 nolens *CaCbLdLjLmMgPfTc; volens Tb
35 Septimum quod - mentiatur Ca(Mg)PfPtTbTcWe; *om.* Lf. viii *add.* CaEa, *add. and canc.* Ld, *in mg.* Lf[2]. non solum iustum atque innocentem sed et reum quia christiane discipline sit ut neque de cuiusquam correctione desperetur neque cuiquam penitendi aditus intercludatur. Hec quoque genera deuitentur a fortibus et fidelibus et ueracibus uiris ac feminis *add.* CbLj, *om.* *BeCaDbEaEgLmMgPfPtTbTcVoWcWe
36 est gen. *BeCaCbLdLfLjLmMgPfVo; gen. est TbTc
37 et *CaMgPfTbTc; *om.* Lf
38 est *BeCaCbLfLjLmMgTbTc; *om.* LdPfVo
39 est *BeCaMgPfTbTcVo; *om.* CbLj
40 -ali Lf
41 Non est ment. sec. gen. quia (quod Ca) nulli (nulla BeLf) fac. est (*om.* Lf) iniuria *BeCaCbLd[2]LfLjTb; Non est ment. sec. gen. quia nullus iniuste ledatur (ledendus est Mg) EgMg; Non est ment. sec. genere quia nulla iniuria est fac. Ra; *om.* EaLmPfTcVo
42 ment. tert. gen. *BeCaCbLjLmPfTcVo; ment. in tert. gen. LfMg; tert. gen. ment. Tb
43 cum *CaMgPfTb; est Lf; in Tc
44 est *CaMgPfTbTc; *om.* Lf
45 seipsam *BeCaCbLdLjMgPfTb(*after corr.*)Vo; se ipsa Lf; seipsum Lm; semetipsam Tc
46 si *add.* CaLfMg, *om.* BePfTbTcVo
47 nec BeMgPfTbTc; non Ca
48 fine *BeCbLdLjLmMgPfTbTcVo; cupiditate CaLf*Vosm.*; cupiditate fine *Migne*
49 quanto minus *BeCaCbLdLfLjMgPfTbVo; quando minus Lm; quantotius Tc
50 mendacium *BeCaCbLdLjLmMgPfTcVo; mendacium est Lf; mentiendum Tb
51 seipsum *CaCbLdLfLmMgPfTb; semetipsum Tc
52 utique *add.* Lm, utique turpe est *before* quia mendacium *then corr.* Tb
53 *obsc. corr.* Ca
54 quod per seipsum - gen. *over erasure* Cb
55 -onii *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; -oniis Tc
56 cuiusque LdLfLjMgPfVo; cuiuscumque BeCaCbLmTbTc
57 cum modo Lf
58 eorum *add.* CaCbLfLjTcVo, *om.* *BeLdLmMgPfTb
59 enim *add.* Vo
60 Non *BeCaMgPfTbTcVo; Neque CbLj
61 enim *BeCbLdLfLjLmMgPfTbVo; *om.* CaTc

salus[63] temporalis perficiende fidei preferenda est[64], nec se[65] quisquam in recte factis[66] nostris tam male monetur[67], ut[68] fiat etiam animo[69] deterior longeque a pietate remotior[70]. Nec octavo genere[71] mentiendum est, quia et in bonis castitas animi[72], pudicitia[73] corporis[74], et in malis id quod ipsi[75] facimus[76], eo quod fieri sinimus maius[77] est. In his autem octo generibus tanto quisque[78] minus[79] peccat cum mentitur, quanto emergit ad octavum, tanto amplius quanto[80] mergit[81] ad primum[82]. Quisquis autem[83] esse aliquod[84] genus[85] mendacii quod peccatum non sit putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se[86] deceptorem arbitratur aliorum[87].

ID 12.1, cf 8.124 below] C 22 q 2 c 8

---

[62] -quam *CaMgPfTbTc; -que Lm
[63] aut salus *MgPfTbTc; ac salus BeLm; aut Ca; an salus Vo
[64] perficiende fidei pref. est *LdLmPfVo; perfecte fidei preferenda est Be(*later obsc. corr.*)CaCbLjLfMgTc; pref. est proficiende fidei Tb
[65] se LdLfLmMgPfTbVo; si BeCaCbLj; *om.* Tc
[66] rect. fact. *CaMgPfTbTc; fact. rect. Lm
[67] mon- *MgPfTcVo; mov- BeCbLfLj; morietur Ca; Tb?
[68] sit Ca
[69] etiam an. *BeCaCbLfLjLmMgPfTb; et animo Ld; an. etiam Tc
[70] propterea recte facta deserenda sunt cum id nobis precipue tenendum sit quo (*corr. fr.* quod Cb) vocare atque invitare debemus quos (*om.* Lj ??) sicut nos ipsos diligimus *add.* CbLj, *om.* BeMgPfTbTcVoWc
[71] genere *PfTbTcVo; ? Mg; quem Ca
[72] maior est *add.* Lf, *om.* *CaPfTbTc; Mg?
[73] -tia *CaPfTbTc; Mg?; -tiam Lm
[74] prefertur *add.Vosm.*, *om.* *CaCbLdLfLjLmTcPfTbTc; Mg?
[75] ipsi *BeCaCbLd²LfLjLmTbTc; ipsius LdPfVo; Mg?
[76] -imus BeCaCbLd²LfLjLmTbTc; -inus LdPfTbVo; Mg?
[77] maius *BeCaCbLdLjLmPfTbTcVo; malum Lf; Mg?; nobis damnabilius *Brant*
[78] -que *CaMgPfTbTc; -quis Lm
[79] minus *CaLdLfLmMgPfTbVo; *om.* Tc; (minus quisque CbLj)
[80] quanto *CaMgPfTb; *om.* Tc
[81] mergit MgPfTbTc; magis Be; emergit CaCbLfLjLm
[82] emergit ad oct. - primum *CaCbLdLfLjLmMgPfRaTbTc*Brant*; magis a primo recedit *Vosm.*
[83] autem *CaMgPfTbTc; *om.* Lm
[84] -quod *CaMgPfTbTc; -quid Lm
[85] *corr. fr.* gens Pf²
[86] se *CaCbLdLfLjLmMgPfTb; *om.* Tc
[87] aliorum *BeCaMgPf²TbTcVo; *om.* LmPf

83

Ex Toletano concilio[1] IIII, cap. iiii[2]

Omne quod in pacis federa venit tunc solidius subsistit cum iuramenti hoc interpositio[3] roborat. Sed et omne quod animos amicorum conciliat tunc fidelius

---

[1] Ex Tol. conc. PfTc; Toletanum concilium BeCaOaTbVoVq; Ex conc. Tol. Mg; De iuramento Toletanum conc. Ra;. viii *add. in mg.* Be²; De iuramento *add. in mg.* Tc²

durat, cum eos sacramenti vincula ligant[4]. Omne enim quod testis astipulatur verius constat cum adiectio iurationis affirmat[5]. Quod etsi testis deficiat, innocentis fidem sola iurisiurandi[6] taxatio[7] manifestat.

ID 12.2] C 22 q 1 c 1

---

[2] Ex – iiii] De iuramento Lc. ix. De iuramento quod debeat teneri, quod non, et quos habeat comites *in mg.* Bd
[3] interpositio *CaMgPfTb; interpretatio Tc
[4] -ant *CaMgPfTb; -ent Tc
[5] adiectio iurationis affirmat *CaMgPfTb; ratio affirmat coniurationis Tc
[6] iurisiur- *BeCaRaTcVq; iusiur. vel Ea; iusiur- MgPfTbVo
[7] iuratio *add.* Ea

84[1]

Augustinus super epistolam ad Galathas[2]

Non est contra preceptum Dei iuratio que a malo non iurantis est[3], sed incredulitatis eius[4] a quo iurare cogitur. Nam hinc[5] intelligitur ita Dominum prohibuisse a iurando, ut quantum in ipso est quisque non iuret, quod multi faciunt in ore habentes iurationem[6] tanquam magnum ac suave aliquid. Nam utique apostolus noverat preceptum Domini et iuravit tamen[7]. Non enim audiendi sunt qui has iurationes esse non putant. Quid enim facient de illa, Quotidie morior per[8] vestram gloriam, fratres, quam[9] habeo[10] in Christo Iesu Domino nostro, quam Greca exemplaria manifestissimam esse[11] iurationem convincunt[12]? Quantum ergo in ipso est non iurat apostolus, non enim appetit iurationem[13] cupiditate aut[14] dilectione[15]

---

[1] *om.* LcVq
[2] Aug. - Gal. *MgPfTbTc; Isidorus sententiarum libro ii cap. xxxi *(cf c. 88 below)* Ca
[3] que a malo non iurantis est BeMgMqPfVo; que a malo est non iur. Ca; que non est a malo iur. Ra; que a malo iur. non est Tb; *om.* Tc
[4] -ulitatis eius RaTb; -ulitatis BeMq; -uli CaPfVo; -ulitate eius Mg; -ulus Tc
[5] hinc *BeRaTb; hi Vo; hic CaMgMqPf; *om.* Tc
[6] iurationem *CaMgPfTb; iuramentum Tc
[7] iuravit tamen *CaMgPfTb; sic ait inde Tc
[8] per *CaMgPfTb; propter Tc
[9] quam *CaMgPfTb; non Tc
[10] ut *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[11] esse *CaMgPfTb; *om.* Tc
[12] convincunt *CaMgPfTb; ostendunt Tc
[13] non enim app. (appetitit Vo) iur. *BeMgMqRaTbVo; non iurat app. iurationem Ca; non app. enim iur. Pf; non iur. Tc. Non - iur. PfTb; Prohibemur enim iurare *Brant*
[14] aut *CaMgPfTb; sed Tc
[15] dilectione BeCaMgTbTc; dilectatione Pf; delectatione Vo

iurandi[16]. [17]Amplius est enim[18] quam Est, est, non, non, et ideo[19] a malo[20] est[21], sed[22] infirmitatis aut incredulitatis[23] eorum qui non[24] aliter moventur ad fidem[25].

ID 12.3] C 22 q 1 c 2

---

[16] iurandi *CaMgPfTb; *om.* Tc
[17] quamvis enim iuramentum *add. Brant, om.* *CaMgPfRaTbTc
[18] est enim *BeCaMgPfTbVo; enim est Tc; est *Brant*
[19] et ideo *CaMgPfTb; sed Tc
[20] non *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[21] non tamen a malo tuo *add. Brant, om.* *CaMgPfTbTc
[22] sed *CaMgPfTb; et exegit Tc
[23] infirmitatis aut incredulitatis *CaMgPfTb; infirmitas aut incredulitas Tc
[24] non CaMgPfTb; *om.* Tc
[25] moventur ad fidem *BeCaPfTbVo; moverentur ad fidem MgRa; moverentur a fide Tc

85[1]

Ex epistola Augustini[2] ad Publicolam[3]

In novo testamento[4] dictum est ne omnino iuremus, quod mihi quidem propterea[5] dictum videtur[6] non quia iurare peccatum est, sed quia periurare inmane peccatum est[7], a quo nos longe esse voluit, qui omnimodo ne iuremus commonuit. Item. Quamvis dictum sit, ne iuremus, nusquam[8] in scripturis sanctis[9] legisse[10] me memini[11], ne ab alio iurationem accipiamus.

ID 12.4] C 22 q 1 c 3 to iuremus commonuit; *C 22 q 1 c 15,* Quamvis dictum *to end.*

---

[1] *om.* Lc
[2] Ex epistola Aug. MgTc; Ep. Aug. BeCaMqRaVq; In ep. Aug. Tb; Ex epistola eiusdem Pf; Aug. in epistola Vo
[3] ad Publicolam *Be[2]CaCbLdMgRaTbTcWc; ad bucolicam PfVoVq
[4] merito *add.* CaMgTcVp*Vosm.*, *om.* *BePfTbVo
[5] quidem propterea *CaMgPfTb; *om.* Tc
[6] dic. vid. *BePfVo; dic. esse vid. CaMgTc; vid. dic. Tb
[7] sed quia - pecc. est (est pec. Vo) *BeCaMgPfTbVo*Brant*; *om.* Tc*Migne*
[8] nusq- *CaMgPfTb; nunq- Tc
[9] sanctis *PfRaTbTc[2]o; sacris CaMg; *om.* Tc
[10] legisse CaMgRaPfVo; legi BeTbTc
[11] me mem. CaMgPfRaVo[2]; mem. BeTcVo; mem. me Tb

86[1]

Augustinus de sermone Domini in monte, lib. I[2]

Tu non[3] malum facis qui bene uteris iuratione, que etsi non bona tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quod utiliter suades, sed a malo est illius cuius infirmitate iurare cogeris[4].

---

[1] *om.* Lc
[2] lib. I *CaMgPfTc; in libro II Be; *om.* Tb. *Insc. placed after* libro I *in insc. to next canon, and no break here* Pt

ID 12.5] C 22 q 1 c 6

---

[3] Tu non *BeMgMqPfRaTbTcVoVqWe; Unum Ad; Unde Ca; [ ]u non Oa; Inde Pk
[4] iur. cog. *CaMgPfTcVq; cog. iur. TbWc

87[1]

Hieronimus super Mattheum, libro I[2]

Considera quod Salvator non per Deum iurare prohibuerit[3], sed per celum et terram et per[4] Hierosolimam et[5] per caput tuum, et hoc quasi parvulis fuerat lege concessum, ut quomodo victimas immolabant Deo, ne eas[6] immolarent idolis sic et iurare permitterentur[7] in Deum, non quod recte hoc facerent, sed[8] quod melius est Deo id[9] exhibere quam demoniis[10].

ID 12.6] C 22 q 1 c 8

---

[1] *om.* Lc
[2] l' i *add.* Vo[2]
[3] -uerit *CaMgPfTb; -uit Tc
[4] per *BeCaMgTbVo[2]; *om.* PfTcVo
[5] et *CaMgPfTb; ac Tb
[6] eas *BeTb; ea CaMgPfVo; *om.* Tc
[7] -erentur *CaMgPfTb; -untur Tc
[8] sed sed Tc
[9] id *CaMgPfTcVq; *om.* Tb
[10] demoniis *OaMqPfRaTbTcVoVqWd; idolis vel dem. BeCaCbEaMgSl*Brant*; dem. ydolis Pt; dem. vel idolis Wc

88[1]

Isidorus, Sententiarum libro II[2]*, cap. xxxi*[3]

Non est contra Dei preceptum[4] iurare, sed dum[5] iurandi usum facimus periurii crimen incurrimus.

ID 12.7] C 22 q 1 c 13

---

[1] *om.* Lc
[2] I Be
[3] cap. xxxi *BeCaCbTb; ?Mg; cap. xxx PfRaVoVq; *om.* Tc
[4] contra Dei prec. *CaCbMgPfTb; prec. Dei Tc
[5] dum *CaCbMgPfTb; *om.* Tc

89[1]

Augustinus de verbis apostoli[2], sermone[3] xxviii[4]

Si peccatum[5] esset iuratio nec[6] in veteri lege diceretur, Non periurabis[7]. Reddes autem Domino iusiurandum[8] tuum[9]. Non enim peccatum preciperetur nobis[10]. Item[11]. Non vobis dicimus, non nos[12] iurare. Si enim hoc dicimus mentimur. Quantum[13] ad me pertinet[14] iuro, sed quantum mihi videtur magna necessitate compulsus, cum videro nisi faciam[15] mihi non credi, et[16] ei qui mihi non credit non expedire quod non credit. Hac perpensa ratione et consideratione librata, cum magno timore dico, Coram Deo, aut, Testis est Deus, aut, Scit Christus quod scit[17] sic esse in animo meo[18]. Et video[19] quia plus est, id est quod amplius est, quod[20] est, est, non, non. Sed hoc quod amplius est[21] a malo est, et si non[22] a malo iurantis a malo est non credentis.

ID 12.8] C 22 q 1 c 14

---

[1] *om.* LcVq
[2] apostoli *BeCaPfVo; apostoli super Mattheum Mg; Domini Tb
[3] sermone CaPf; c. Mg; sermo TbVo
[4] de verbis - xxviii *CaCbMgPfTbVo; *om.* Tc
[5] Si pecc. *AdBeCaEaMgPfTbVoVp; Si pecc. non EgTc; Nisi preceptum Oa.
[6] nec *CaPfTbTc; non Mg
[7] periurabis *CaMgPfTb; peierabis Tc
[8] iusiurandum *CaMgPfTb; iuramentum Tc
[9] tuum *CaMgPfTc; *om.* Tb
[10] pecc. prec. nobis *CaMgPfTb; prec. nobis pecc. Tc
[11] Item *CaMgPfTc; *lacuna* Tb
[12] Non vobis (nobis Ca) - nos *CaMgPfTb; Non vult Dominus vos Tc
[13] ergo *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc
[14] non *add.* MgTc, *om.* *CaPfTb
[15] quod *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[16] credi et *CaMgPfTb; credis Tc
[17] quod scit MgPfTbVo; quod Be; qui scit Ca; qui scit omnia Tc; *om. Brant*
[18] meo *CaMgPfTb; *om.* Tc
[19] video *CaMgPfTc; ideo Tb
[20] quod TbVo; quam CaMgTc; *om.* Pf
[21] quod est est - amplius est *CaMgPfPkPwTbTc*Brant*; *om. Migne*
[22] est *add.* CaMg, *om.* *PfTbTcVo

90

Toletano concilio[1] VIII, cap. iiii

Si publicis sacramentorum gestis, quod Deus avertat, a quibuslibet illicita vel non bona exstitisset conditio alligata[2], que aut iugulare[3] animam patris aut agere

---

[1] Tol. conc. *BeCaRaTbVoVq; Ex Tol. conc. AdPfTc; Ex conc. Tol. Mg
[2] alligata CaMgPfTc; allegata Tb
[3] *corr. fr.* vulgare Ra[2]

compelleret[4] stuprum sacratissime virginis, nunquid non tolerabilius[5] esset stulte promissionis reicere vota quam per inutilium promissorum custodiam[6] exhorrendam criminum implere mensuram?

ID 12.9] C 22 q 4 c 1

---

[4] -et *CaMgPfTb; -etur Tc
[5] non toler- *CaMgPfTb; intoler- Tc
[6] promissorum custodiam *CaMgPfTb; promissionum custodia Tc

91[1]

Ambrosius de officiis, libro I[2]

Est[3] etiam contra officium nonnunquam[4] promissum solvere sacramentum, ut Herodes qui iuravit, quoniam[5] quicquid petitura esset daret filie Herodiadis necem[6] Iohannis prestavit[7], ne promissum negaret.

ID 12.10] C 22 q 4 c 2

---

[1] *om.* Vq
[2] *no insc.* Ea
[3] Si est Oa
[4] nonnunquam *Be(*before* officium)CaPfTc; Mg?; nunquam Tb
[5] quoniam *CaPfTbVo; Mg?; quod Tc
[6] daret filie Her. necem *CaMg?PfTb; filia Her. daret necessitate caput Tc
[7] prestavit BeCaLcMgOdPf[2]RaTb; prestitit Mq(*after corr*)Tc; prest...vit Pf; prestilit Od[2]; pr'av' Vo

92[1]

Sermo[2] Augustini in decollatione Sancti Iohannis, qui sic incipit[3]

Cum[4] sanctum Evangelium legeretur[5], Video David pium[6] hominem sanctum in iurationem temerariam[7] cecidisse, et maluisse non facere quod iuraverat quam iurationem suam fuso hominis sanguine implere.

ID 12.11a] C 22 q 4 c 3, var. at beginning (? by incorporating different rubric)

---

[1] *om.* Vq
[2] sancti *add.* Tb, *om.* *BeCaPf
[3] Sermo (sancti *add.* Tb) - incipit *CaOaPfRaTbVo; Sermo – Iohannis Be; Beda in libro omel' xl Lc; Ex sermone Aug. - incipit Mg; Sermo Aug' Mq; Item de eodem Tc
[4] Dum Wc
[5] Cum (Dum OaWc) - leg. *AdEaMgMqOaPfRaTbTcVoWc; *om.* BeCaEg
[6] pium CaMgObOcOdPfTb; *om.* Tc
[7] -ariam *CaMgPfTc; -arie Tb

93[1]

Item[2]

Iuravit David temere, sed non[3] implevit[4] iurationem maiori pietate. Ecce David sanctus non quidem iratus[5] sanguinem hominis[6] fudit, sed eum falsum iurasse negare quis poterit? De duobus peccatis elegit minimum, sed minus fuit illud in comparatione peioris. Nam per seipsum appensum, magnum malum est falsa[7] iurare.

ID 12.11b] C 22 q 4 c 4

---

[1] *om.* Vq
[2] Item *BeCaEgLcMgMqOaPfRaTcWc; *om.* Tb. *Run on from c. 92* LdPfRaVoWc
[3] iuravit *add. and canc.* Ca
[4] impl- *CaEgMgPfTb; adimpl- Tc
[5] non quidem iratus *CaDbMgPfTbTc; iuramento quidem astrictus non *Brant*
[6] sang. hom. *CaMgPfTc; hom. sang. Tb
[7] falsa *MgPfTbTc; falso Ca

93A[1]

Isidorus in Sinonimis, libro II[2]

In malis promissis rescinde[3] fidem, in[4] turpi voto[5] muta[6] decretum. Quod incaute vovisti non facias. Impia est promissio que scelere adimpletur[7].

ID 12.12] C 22 q 4 c 5

---

[1] *in* AaAbAdBdBeCaCbDbEaEbEcEgFcGcHaKaLbLcLdLfLgLhLjLkLmMgMqOaObOcOdOePcPfPkPqPtPwQaRaSdSeSgSlTbTcVmVoVpVqVtWaWbWcWdWeZa, *om. Brant*
[2] lib. II *BdBeCaCbEgLdLfLjLmMgOcOdOePfPwSeTbVoWc; *om.* Tc
[3] rescinde *BeCaEgLcLjLm(*obsc. corr.*)MgPfRaSeTbVoVqWc; rescindere LdLg; rescindi Lf; scindere Sl; retine (vel rescinde *ss*) Tc
[4] in *CaMgPfTbTc; *om.* Oe
[5] turpi voto BeCaCbLcLgLjMgMqObPwRaSeTc*IDm*; turpe votum DbEaLdLmOaOcOePfPtSgVmVoVqWc*IDp*; curpi voto Lf; turpis voto Od; malum votum Tb
[6] muta *CaEgMgPfSeTbTc; muto Lf
[7] incaute vovisti - adimpl. *CaEgMgPfRaTbTc; in Ld

94[1]

Beda in libro omeliarum, omelia[2] *xliii*[3]

Si aliquid forte nos incautius iurare contigerit quod observatum peiorem vergat[4] in exitum, libere illud consilio salubriori mutandum noverimus, ac magis instante necessitate peierandum[5] nobis quam pro vitando[6] periurio in aliud crimen

---

[1] Ld *om. all from c. 94 to c. 110*
[2] omelia *BeCaTbVq, *om.* MgOaObPfRaTcVo
[3] xliii *BeCaMgTbVoVq; xlii... Pf; xliiii Ra; *om.* Tc
[4] -gat *CaPfTbTc; -git Mg
[5] peierandum BeCaMgTbVo; periurandum PfTc

gravius[7] esse divertendum. Denique iuravit David per Dominum occidere Nabal[8] virum stultum et impium, atque omnia que ad illum pertinerent demoliri. Sed ad primam intercessionem Abigail femine prudentis[9] mox remisit minas, revocavit ensem in vaginam neque aliquid culpe se tali periurio contraxisse[10] doluit.

ID 12.13a] C 22 q 4 c 6

---

[6] *uncertain letter add. and canc.* Ca
[7] in aliud crim. grav. *BeCaMgPfVo; in aliud grav. crim. Tb; grav. in aliud crim. Tc
[8] Nabal *BeCaMgPfTb; *om.* Tc
[9] fem. prud. *CaPfTc; ? Mg; prud. fem. Tb
[10] contraxe Ca

95

Item[1]

Non solum in iurando sed in omne[2] quod agimus hec est moderatio solertius observanda, ut si in talem forte lapsum[3] versuti hostis inciderimus insidiis, ex quo sine aliquo peccati contagio surgere non possimus[4], illum potius evadendi aditum[5] petamus in quo minus periculi nos perpessuros esse[6] cernimus.

ID 12.13b] C 22 q 4 c 7

---

[1] *run without break* RaVoWc
[2] omne MgPfRaTbVoVq; omni BeCaMqTc
[3] -sum *CaPfTbTc; -si Mg
[4] -imus *OaTbVo; -umus BeCaMgPfTcVq
[5] evad. ad. *in mg.* Ra[2]
[6] esse *BeRaTbTc; *om.* CaMgMqPfPtVoVq; *lacuna in* Oa

96

Augustinus de bono coniugali

Si ad peccatum admittendum adhibetur fides, mirum si fides appellatur. Verumtamen qualiscumque sit, si et[1] contra ipsam fit, peius fit[2], nisi cum propterea[3] deseritur ut ad fidem veram legitimamque redeatur[4], id est ut peccatum[5] emendetur voluntatis pravitate correcta[6], tanquam quisque cum hominem[7] solus expoliare[8] non possit, inveniat socium iniquitatis et cum eo paciscatur ut simul id faciant spoliumque

---

[1] et *CaMgPfTb; *om.* Tc
[2] fit CaPfTbTc; sit Mg
[3] propterea *CaMgPfTb; preterea Tc
[4] -eatur *CaMgPfTc; -eat Tb
[5] redimatur et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[6] voluntatis prav. correcta *CaMgPfTb; voluntas prav. corrupta Tc
[7] -inem *CaMgPfTb; -ine Tc
[8] expoliare *CaMgRaPfTb; expugnare Tc

partiantur[9], quod[10] facinore commisso[11] totum solus auferat, dolet quidem ille et fidem sibi servatam non esse[12] conqueritur. Verum in ipsa sua querela cogitare debet potius in bona vita ipsi humane societati fidem[13] fuisse servandam[14], ne preda iniqua ex homine fieret[15], si sentit quam inique sibi[16] in peccati societate servata non fuerit[17]. Ille quippe utrobique perfidus, profecto sceleratior iudicandus est.[18]

ID 12.14a] C 22 q 4 c 20

---

[9] partiantur *CaMgMqPfRa[2]Tb; sortiantur RaTc
[10] vel quo *add. ss* Mg
[11] commisso *CaMgPfTb; converso Tc
[12] fid. sibi serv. non (*ss* Ra) esse *CaMgPfVo; sibi fid. non esse serv. BeTc; fid. sibi non serv. esse Tb
[13] fidem Be[2]CaMgPfPwRaTcVoWd[2]; *om.* BeMqPkTbWd
[14] ipsi humane - fuisse servandam (-dum PfSlTb) *CaMgPfPkPwRaSlTbTcVo; fuisse servandum ipse humanae societati *Brant*
[15] et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[16] inique sibi *CaMgPfTb; iniquum sit Tc
[17] servata non fuerit *CaMgPfTb; servanda non fuit Tc
[18] scel. iud. est] iud. est scel. Oa

97

Item[1]

Mulier si[2] fide coniugali violata fidem servet[3] adultero[4], utique mala est, si[5] nec adultero[6], peior est. Porro si[7] eam flagitii peniteat et ad castitatem rediens coniugalem, pactam ac placitam[8] adulterinam rem scindat[9], miror si eam fidei[10] violatricem vel ipse adulter putabit.

ID 12.14b] C 22 q 4 c 21

---

[1] Item *BeCaLcMgMqPfTbVq; Ita Eg; *om.* Tc; *no break here* PtRaVoWc
[2] *ss* Ca
[3] *corr. fr.* -vat Ca
[4] -ero *CaMgRaTbTcVoWd[2]; -erio Pf; *om.* Wd
[5] si CaMgPfTb; sed Tc
[6] s. actu *add. ss* MgWd[2]
[7] si *MgPfTbTc; sic Ca
[8] ac placitam BeEgMgPfTbVo; ac placidam Ca; et placidam et Tc
[9] rem scindat PfTbVo; rescindat BeCaEgMgMqRa; rem scidat Oa; res. fidem Ra[2]; rec'dat Tc
[10] eam fidei *CaMgPfTb; fidem Tc

98

Actus quartus septime sinodi[1]

Iohannes apocrisarius orientalium sedium dixit, Significat sermo patris nostri Sophronii quod melius sit iurantem periurare[2] quam conservare sacramentum[3] in

---

[1] Actus (Actio BeTc) iiii (in *add.* Oa) septime (sexte Tc) sin. *CaBeMgOaOdPwRaTbTcVq; Act. iiii sinodi vi Eg; *om*. PfVo. Oa *p. 73 ends here, with other texts following.*

fraction[4] sanctarum imaginum. Hoc autem dicimus quia[5] quidam se sacramento[6] excusant.

ID 12.15a] C 22 q 4 c 18a

---

[2] periurare *MgPfTbTc; periurantem Ca
[3] sacramentum *CaEgMgPfTb; iurationem Tc
[4] frac- CaEgMgMqPfTc; confrac- *Tb
[5] quia *CaEgMgPfTb; quod Tc
[6] se sac. *CaEgMgPfTb; sac. se Tc

99[1]

Tharasius[2] patriarcha dixit

Quia pater Sophronius noverat bonitatem Dei, propterea transgredi voluit impium iuramentum.

ID 12.15b] C 22 q 4 c 18b

---

[1] *om.* Lc
[2] Tharasius *BeCaEgMgPfTc; Tar' MqRaVq; In decr' Tar' Tb; Thar' Vo

100[1]

Item. Tharasius patriarcha dixit[2]

Herodes[3] observavit sacramentum et periit. Petrus vero[4] negavit cum iuramento et conversus flevit[5], et salvatus est[6]. Omne enim peccatum bonus Deus indulget, si quis ex toto corde peniteat. Sancta sinodus dixit[7], Sic docet nos sancta scriptura. Item. Leontius Pothie[8] episcopus dixit, Scriptum est, Iuramentum mendax ne diligatis. Qua de causa nostrum iuramentum[9] mendax dissolvitur[10], quasi nullam habens virtutem[11].

ID 12.15c] C 22 q 4 c 18c

---

[1] *om.* Lc
[2] Thar. - dixit *Be(*text)*CaMgPfTbTcVo(*in* text)Vq; *om.* Eg
[3] He res Wc
[4] vero *CaMgPfTb; autem Tc
[5] amare *add.* MgTc, *om.* *CaPfTbVo
[6] salvatus est *CaMgTbTcVo; salvatur Pf
[7] S. sin. dixit CaEgMgOdRaTbTc; Item. S. sin. dix. Be; *om.* Pf; Item Vo
[8] Pothie PfVo; Fotie Be; Epothie Ca; Pontie MgTb; Phocie MqTc
[9] iuramentum *CaMgPfTb; mendacium Tc
[10] diss. mendax *later corr.* Tb
[11] virtutem *CaMgPfTb; veritatem Tc

101

Ambrosius de officiis, libro III[1]

Sepe plerique constringunt se iurisiurandi[2] sacramento, et cum ipsi[3] cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti tamen[4] contemplatione faciunt quod spoponderunt, sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici premium turpiter promisit, crudeliter solvit. Turpe[5] quod regnum pro saltatione promittitur, crudele quod mors prophete iurisiurandi[6] religione donatur. Quanto tolerabilius tale[7] fuisset[8] periurium[9] posset[10] dici, quod ebrius inter vina[11] iuraverat, quod eiuratus[12] inter saltantium choros promiserat. Infertur disco prophete caput[13], et hoc estimatum est fidei esse quod amicitie fuit[14].

ID 12.17 med.] C 22 q 4 c 8 med., ending as earlier version did

---

[1] III *BeCaMgOdPfTbVq; IIII Tc; II Vo
[2] iuris- *BeCaMgTcVo; ius- PfTb
[3] *corr. fr.* ipso Ca
[4] tamen *MgPfTbTc; inde Ca
[5] est *add.* Tb, *om.* *CaMgOdPfTc
[6] iuris- *CaPfTbTc; ius- Mg
[7] tale CaDbMgPfTb; tali Tc
[8] si *add.* Db
[9] sacramento, si tamen periurium *add.* RaTc*Brant*, si tamen periurium *add.* Mq; *om.* BeCaFcMgObOcOdOePfPkPtPwSgSlTbWc
[10] posset CaMgPfTc; posse Tb
[11] vina *BeMqPfTbTcVo; convivia CaMg
[12] eiuratus CaMgPfTb; ei iuratu Tc
[13] proph. cap. *CaMgPfTb; cap. proph. Tc
[14] amicitie fuit *CaRaTbTcVq; amentie (Be?) fuit BeMq; inimicitie (vel amicitie *ss*) fuit Mg; amic. et inimicitie fuit Pf; amic. fuit vel inimicitie Vo

102

Item[1]

Non[2] semper promissa omnia[3] solvenda sunt. Denique, ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam sicut scriptura indicat.

ID 12.17 end] C 22 q 4 c 12

---

[1] *no break* PtRaVoWc
[2] fuit *add. and canc.* Ca
[3] prom. omn. *CaMgPfTbVq; omn. prom. Tc

103

Capitularum[1] lib. I, cap. ix[2]

Parvuli qui sine rationabili etate sunt non cogantur iurare, et qui semel periuratus fuerit nec[3] testis sit post hec nec ad sacramentum accedat[4], nec in sua causa vel[5] alterius[6] iurator existat.

ID 12.23] C 22 q 5 c 14

---

[1] -arum CaEgLcPf; -orum BeTbTcVq; -arii Mg; -arium Vo
[2] ix *BeCaEgMgOdPfTb; iiii Tc; xi Vo
[3] nec *BeCaMgTbTc; ne PfVo
[4] -edat BeCaEgMgPfTbTc; -edet Pf[2]Vo
[5] vel *CaEgMgPfTb; nec Ra; nec in Tc
[6] alterius *MgPfTbTc; alicuius Ca?

104

Ex dictis[1] Cornelii pape[2], cap. v[3]

Pueri ante quatuordecim annos non cogantur iurare.

ID 12.69b] C 22 q 5 c 15, in earlier version; cf +c 16b and Winroth, *Making, 218*

---

[1] decretis Vp
[2] *ss before* Cornelii Be
[3] Ex dictis - cap. (*om.* Vo) v *BeCaMqOdPfRaTb[2]VoVp; Ex dictis - cap. x Eg; Cornelii pape Lc; Ex concilio Eliberitano cap. iii Mg *(cf c. 105)*; Ex dictis - pape TbTc; *om. with no break* Pt

105

Ex concilio Eliberitano[1], cap. iii[2]

Si puella sita in puerili etate in domo patris illo nesciente se iuramento constrinxerit, et si pater statim ut audierit contradixerit, vota eius et iuramenta irrita erunt, et facilius emendabitur.

ID 12.81] + 22 q 5 c 15b

---

[1] Elib- PfTbTc; vel Lib- Ca
[2] Ex - cap. iii CaEgLcPfTbVqVo; Ex - Elib. BeTc; Ex dictis Cornelii pape cap. v Mg

106[1]

Ex Aurelianensi concilio, cap. ii[2]

Iuramentum filii et[3] filie nesciente patre, et vota monachi nesciente abbate, et iuramenta pueri irrita sunt[4].

---

[1] *om.* WcWd, *after c 107* Sl
[2] Ex Aur. conc. (conc. Aur. Ca) cap. ii (iii Be) *BeCaEgPfTbVoVq; Mg?; Item Tc
[3] et *BeMqPfTbVo; Mg?; vel CaRaTcWe

ID 12.82]

[4] sunt *BeCaPfTbVo; Mg?; erunt Tc

107

Sermo Augustini[1]

Si quis[2] provocaverit te ad iurationem[3] ut forte sic sibi estimet satisfieri posse, si iuraveris de ipsa re quam putat[4] te commisisse, ac fecisse te[5] quam[6] forsitan non fecisti[7], ne remaneat in eo mala suspicio, si iuraveris tu non sic[8] peccas quomodo ille qui te[9] provocavit. Item. Si ab alio provocatus fueris, ab ipsius malo erit quod[10] iuras, non a tuo.

ID 12.28a]

[1] Sermo Aug. CaEgMgOdPfPwTbVoVq; De sermone sancti Augustini Tc; *om.* Pt
[2] forte *add.* Tc, *om.* *CaEgMgOdPfPwTb
[3] iurationem *CaMgPfTb; iuramentum Tc
[4] -at *MgPfTbTc; -as Ca
[5] fec. te CaPfTb; fec. BeMg; te fec. Tc
[6] quam *MgPfTbTc; *om.* Ca
[7] -isti *MgPfTbTc; -isse Ca
[8] non sic *CaMgPfTb; sic non Tc
[9] te *CaMgPfTb; *om.* Tc
[10] quod *CaMgPfTb; cui Tc

108

Item[1]

Ille homo qui alium provocat ad iurationem, et scit eum falsum[2] iurare, vincit homicidam, quia homicida corpus occisurus est[3], ille animam, immo duas animas, et eius quem iurare provocavit[4] et suam. Scis verum esse quod dicis[5], falsum esse quod dicit ille[6], et iurare compellis[7]? Ecce iurat[8], periurat, ecce perit. Quid tu invenisti? Immo et tu[9] peristi[10] quia[11] de illius morte[12] satiari voluisti.

ID 12.28b] C 22 q 5 c 5, var. at beginning

[1] *no break* PtRaVoWc
[2] falsum *CaPfTbVoVq; falsa *after corr.* Mg; *om.* Tc
[3] occisurus est *BeMgPfTbVoVq; occisurus Ca; occidit Tc
[4] provocavit *CaMgPfTc; coegit Tb
[5] et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[6] dic. il. *CaMgPfTb; il. dic. Tc
[7] -llis *BePfRaTb; -ell' CaMg; -ellit TcVo
[8] ecce *add.* Be[2]MgRaTc, *om.* BeCaMqPfTbVo
[9] tu CaMgPfTb; *om.* Tc
[10] peristi CaMgPfTc; *om.* Tb
[11] quia BeCaMgPfVo; quia et Tb; qui Tc
[12] ill. morte *CaMgPfTc; morte ill. Tb

109[1]

Augustinus, Questionum in Levitico, cap. i[2]

Hoc videtur[3] dicere peccare[4] hominem quo audiente iurat aliquis[5] falsum, et scit eum falsum iurare et tacet. Tunc autem scit si ei[6] rei de qua iuratur testis fuit[7] aut videns aut conscius fuit[8], id est aliquo modo cognovit[9], aut oculis suis conspexit[10], aut ille ipse qui iuravit illi[11] indicavit; ita enim potuit esse conscius[12], sed inter timorem huius peccati et timorem perditionis hominum[13] non parva existit plerumque temptatio. Possumus enim paratum[14] ad periurium admonendo vel prohibendo a tam gravi[15] peccato revocare[16]. Sed si non audierit, et coram nobis de re quam novimus falsum[17] iuraverit, utrum prohibendus sit[18] proditus etiam si in[19] periculum mortis incurrat, difficillima questio est. Sed quia non hic[20] expressit cui hoc indicatum[21] est[22], utrum illi cui iuratur an sacerdoti vel[23] cuipiam qui non solum eum[24] persequi non potest irrogando[25] supplicium sed etiam orare pro illo[26] potest[27], videtur[28] mihi

---

[1] *om.* Vq
[2] cap. i BeCaMgPfTb; primo cap. Od; cap. ii Vo; *om.* Tc
[3] Hoc videtur *BeCaFcMgOdPwQaTbVo; Hoc videntur Pf; Sic videtur Tc
[4] peccare *Ca(*repeated*)MgMqPfRaTb; periurare Ra[2]TcWc
[5] aliquis *BeCaMgPfVo; aliquid TbTc
[6] si ei *CaMg(*after corr.*)PfTb; fieri si eius *Brant*
[7] fuit *CaMgPfTb; fuerit Tc
[8] fuit *CaMgPfTb; fuerit Tc
[9] -vit *CaMgPfTb; -verit Tc
[10] -xit *CaMgPfTb; -xerit Tc
[11] iuravit illi CaMgPfTb; iurabit Tc
[12] irrogando *add. Migne, om.**CaMgPcTbTc*Brant*
[13] hominum *Mg?PfTbTc; *om.* Ca
[14] paratum *BeMqPfTbVo; peractum Ca; Mg?; peratum Tc
[15] gui Ca
[16] revocare *CaPfTb; Mg?; removere Tc
[17] -um *CaMgPfTb; -am Tc
[18] proh. sit MgPfTbVo; prodendus sit BeCa; sit proh. Tc
[19] proditus etiam si in (im Pf) BeMgMqPfRa[2]Vo; etiam si proditus Ca; proditus etiam in *RaTb; perditus etiam si in Tc
[20] non hic BeMgPfTbVo(?); non Ca; hunc *after corr.* Pf; hic non Tc
[21] -atum *TbTcVo; -andum BeCaMgPf; iudicatum (vel indi *add. in mg.*Ra[2]) MqRa
[22] est *MgPfTbTc; sit Ca
[23] vel *CaMgPfTb; an Tc
[24] eum *BeCaMgPf; ei Tb; *om.* Tc
[25] *corr. fr.* irrig- Ca
[26] or. pro illo *BeCaPfTbVo; pro illo or. MgTc
[27] irrogando - potest (prodest Tb) *CaMgPfTbTcVo*Brant*; *om. Migne*
[28] *after corr.* Pf

quod se hic solvat a peccati vinculo[29] si indicet talibus qui magis possint[30] prodesse quam obesse periurio, sive ad corrigendum eum, sive ad Deum pro eo placandum[31], si et ipse[32] confessionis[33] adhibeat medicinam.

ID 12.29] C 22 q 5 c 8

---

[29] se hic etiam (*after* solvat MqRa[2]) solvat a peccati vinculo MgMqRaTc; sic se solvat a pecc. vinc. Be; se a tali peccato exivit Ca; si hic solvat a pecc. vinc. Pf?; sic hunc <solvat> a ppcc'i vinc. Vo; si hoc etiam solvat a pecc. vinc. Tb
[30] -int *CaMgPfTb; -unt Tc
[31] pro eo plac. *CaMgPfTc; plac. pro eo Tb
[32] si et ipse *BeCaMg; si et ipsi PfTbVo; si ipse Tc
[33] sibi *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

110

Sermo Augustini[1] de periurio qui sic incipit, Prima lectio[2]

Qui exigit[3] iurationem multum interest si nescit[4] illum iuraturum falsum[5], an scit[6]. Si enim nescit[7], et ideo dicit, Iura mihi, ut fides ei[8] sit, non audeo[9] dicere non[10] esse peccatum, tamen humana temptatio est[11]. Si autem novit[12] fecisse, si scit eum fecisse, vidit fecisse[13], et cogit[14] iurare, homicida est. Ille enim se[15] suo periurio interimit sed iste manum[16] interficientis et impressit et pressit.

ID 12.30] + C 22 q 5 c 6

---

[1] Aug. *BeCaMgTbVoVq; eiusdem Pf; sancti Aug. Tc
[2] qui - lectio *CaMgPfTbVo; *om.* BeLcTc
[3] eligunt Pt
[4] -scit *CaMgPfTc; -sciat Tb
[5] iur. fal. *CaMgPfTc; fal. iur. Tb
[6] scit *CaMgPfTc; sciat Tb
[7] nescit *CaMgPfTc; nesciat Tb
[8] ei *CaMgPfTb; ea Tc
[9] *short word follows (erased) in* Tb
[10] non *CaMgPfTb; *erased* Tc
[11] est *CaMgPfTb; *om.* Tc
[12] eum *add.* Tc, *om.* *BeCaMgPfTb
[13] si scit eum (*om.* Oc) fecisse (et *add. ss* Vm) vidit fecisse BeCaEgLgMgObOcOdOePkPwSgTbVmVoWc; eum vidit fortasse Mq; si scit eum fecisse Pf; si scit eum fec. videlicet Ra; *om.* Tc
[14] eum *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[15] se *MgPfTbTc; sese Ca
[16] se *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

111[1]

Augustinus[2] *de verbis*[3] *apostoli, sermo xxviii*[4]

Homines enim[5] falsum iurant vel cum fallunt vel cum falluntur. Aut enim[6] putat homo verum esse quod falsum est, et temere iurat, aut scit vel[7] putat falsum esse[8], et tamen pro vero[9] iurat, et nihilominus cum scelere iurat. Distant autem ista periuria que duo[10] commemoravi. Fac illum iurare[11] quia verum putat esse pro quo iurat. Verum putat esse[12], et tamen falsum est. Non ex animo iste periurat, fallitur. Hoc pro vero habet quod falsum est, non pro re falsa sciens iurationem interponit. Da alium. Scit falsum esse et dicit[13] verum esse, et[14] iurat tanquam verum sit quod scit falsum esse. Videtis quam ista detestanda sit bellua, et de rebus humanis exterminanda[15]? Quis enim fieri[16] velit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium. Putat falsum esse et[17] iurat tanquam verum sit[18], forte verum est[19]. Verbi gratia, ut intelligatis. Pluit in illo loco, interrogas hominem et respondet pluisse, et ad negotium ipsius[20] competit ut dicat, pluit, si putat non pluisse[21]. Dicitur enim[22], Vere pluit? Vere et iurat, et tamen pluit ibi[23], sed ille nescit[24], et putat non pluisse, periurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi rea mens.

ID 12.39] C 22 q 2 c 3

---

[1] *om.* Vq
[2] Aug. *CaMgTbTcVo; eiusdem Pf
[3] Domini *add. and canc.* Ca
[4] sermo (sermone TbVo) xxviii (xxxviii Ra) *CaMgPfRaTbVo; *om.* Tc
[5] enim CaMgPfTb; *om.* Tc
[6] enim MgPfVo; *om.* BeCaTbTc
[7] vel *CaMgPfTb; aut Tc
[8] fals. esse *CaMgPfTb; esse fals. Tc
[9] vero *CaMgTbTc; falso vere Pf
[10] que duo CaMgPfTb; duo que Tc
[11] Fac illum iurare *MgTb; Facit illum iurare BeCaDbLgMqObOcOdOeSgVmVp; Facit illum PfVo; Falsum iurare RaTc
[12] Verum putat esse *CaMgPfTb; *om.* Tc
[13] et dicit *CaMgPfTb; dicitque Tc
[14] et *CaMgPfTb; *om.* Tc
[15] externanda Ca
[16] fieri *CaMgPfTc; ferre Tb
[17] et *CaMgPfTb; *om.* Tc
[18] vel quod *add. ss* Mg
[19] et forte verum est *in mg.* Ra[2]
[20] ipsius *Ca[2]PfTbTc; illius Mg
[21] et ad negotium - pluisse *in mg.* Ca[2]
[22] enim CaPfTbTc; ei Mg
[23] ibi *CaMgPfTb; *om.* Tc
[24] ille nescit *CaMgPfTc; nescit ille Tb

112

Isidorus, Sententiarum libro II, cap. xxxi[1]

Quacumque arte verborum quisque iuret, Deus tamen qui conscientie testis est ita hoc accipit sicut ille cui[2] iuratur intelligit. Dupliciter autem reus sit[3] qui cum[4] nomen Dei[5] in vanum assumit et[6] proximum dolo capit. [**113**] Non est conservandum[7] sacramentum quo malum incaute promittitur[8], veluti si quispiam adultere perpetuam[9] cum ea permanendi[10] fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum[11] quam permanere in stupri flagitio.

ID 12.36] C 22 q 5 c 9 to dolo capit; *C 22 q 4 c 13,* Non est observandum *to end*

---

[1] lib. II (I CaMg) - xxxi *CaLcMgPfTbVoVq; ? Tb; *om.* Tc
[2] hoc *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[3] sit *PfTbTcVo; est CaMg
[4] cum CaMgPf; *om.* TbTc
[5] Dei *CaMgPfTb; Domini Tc
[6] et *CaMgTbTc; *erasure* Pf
[7] serv- Vq
[8] -itur *CaMgTcVo; -atur Pf?Tb
[9] -uam *CaMgTb; -uo PfVo
[10] perman- *CaMgPfTcVq; man- Tb
[11] sacramentum *BeCaMgPfTbVq; iuramentum Tc

114

Ex dictis Isidori[1]

Iurare est Dei[2] illa providentia que[3] statuit[4] non evellere statuta. Penitentia[5] autem Dei rerum mutatio est. Non penitere autem[6] statuta non revocare[7] ut est illud, Iuravit[8] et non penitebit eum, id est que[9] iuravit[10] non mutabit[11].

ID 12.67 end]

---

[1] Ex dictis Is. *BeCaMgPfTbVoVq; Ex dictis eiusdem Lc; Item idem Tc
[2] est Dei BeCaPfTbVo; Dei est EgMgTc
[3] que *MgPf; qua BeCaTbTc
[4] omnia *add.* Tc, *om.* *CaEgMgPfTb
[5] Penitentia *MgPfTbTc; Potentia Ca
[6] autem *CaMgPfTb; vero Tc
[7] revoc- *MgPfTbTc; voc- Ca
[8] Dominus *add.* Tc, *om.* CaMgPfTb
[9] que *CaMgPfTb; quod Tc
[10] iuravit *CaPfTbTcWd; statuit MgWd[2]
[11] -abit *CaMgMqPfRaTb; -avit Tc; penitebit Sl; inmutavit WdWe

115

Sermo[1] Augustini de periurio, qui sic incipit, Prima lectio[2]

Quisquis es pravi et[3] perversi cordis, si dicas, Per Deum, iuras. Si dicas, Testis est Deus, non iuras? Quid enim est[4], Per Deum, nisi Testis est Deus? Aut quid est, Testis est Deus, nisi Per Deum? Quid autem est iurare, nisi ius Deo reddere quando[5] per Deum iuras? ius saluti tue reddere [6], quando per[7] salutem tuam iuras[8]? ius filiis tuis reddere[9], quando per filios tuos iuras[10]? Quod autem ius debemus saluti, filiis nostris[11], Deo nostro, nisi caritatis, veritatis et non falsitatis? Maxime autem[12] cum per Deum fit, ipsa est vera[13] iuratio. Quia et cum dicit[14] quisque, Per meam[15] salutem, salutem suam Deo obligat.[16] Quando[17] dicit, Per filios meos[18], oppignerat[19] filios suos Deo, ut hoc veniat[20] in caput[21] eorum quod exit de ore[22] ipsius, si verum verum, si falsum[23] falsum. Cum ergo filios suos vel caput suum vel salutem suam quisque iurationem[24] nominans[25], quicquid nominat obligat quanto magis quando iurat per ipsum Deum?

ID 12.34a]

---

[1] sancti *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[2] de periurio qui - lectio *CaEgMgPwTbVoVq; de periurio BeLc; de periurio ut supra Pf; *om.* Tc
[3] et *CaMgPfTb; vel TcWc
[4] enim est *CaTbTc; est Be; est enim EgMgPfRaVo
[5] quando *CaMgPfRaTbTc; quoniam Sg*Brant*
[6] ius saluti tue reddere (reddis Vo, redde *Vosm.*) *BeCaEgLgMqObOdOeRaSgTcVmVoWd*Vosm.*; ius Deo redde Pf[2]; vis saluti tue reddere Oc[2]Tb*Brant*; *om.* Mg; quando per Deum - reddere *om. Migne*
[7] per *CaPfTb; *om.* Tc
[8] Quando per Deum - iuras *BeCaPfTbTc; *om.* Mg
[9] ius (Vis *Brant*, ius *Migne*) filiis tuis reddere (redde Vo*Vosm.*) *BeCaTbTc*Brant*; ius saluti tue redde Pf
[10] ius filiis tuis redde *add.* Pf, *om.* BeCaMgTbTcVo
[11] nostris *CaMgPfTb; *om.* Tc
[12] autem *MgPfTbTc; *om.* Ca
[13] est vera *PfTbTcVo; vera est CaMg
[14] dicit *CaMgPfTb; ait Tc
[15] iuro *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[16] Lh *ends here*.
[17] Quando *CaPfTbTc; Quoniam Mg
[18] meos *CaMgPfTb; *om.* Tc
[19] -erat *CaMgPfTb; -orat Tc
[20] ven- *CaMgPfTb; even- Tc
[21] *lacuna follows in* Pf
[22] eius *add.* Pf, *om.* CaMgTbTcVo
[23] *add. ss* Wd[2]
[24] iurationem CaMqPfTbVo; iuratione sua BeRa; iuratione Mg; iurando Tc
[25] -inans *CaMgPfTb; -inat Tc

116

Item[1]

Ecce dico caritati vestre, Et qui per lapidem falsum iurat periurus est. Unde hoc dico? Quia multi et in hoc falluntur, et putant quia nihil est per quod iurant, non[2] se crimine teneri[3] periurii. Prorsus periurus es[4], quia per id quod sanctum non putas falsum iuras. Sed ego[5] illud sanctum non puto, sanctum putat[6] cui iuras. Non enim quando iuras tibi iuras aut lapidi iuras, sed proximo iuras, homini iuras[7] ante lapidem[8]. Sed nunquid non ante[9] Deum? Non te audit lapis loquentem, sed punit Deus te[10] fallentem. Item. Ream linguam non facit nisi[11] mens rea[12].

ID 12.34b] +C 22 q 5 c 10

---

[1] *no break* PtRaVoWc
[2] non *CaMgPfTb; nec Tc
[3] crim . ten. *CaMgPfTb; ten. crim. Tc
[4] es *BeCaMgRaTb; est PfTcVo
[5] Sed ego *CaMgPfTbTc; Sed et ego Ra; Sed tu *Brant*; si tu *Vosm.*
[6] putat CaMgPfTb; puta Tc
[7] iuras *MgPfTbTc; unus Ca
[8] iuras homini iuras ante lapidem] homini iuras (vel ante lapi... *in mg* Ra2) iuras Ra
[9] non ante *BeMqPfRaTcVo; non autem Ca; ante MgTb
[10] Deus te BeCaMgPfVo; Deus re Be; Deus Tb; te Deus RaTc
[11] *corr. fr.* mihi Ca
[12] mens rea *CaTbTcVoVq; rea mens EgMgMqPfRaWc. Item. Ream linguam – mens rea *om.* BeLcVp

117

Epistola Augustini[1] *ad Publicolam*

Movet[2] te utrum eius fide[3] utendum sit, qui ut eam servet[4] per demonia iuraverit[5]. Ubi te volo prius considerare utrum si quispiam per deos falsos iuraverit se fidem servaturum, et eam non[6] servaverit, non tibi videatur bis[7] peccasse? Si enim tali iuratione promissam servaret[8] fidem, ideo tantum[9] peccasse iudicaretur[10] quia per tales deos iuravit[11]. Illud autem[12] nemo[13] reprehenderet[14] quia fidem servavit. Nunc

---

[1] Ep. Aug. BeCaObPkPwRaTbVoVq; Sermo Aug' Ad; Aug. LcPt; Aug. in ep. Mg; Ex ep. Aug. OcQaTc; Ep. eiusdem Pf
[2] Movet *BeCaCb²EgMhOcPfPwQaRaTbVoVqWe; Monet AdMqSfTc; Fovet Cb; Vovet Ob
[3] fide *CaMgPfTb; fede Tc
[4] -et *CaMgPfTb; -aret Tc
[5] -verit *CaMgPfTb; -vit Tc
[6] non *MgTbTcVo; vero Ca
[7] bis *CaMgTbVo; is Tc
[8] -aret *CaMgTbVo; -are Tc
[9] tantum *CaTbTcVo; tamen Mg
[10] iudicaretur *CaMgTbVo; videtur Tc
[11] se fidem servaturum - deos iuravit (iuraverit CaMg) *BeCaMgOcPwRaTbTcVo; *om.* Pf
[12] autem *CaMgOcPfTb; *om.* Tc

vero[15] quia et iuravit per quos non debuit, et contra pollicitam fecit[16] fidem quod non debuit[17], bis[18] utique peccavit. Ac per hoc qui[19] utitur fide illius quem constat[20] iurasse per deos falsos, et utitur non ad malum sed ad licitum et bonum, non peccato illius se sociat qui per demonia iuravit sed bono pacto eius quo fidem servavit. Neque hic eam fidem dico servari qua fideles vocantur[21], qui baptizantur[22] in Christo[23]. Illa enim longe est alia longeque[24] discreta a fide humanorum placitorum atque pactorum[25]. Verumtamen sine ulla dubitatione minus malum est per deos falsos iurare veraciter quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis sanctum est[26], tanto magis est[27] penale periurium. Alia questio est utrum non peccet qui per falsos deos sibi iurari[28] fecit, quia ille[29] qui ei [30] iurat[31] falsos deos[32] colit. Cui questioni possunt illa[33] testimonia suffragari, que ipse commemorasti de Laban et Abimelech, si tamen Abimelech per deos suos[34] iuravit sicut Laban per deum Sochot[35] vel Nachor.

ID 12.35] C 22 q 1 c 16

---

[13] nemo *CaMgPfTc; *om.* Tb
[14] reprehenderet CaMgOcPfTb; responderet Tc
[15] nemo reprehenderet - vero (ergo Tc) CaMgPfTbTc; nemo repr. – autem Wc *ss*
[16] fecit *CaMgPfTc; *om.* Tb
[17] fecit *add.* Tb, *om.* *CaMgPfTc
[18] bis *CaMgPfTb; *om.* Tc
[19] qui *PfTbTcVo; que CaMg
[20] constat *CaMgPfTc; constitit Tb
[21] (enim *add.* Ra) hic eam fidem - vocantur (nominantur Ca, *corr. fr.* vovo- Tb) *CaMg?PfRaTb; vero quia iuravit per quos non debuit (*v. sup.*) Tc
[22] -antur *CaPfTb; Mg?; -atus est Tc
[23] peccavit quidem *add.* Tc, *om.* *CaPfTb, Mg?
[24] longeque *BeCaMgRa; longeque est Tb; est longeque PfVo; longe est Tc
[25] pact- *CaMgPfTb; fact- Tc
[26] mag. sanctum est *after* Quanto enim, *then moved* Tb
[27] est *CaMgPfTb; *om.* Tc
[28] -ari *Tb; -are BeCaMgPfTc
[29] *corr. fr.* elle Ca
[30] quia ille qui ei *CaMgPfTb; vel qui Tc
[31] et *add.* Tc, iurat per *add Vosm.*, *om.* *CaMgPfRaTb
[32] quos *add. Vosm, om.* *CaMgPfTbTc
[33] illa *CaMgTbTc; ista Pf
[34] Socoth *add. ss* Tc[2]
[35] Sochot (Socoth AdPt, Sochor Be, Soccoht Ca, Soth Tb, Sozoth Wd) vel Nachor AdBeCaCbEaMgPfPtRaTbVoVq[2]Wd; patris sui Tc

117A[1]

Ieronimus super Iezechielem de sacramento

---

[1] *in* LcLdLmMgOcPfWa (LdLm *run on from c. 117)*; *om.* AaAbAdBdBeCaCbDbEaEbEcEgFcGcKaLbLfLgLjLkLnMqObOdOePkPqPtPwQaRaSeSgSlTbTcVcVmVoVpVqVtWbWcWdWeZa*Brant*

Feriet cum eo fedus scilicet Nabugodonosor cum Sedechia, et accipiet ab eo iusiurandum ut custodiat pactum eius[2] et servet illud. Ex quo discimus[3] etiam inter hostes servandam fidem[4], et non considerandum cui sed per quem iuraveris. Multo enim fidelior[5] inventus est ille qui propter nomen Domini tibi credidit, et deceptus est, te[6] qui per occasionem[7] divine maiestatis hosti tuo immo iam amico es molitus insidias. Item, post pauca. Sententia secularis est. Dolus an virtus quis in hoste requirat? Quam solent nobis opponere qui dicunt hostes fraude decipiendos. Cui[8] adquiescamus, multo peius fecit Sedechias. Non enim hostem accepit[9], sed amicum cum[10] federe Domini fuerat copulatus. Ergo quamdiu non[11] iures et pactum non[12] ineas sub nomine Dei, prudentie est et fortitudinis vel decipere vel superare adversarium utcumque[13] potueris. Cum autem te constrinxeris iuramento, nequaquam[14] adversarius sed amicus est qui tibi credidit[15], et sub occasione iurisiurandi[16], id est Dei nuncupatione, deceptus est.

CCL 75.219-20

---

[2] eius LdLmMg, *om.* Pf(*after eras.*)
[3] disc- MgPf; dic- Lm
[4] fidem Pf; *om.* Mg
[5] te *add.* Ld[2]MgOc, *om.* LmPf
[6] te LmPf; *om.* MgOc
[7] octeronem Lm (??)
[8] ut *add.* LdOc, *om.* LmPf; Mg?
[9] acc- LdLmMgOc; dec- Pf
[10] cum LdLmMgOc; cui Pf
[11] non Mg; *om.* Pf
[12] non Mg; *om.* Pf
[13] utcumque PfLcLm; utrumque LdMgOc
[14] *after corr.* Lm
[15] tibi credidit LcPf; crediderit tibi Mg
[16] iurisiurandi LcPf; iusiurandi LdMg

118[1]

Ex decretis[2] Sotheris pape, cap. iii[3]

Si aliquid forte incautius nos[4] iurasse contigerit quod observatum peiorem[5] vergat in exitum illud[6] consilio salubriori mutandum noverimus ac magis instante necessitate periurandum nobis, quam perfecto iuramento[7], in aliud crimen maius esse divertendum.

ID 12.75] C 22 q 4 c 6a, cf cap. 94 above

---

[1] *om.* Wd
[2] decr. *CaCbMgObOcPfTbVq; dictis BeTc
[3] cap. iii *CaCbMgOcPfTb; *om.* Tc
[4] forte inc. nos *BeCaPfTbVo; forte nos inc. Mg; nos forte inc. nos Tc
[5] peiorem *MgPfTbTc; potiorem Ca
[6] illud *CaMgPfTb; illo Tc
[7] perfecto iuramento EaPkTc; pro facto iuramento AdMgObPwRa; pro vitando periurio Be*Brant*; profecto iuramento CaLcPfVoVq; pro vitando iuramento Mq; pro iuramento Tb

119

Ex Toletano concilio VIII, cap. iiii[1]

Duo[2] mala licet omnino sint cautissime precavenda, tamen si periculi necessitas ex his unum temptare[3] compulerit, id debemus resolvere quod minori[4] nexu noscitur obligari[5]. Quid[6] autem[7] levius ex his quidve sit gravius[8], pure rationis[9] acumine vestigemus[10]. Etenim dum periurare[11] compellimur, Creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamus. Cum vero noxia promissa complemus, et Dei iussa superbe contempnimus et proximis[12] impia crudelitate nocemus, et nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus. Illic[13] enim duplici[14] culparum[15] telo perimimur. Hic turpiter iugulamur[16].

ID 12.16] D 13 c 1

---

[1] Ex - iiii PfTb; Toletanum conc. VIII cap. iii (iiii RaVo) BeCaRaVoVq; Ex conc. Tol. VIII cap. iii Mg; Toletanum concilium Tc; *om.* Lc
[2] Quod Pt
[3] temptare BeCaLcMgMqPfPwRaTcVo; temperare Ra; obtemperare Tb; perpetrare *Brant*
[4] minori *MgPfRaTbTc; maiori CaRa[2](*in mg.*)
[5] -ari CaPfTbTc; -are Mg
[6] Quid *CaPfTbTc; Quod Mg
[7] autem *CaMgPfRa[2]Tb; enim RaTc
[8] sit gr. *CaMgPfTc; gr. sit Tb
[9] rationis *CaMgPfTc; actionis Tb
[10] vest- CaPfTbTc; invest- Mg
[11] periurare *CaMgPfTb; peierare Tc
[12] proximis *CaMgPfTb; propriis Tc
[13] Illic *CaMgPfTb; Illi Tc
[14] duplici *CaMgPfTb; dupliciter Tc
[15] *obsc. corr.* Ca
[16] Hic turpiter iug. *BeCaLcMgPfRaTbTcVqWc*Brant*; Hic tripliciter iug. We; *om. Migne*

120

Capitularium[1] *libro I, cap. lx*[2]

Qui in sanctis habet iurare, hoc ieiunus faciat[3] cum[4] omni[5] honestate et timore Dei.[6]

ID 12.33] +C 22 q 5 c 16, var. text and insc.

---

[1] -arium *Mg; -orum BeTbTc; -arum CaPf; -ar' Vo
[2] I cap. lx *BeCaLcMgPfPkRaVq; I Eg; cap. lx PwSeTb; I cp. lx Vo; *om.* Tc
[3] hoc ieiunus faciat *CaMgPfTc; ieiunus hoc iurat Tb
[4] cum CaMgPfTb; et Tc
[5] *ss* Ra[2]
[6] cum omni – Dei *om.* WcWd

120A[1]

Ex decretis[2] Cornelii pape, cap. v

Sed et[3] nobis honestum etiam et iustum[4] videtur[5] ut qui in sanctis audet[6] iurare[7], hoc ieiunus faciat cum omni[8] honestate et timore Dei.

ID 12.69a] +C 22 q 5 c 16 var.

[1] *in* AdBdBeCaCbDbEaEgFcGcKaLbLcLdLgLjLk(*om, added in marg*. Lk[2])LmLnMgMqOcObOdOePf<Ph>PkPtPwQaRaSeSf(*after c 121)*SgSlTbTcVmVpVqVtWaWbWcWdWeZa*; om.* AaEbEcLfSd*Brant*; AbVo *have insc. to 120A, followed by text of 121*
[2] decr. *CaCbDbLdLjLmMgOdPfPkPtSeTb; dictis Tc
[3] Sed et *CaDbLdLjLmMgOcOdOePfPtTc; *om.* Tb
[4] etiam et (*ss* Lm) iustum *DbLcLdLmOcPf; esse et iustum Be; est etiam et iustum Ca; et iustum CbLjMgOeTc; est et iustum LnObPtVq; est et etiam iustum OdPkRa; et iustum etiam Tb
[5] -etur *CaCbDbLdLjLmMgTbTc; -erunt Pf
[6] habet Ra
[7] iurare *DbMgPfTbTc; vitare Cb
[8] re *add. and canc.* Ld

121[1]

Ex concilio Aurelianensi[2], cap. x[3]

Et[4] hoc[5] sancta sinodus decrevit, nisi pro pace facienda, ut omnes fideles ieiuni[6] ad sacramenta accedant.

ID 12.70]

[1] *om.* Vp
[2] -ianensi *CaPfTbTc; -iano Mg
[3] Ex - x *BeCaMgOcOePfPtTbRaVq?; Ex - Aur. Tc; Ex decretis Cornelii pape cp. v AbVo (*cf c 120A*); *om.* Od
[4] Et *Be[2]LcMgPfPtRaTbTc; Ut BeCa
[5] hoc CaMgTb; ?Pf; h’ Tc
[6] ieiuni *CaMgPfTcVq; et ieiuni Ra; *om.* Tb

122

Epistola Fulberti episcopi[1]

De forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hec vobis que sequunter breviter ex[2] librorum auctoritate notavi. Qui domino suo[3] fidelitatem iurat, ista sex in memoria semper[4] habere debet[5]: Incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile[6]. Incolume

[1] Ep. Fulberti (Sul- Mg) episc. CaEaDbLcMgPfTbTcVoVq; Ex ep. Fulberti Be; Felix Karnotium episcopus Willelmo duci Aquit’ Eg
[2] aliorum *add.*Tc, *om*. *CaMgPfTb
[3] suo *CaMgPfTb; *om.* Tc
[4] semper CaMgPfRa[2]Tb; *om.* RaTc
[5] hab. deb. *BeCaTbTcVo; <debet *in mg.* Pf> habere MgPf
[6] Incolume – possibile *in mg.* Vo[2]

videlicet, ne sit in dampnum domino[7] de corpore suo. Tutum, ne sit ei in dampnum de secreto suo, vel de munitionibus per quas tutus esse potest[8]. Honestum, ne sit ei in[9] dampnum de sua iustitia, vel de aliis causis que ad honestatem eius pertinere videntur. Utile, ne sit ei[10] in dampnum de suis possessionibus. Facile vel possibile, ne id bonum quod dominus suus leviter facere poterat, faciat ei difficile, neve id[11] quod possibile erat, reddat ei impossibile. Ut fidelis hec nocumenta[12] caveat, iustum est, sed non ideo casamentum[13] meretur[14]. Non enim sufficit abstinere a malo nisi fiat quod bonum est. Restat ergo ut[15] in[16] eisdem sex supradictis consilium et auxilium domino suo fideliter prestet[17] si beneficio dignus videri vult[18] et salvus esse de fidelitate[19] quam iuravit. Dominus quoque fideli suo in his omnibus vicem[20] reddere debet. Quod si[21] non fecerit, merito censebitur[22] malefidus, sicut ille si in eorum prevaricatione vel faciendo vel consentiendo deprehensus fuerit perfidus et periurus[23].

ID 12.76] C 22 q 5 c 18

---

[7] suo *add.* CaMg; *om.* *PfRaTbTc
[8] esse potest *BeCaRaTbTc; potest esse MgPfVo
[9] ei in *BeCaMgTbVo; ei Pf; in Tc
[10] ei *CaMgTbTcVo; eis Pf
[11] id *CaPfTb; ?Mg; *om.* Tc
[12] noc- *CaMgPfTb; doc- Tc
[13] premium *add. ss* Mg
[14] sed non ideo - meretur *CaLgMgObOdOePfSgTbVmVo*Brant*; sed non ideo causa meritum mer. BeMqRa; sed non hac sola causa meritum mer. Tc; *om. Vosm.*
[15] ut *CaMgPfTb; ne Tc
[16] in *CaMgPfTc; cum Tb
[17] -et *CaMgPf[2]TbTcVo; -at Pf
[18] vid. vult *CaMgPfTc; vult vid. Tb
[19] esse de fid. *CaMgPfTb; de fid. esse Tc
[20] fideli - omnibus vicem *CaMgPfTc; vicem fideli - omnibus Tb
[21] *ss* Ca
[22] mer. cen. *CaMgPfTb; cen. mer. Tc
[23] iudicabitur *add.* Lc; est *add.* Wd

123

Hieronimus super Ieremiam, libro I[1]

Animadvertendum est quod iusiurandum hos habeat comites, veritatem, iudicium atque iustitiam. Si ista defecerint, nequaquam iuramentum[2] erit sed periurium.

ID 12.22] C 22 q 2 c 2

---

[1] lib. I *CaMgPfRaTbVoVq; *om.* BeLcTc. *No insc.* Sf
[2] -mentum *? over erasure in text*, entum *in mg.* Ra

[124][1]

Primum est capitale -- arbitratur aliorum.

ID 12.1] cf above 8.82A

---

[1] *here in Brant/Vosmedian/Migne; all reported mss place it above at 82A*

125

Augustinus contra mendacium[1]

Mendacium est falsa significatio cum voluntate fallendi. Item. Faciat homo etiam[2] pro temporali hominum salute quod potest. Cum autem ad hunc articulum[3] ventum fuerit, ut tali saluti[4] consulere nisi peccando non possit, iam se existimet[5] non habere quid faciat, quando id reliquum[6] esse prospexerit quod recte faciat.

ID 12.48]+ dp C 22 q 2 c 5 has beginning to fallendi;.*C 22 q 2 c 15,* Faciat homo *to end*

---

[1] Item de mendatio *in mg.* Bd*;* ix *add. in mg.* Be[2]
[2] etiam *BeMgRaTbTc; est Ca; *om.* LcPfVoVq
[3] hunc articulum *RaTbTc; hoc BeCaLvMgPfVoVq
[4] -uti *CaPfTbTc; -ute Mg
[5] exist- CaPfTbTc; est- Mg
[6] non *add.* BeCaMgRaTc, *om.* *PfTbVo

126

Isidorus in Sinonimis[1]*, libro I*[2]

Omne genus mendacii summopere[3] fuge[4]. Nec casu nec studio loquaris falsum, nec ut prestes mentiri studeas, nec qualibet fallacia vitam alicuius defendas. Cave mendacium in omnibus. Item[5]. Nullum iustum mendacium[6], omne mendacium peccatum.

ID 12.49] C 22 q 2 c 16 to in omnibus *only*

---

[1] in Sin. *Be[2]CaEgMgPfRaTcVo; sinonicis Be; Sinodis Sf; Sententiarum Tb
[2] lib. I *CaEgMgPfTb; *om.* Tc
[3] summopere *CaEgPfTbVo; Mg?; sine opere Tc
[4] esse non debet *add.* Tc, *om.* *CaDbPfTb, Mg?
[5] Item *TbTcVp; Item vitas patrum AdEaLgPtRaSgVmVqWc; vitas patrum BeCa; Item in vitas (vita MgOc(*before corr*), vitis Vo) patrum MgOc[2]PfVo; Item vita patrum Oe *mg.*; *om.* ObOdOe
[6] iust. mend. *CaPfTb; Mg?; mend. iust. Tc

127

Vitas patrum. Vita sancti Iohannis[1]

Cavendum[2] omnibus modis mendacium sive pro malo sive etiam[3] pro bono proferri videatur, quia omne mendacium non est a Deo, sed sicut Salvator dicit, A malo est.

ID 12.50]

---

[1] Vit' patrum. Vita sancti Iohannis *EgPk; Vita sancti Iohannis AdBeCaEaMgOcPtRaSgVmVoVqWc; Vitas sancti Iohannis Lc; Vita Iohannis Lg; Vita sancti Iohannis. Vita patrum Mq; Vitas patrum Od; In vita sancti Iohannis Pf; Item Sf; Vitas patrum sancti Iohannis Tb; Augustinus Tc; *om., with no break* Vp
[2] est *add.* MgRaTbTc, *om.* *BeCaPfVo
[3] etiam *CaMgPfTb; *om.* Tc

128

Augustinus de verbis apostoli, cap. xxix[1]

Cum vero[2] humilitatis[3] causa mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod evitaras[4]. Veritas in te[5] non est, nisi te ita dixeris[6] peccatorem, ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa[7] est, ut quod es[8] dicas. Nam quomodo est veritas[9] ubi regnat falsitas?

ID 12.42] C 22 q 2 c 9

---

[1] de verb. - xxix *AdBeCaMgTb; De verbis – cap. Lc; de verb. - xxxix PfVoVq; *om.* Tc
[2] vero BdBeCaPfRaTbVo; enim EgMg*Brant*; *om.* Tc
[3] humilitatis *LcMqPfRaTbTcVo*Brant*; humanitatis (vel humilitatis *ss* Mg) AdBeCaEaMgWcWd
[4] quod. ev. (*corr. fr.* –aris Vo) *BeCaEgMgPfRaTbVo; *om.* Tc; quod ante ev. (evitaveras *Migne) Brant*
[5] in te] autem vite *Migne*
[6] te ita dix. *CaMgPfTb; ita dix. te Tc
[7] ipsa *CaMgPfTb; *om.* Tc
[8] es *CaEgMgOcPfTc; est Tb
[9] *corr. fr.* humilitas *in mg.* Ra[2]

129[1]

Augustinus questionum super Genesim[2]*, cap. cxlv*[3]

Quod ait Ioseph fratribus suis, Nesciebatis quia[4] non est in augurio homo[5] qualis ego. De hoc[6] augurio[7] etiam[8] mandavit[9] eis[10] dicendum per hominem suum

---

[1] *om.* Vq
[2] Augustinus questionum (questio Vo) super (*om.* Be) Gen. BeCaMgOcTbVo; Aug. super Gen. question' Eg; Idem super Gen. Pf; Aug. in questionibus super Gen. Tc
[3] cxlv BeCaEgMgOcPfVo; cxli Ra; clxv Sf; clx... Tb; *om.* Tc
[4] quia *CaMgPfTb; quod Tc
[5] in augurio homo BeCaOcPfTcVo; homo in augurio Mg; auguriator homo Tb
[6] hoc CaMgPfTb; quo Tc
[7] homo qualis ego *add.* Ca

quid sibi velit[11]. Queri solet an[12] quia non[13] serio sed ioco dictum est, ut exitus docuit, non est habendum mendacium. Mendacia enim a mendacibus serio aguntur, non ioco. Cum autem que[14] non sunt[15] tanquam ioco dicuntur, non deputantur mendacia.

ID 12.43] C 22 q 2 c 18

---

[8] aug. et. *BeCaMgPfVo; et. aug. Tb; aug. Tc
[9] *corr. fr.* manducavit Ca
[10] etiam *add.* Tc, *om.**CaMgPfTb
[11] velit *CaMgPfTb; *om.* Tc
[12] an *CaMgPfTb; quod Tc
[13] non *CaPfTbTc; *om.* Mg
[14] Cum autem que *CaMgPfTb; Que autem Tc
[15] non sunt *BeCaMgOcPfRaTb; non sunt et Tc[2]; *om.* Tc

130

Augustinus[1] in quinto psalmo

Ne quis arbitretur perfectum et spiritualem hominem pro ista temporali vita in cuius morte occiditur anima sive sua sive alterius debere mentiri. Sed quoniam aliud est mentiri, aliud est[2] verum occultare, siquidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere[3]. Si quis[4] forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodat[5], neque mentiatur, nec occidat animam suam pro corpore alterius. Item.[6] Duo sunt genera mendaciorum in quibus non magna culpa est[7], sed tamen non sunt sine culpa[8], cum aut iocamur aut pro[9] proximo[10] mentimur. Illud primum in iocando non est perniciosum, quia non fallit. Novit enim ille cui dicitur ioci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius[11] est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud vero quod non habet duplex cor, neque[12] mendacium quidem dicendum est, tanquam verbi gratia si cui gladius commendetur et promittat[13] se redditurum cum ille qui

---

[1] Aug. *CaEgMgTbTcVoVq; Idem Pf
[2] est *CaEgPfTcVo; ?Mg; *om.* BeTb
[3] siquidem aliud est falsum dicere, aliud (est *add.* OeSgVm) verum tacere *BeCaEgLgMgObOcOdOePfPtRaSgVmVoWc; siquidem aliud est verum tacere, aliud falsum dicere Tb; *om.* Tc
[4] *four letters add. and canc.* Ca
[5] prodat *CaMgPfTb; perdat Tc
[6] BeSfVo *break here*
[7] est *MgPfTbTc; *om.* Ca
[8] sed tamen - culpa *BeMgPfRaTbVo; *om.* CaTc
[9] pro CaMg[2]Pf; *om.* BeMgTbTcVo
[10] id est ad utilitatem p. *add. ss* Be
[11] mitius CaPfRa[2]TbTc; minus MgMq; mi tius *in mg* Ra[2]
[12] neque BeCaMgMqPfRaVo; nec *Tb; non Tc
[13] promittat *CaMgPfTc; promiserit Tb

commendavit[14] poposcerit, et si forte gladium suum repetat[15] furens, manifestum est non esse reddendum, ne vel se occidat vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hoc ideo[16] non habet duplex[17] cor, quia ille cui commendatus[18] est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere. Manifestum est[19] non esse culpandum aliquando verum tacere, falsum autem[20] dicere non invenitur concessum sanctis.

ID 12.46] C 22 q 2 c 14

---

[14] -mendavit *CaMgPfTb; -mendaverit Tc
[15] glad. suum rep. *CaPfTbTc; rep. glad. suum Mg
[16] Hoc ideo *CaMgPfTb; Ho’ Tc
[17] *ss* Tc
[18] commendatus CaMgPfTb; datus Tc
[19] autem *add.* Mg, *om.* CaPfTbTc
[20] falsum autem *CaEgMgPfRaTb; sed aliquando falsum Tc

131

Augustinus super epistolam ad Galathas[1]

Falsum dicere nulli licet[2], aliquando autem aliquid veri[3] tacere utile est.

ID 12.57]

---

[1] Aug. - Gal. *CaEgMgOdPfTb; Item Tc
[2] nulli licet *CaLcMgPfRaTcVo; nihil licet BdBeCaMqOdTbVqWc; licet nulli Od[2]
[3] al. veri *CaMgOdTbVo; verum BeMqTc;? Pf

132

Augustinus[1] in libro[2] Enchiridion, cap. xxvi[3]

In quibus rebus nihil interest ad capessendum Dei regnum utrum credatur an non et[4] utrum vera sive sint sive[5] putentur, an falsa, in his errare, id est aliud pro alio putare, non est arbitrandum esse peccatum, aut si est minimum esse atque[6] levissimum.

ID 12.45] +C 22 q 2 c 6

---

[1] Aug. *CaMgSfTbTcVqVo; Idem BeEgPf
[2] libro CaMgPfSfTbVo; *om.* EgTc
[3] cap. xxvi AdCaPkRaSfVoVq; cap. xxiii Be; *om.* EgLcTc; MgPfOd *obscure*; cap. vii Vp; xxv *ID*. Pt *has no insc. and runs on from 131;* Sf *reverses inscriptions of cc 132-3*
[4] et *CaMgPfTb; *om.* Tc
[5] sive sint sive *BeCaDbMgPfPtRaTb; sint sive *Brant*; *om.* Tc*Vosm.*
[6] atque *CaMgPfTb; et Tc

133

Idem[1] in[2] eodem[3], cap. xxiii[4]

Nemo sane mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod[5] putat verum, quoniam quantum in ipso est[6], non fallit ipse[7] sed fallitur. Non itaque mendacii temeritatis[8] arguendus est, quia falsa incautius[9] credit, ac[10] pro veris[11] habet potiusque econtrario, quantum in ipso est, ille mentitur qui dicit verum quod putat falsum. Quantum enim ad animam eius attinet[12], quia non quod[13] sentit, hoc dicit[14], non verum dicit, quamvis verum invenitur[15] esse quod dicit. Nec ullo modo liber est a mendacio qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem voluntate mentitur. Item[16]. In ipsarum[17] consideratione rerum que dicuntur[18] tantum interest qua in re[19] quisque fallatur sive mentiatur, ut cum falli quam mentiri minus sit malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem, tamen[20] longe sit tolerabilius in his que a religione sunt seiuncta[21] mentiri, quam in his sine quorum fide vel notitia Deus coli[22] non[23] potest falli. Item[24]. Homo non solum quando scit ipse[25] quid[26] verum sit[27] sed etiam quando[28] errat et fallitur, sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit, sive illud

---

[1] Idem CaEgMgPfSfTb?Tc; Augustinus Be*ID*
[2] in CaEgMgPfSfVo; ex Tc; ??Tb
[3] eodem] libro Enchiridion Be
[4] cap. xxiii *MgOdPfSfTbVoVq; ca. xxvii Be; cap. xxiiii Ca; cap. xxvi Eg; xxiiii Ra; *om.* LcTcVp. *For* Sf *see note to c. 132*
[5] non *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[6] ille non mentitur *add.* CaLgMg, ille mentitur *add.* Od, *om.* *BeDbMqObOcOePfRaSgTbTcVmVoVq
[7] ipse *CaMgPfTb; ille Tc
[8] mend. tem. CaMgPfVo; tem. mend. BeTb; mend. temeritate Tc
[9] -tius *RaTc; -tus CaMgPfTb
[10] ac *BePfTbTcVo; hac Ca; aut Mg
[11] veris *MgPfTbTc; verus Ca
[12] ad an. eius att. *CaMgPfTc; att. ad eius an. Tb
[13] non quod *CaMgPfTb; nunquam Tc
[14] et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb
[15] -itur BePfTbTcVo; -iatur CaMg
[16] *rubricated* Sf; *om.* Vo. In eodem capitulo *add.* Vp
[17] ipsarum *CaMgPfTb; ipsa Tc
[18] dicuntur *MgPfTbTc; Deum Ca
[19] qua in re *BeCaMq?*;* sive Mg; quia sive PfVo; ? R; quo iure Tb; quia iure Tc
[20] tamen *CaPfTb; Mg?; tam Tc
[21] seiuncta *CaPfTb; Mg?; remota Tc
[22] celi Be
[23] non *BeMgPfTbVo; pre Ca; qui non Tc
[24] Item] In eodem cap. xxiii Vp
[25] ipse *PfRaTbTcVo; ille Be; esse CaMg
[26] quid BePfTc; quod CaMgTbVo
[27] sit *MgPfTbTc; scit Ca
[28] ipse *add.* CaMgPfRaTb, *om.* *Tc

verum sit sive putetur[29] et non sit[30]. Omnis autem qui mentitur contra id quod animo sentit loquitur voluntate fallendi.

ID 12.51b] C 22 q 2 c 4b med. has Nemo - voluntate mentitur, *and at beginning* Is autem qui mentitur - voluntate fallendi. *The relation between the earlier and later texts is complex, but some of this is only in the later form. +C 22 q 2 c 7 has* In ipsarum - potest falli

---

[29] esse *add.* Tb, *om.* *CaMgObPfSgTc

[30] sive (et *Brant*) putetur et non sit *BeCaLgMgObOcOdOePfSgTbTcVmVpVqWc*Brant*; et putetur et non scit *Vosm.*

134[1]

Augustinus[2] in nono psalmo[3]

[4]Nonnulli habent veritatem in labiis et in corde non habent, tanquam si aliquis[5] dolose ostendat viam, sciens[6] in ea esse latrones, et dicat, Si hac ieris a latronibus tutus eris[7], et contingat ut vere ibi non inveniantur[8] latrones. Verum[9] ille locutus est, sed non in corde suo. Aliud enim putabat, et nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam[10] in corde ita sit.

ID 12.52]

[Explicit][11]

---

[1] *For mg. add. in* Wd *see Conspectus*

[2] Aug. *BeCaMgTbTcVo; Idem Pf

[3] non. ps. BeCaMgTbTcVoVq; ps. non Pf; viii psalmo Vp

[4] Cum *add.* Be

[5] aliquis *BePfTbTcVo; quis CaMg

[6] sciens *CaMgPfTb; sciat Tc

[7] a lat. tutus eris *CaMgPfTbTc; securus eris a lat. *Brant*

[8] -iantur *CaMgPfTb; -iatur Tc

[9] *corr. fr.* Vere Ca

[10] nisi etiam *BeCaMgOdPfRaTcVo; non etiam Ca; nisi TbWe

[11] Explicit LmPf; Hactenus de mendacio *in mg.* Bd; Expliciunt capitula (?) Panormie Ivonis *in mg.* Cb[2]; *om.* AdBeEaEgFbLfLgLnMgOcOdPtRaSeSfSgVmVoVpWcWd*Brant*; Explicit octava pars huius libri et liber sextus decimus.Pa; Expliciunt canones Ivonis Charnotensis episcopi ... Tb; Explicit liber octavus Tc. PfTbTc *end.* Explicit totus liber de excerpt' decretorum Vq[3]. *The main hand of* Ra *ends here, rather before the end of fo. 64vb. fo. 65ra begins in a new and feinter ink.*

135[1]

[2]Adrianus papa Romam[3] venire Carolum regem[4] ad defendendas[5] res ecclesie postulavit. Carolus ergo[6] Romam[7] veniens, Papiam obsedit[8], ibique relicto exercitu in sancta resurrectione ab Adriano papa Rome honorifice[9] susceptus est[10]. Post sanctam vero[11] resurrectionem reversus[12] Papiam cepit Desiderium regem, deinde Romam reversus, constituit ibi[13] sinodum cum Adriano papa, in patriarchio[14] Laterani[15] in ecclesia Sancti Salvatoris[16]. Que[17] sinodus celebrata est, a CLIII[18] religiosis episcopis[19] et abbatibus. Adrianus autem papa[20] cum universa sinodo tradiderunt[21] Carolo ius et potestatem eligendi pontificem, et ordinandi apostolicam sedem. Dignitatem quoque[22] patriarchatus[23] ei concesserunt. Insuper archiepiscopos episcopos[24] per singulas provincias ab eo investituram accipere[25] definivit[26], et ut, nisi a rege[27] laudetur et investiatur episcopus, a nemine consecretur[28], et quicumque contra

---

[1] *om.* AaDbKaPfSgTbTcVoVt; *in* AbBdBeCaCbEaEbEcEgFbGcLbLdLfLgLjLmLnMgMqObOdPhPkPqPtPwQdRa[2]SdSeSlVcVmVpVq WaWbWcWdWeZa*Brant*
[2] Privilegia imperatorum Germanie *add.* CbLj, Decr' Adriani pape *add.* Ea; Idem *add.* Fb; Adriani decr. *add.* Lc; *om.* AdBdCaEgLdLfLnLgLmMgMqObOd<Ph>PkPtPwRaSeSfSl(*with no break*)VmVqWcWe. De privilegio imperatorum in eligendis pontificibus *in mg.* Cb[2]. De electione pontificis. Ex VIII sinodo historia ecclesiastica. (Imperator ius habet eligendi pontificem) *Brant/Vos./Migne*
[3] Romam BeCaEaEgLdLfMgPkPwVoVq; Romanus CbLj*Brant;* Romani Lm
[4] regem CaCbLdLfLjLmMgPkPwSl; *om. Brant*
[5] ad def. *over erasure* Cb
[6] ergo BeCbLdLjLmMqPk; vero CaEgLf(*ss*)MgRaPwSl*Brant*
[7] Romam BeEgMgPwRaSl; Romani CaCb
[8] obs- CbMgRa; abs- Ca
[9] Rom. hon. CaCbLdLfLjLmMgPkPw; hon. Rom. Be; hon. Lm
[10] susc. est BeCaMgPwRa; est susc. LdLm; c'ceptus est Lf
[11] vero BeCaMgPw; *om.* Cb
[12] reversus BeCaCbLdLfLjLmMgPw; *om.* Pk
[13] const. ibi CaLdLjLmMgPwSl; ibi const. BePk; const. sibi Cb; const. in Lf
[14] -io CaCbLdLfLjLmMgPkPw; -atu *Brant*
[15] -ani BeCaCbLdLfLjPkPw; Lat<a>ni Lm; ?Mg; -anensi *Brant*
[16] S. Salv. BeCaCbLdLfLjLmPw; ?Mg; Salv. S. Pk
[17] Que BeCaCbPw; Quod Lf; ?Mg
[18] cliii CaCbLfLjLmMqPwSl; cxliii BePk; cetu liii Ld; ?Mg
[19] rel. ep. CaCbLdLfLjLmPkPw; ?Mg; ep. rel. *Brant*
[20] autem papa BeCaCbPw; papa autem Lm; ?Mg
[21] *after corr.* Lm
[22] quoque BeMgPw; *om.* CaCb
[23] patriarchatus CbLdLfLj?PkSl*Migne*; patricatus Be; patriciatus CaLmMgMq<Ph>PwWcWe*Brant*; patriarciatus Ra
[24] episcopos BeLdLjLmMg<Ph>PkPwRa; *om.* CaLf*Brant*; episcopos et Cb
[25] inv. acc. CaCbLdLfLjLmMgPw; acc. inv. BePk
[26] definivit CaCbLjLmMg(vel unt *ss*); diffinierunt Be; definiunt Ld; definuit Lf; diffiniunt Pw
[27] a rege *rep. and canc.* Lj
[28] -secretur BeCaMgPw; -secraretur CbLj

hoc decretum esset[29] anathematis vinculo eum[30] innodavit, et nisi resipisceret[31], bona eius publicari[32] precepit.

+D 63 c 22

[29] esset BeCaCbLdLfLjLmMgPkPw*Brant*; ageret *Vosm.*
[30] eum CaCbLdLfLjLmMg<Ph>PkPw; *om. Brant*
[31] -isceret BeCaCbLdLfLjLmMgPw*Brant;* -iscit Pk
[32] -ari CaCbLdLfLjLmMgPw; -are BePk; -um Fb

136[1]

[2]Leo papa in sinodo congregata Rome in[3] ecclesia Sancti[4] Salvatoris ad exemplum[5] beati Adriani apostolice sedis episcopi, qui, domino Carolo victoriosissimo regi Francorum et Longobardorum[6], patriciatus[7] dignitatem ac ordinationem apostolice sedis[8] et investituram episcoporum concessit[9]. Ego quoque Leo[10], servus servorum[11] Dei episcopus[12], cum cuncto[13] clero ac[14] populo[15] Romano, constituimus[16], confirmamus[17] et corroboramus et per nostram apostolicam auctoritatem concedimus[18], atque largimur domino Ottoni primo, regi Teutonicorum, eiusque successoribus[19] huius regni Italie in perpetuum[20], tam sibi[21] facultatem eligendi[22] successorem quam[23] summe sedis apostolice pontificem ordinandi[24], ac per

[1] *om.* AaDbKaPfSgTbTcVoVt; *in* AbAdBdBeCaCbEaEbEcEgFbGcLbLcLdLfLgLjLmMgMqObOdPhPkPtPwRa[2]SdSeSlVmVpVqWaWbWcWdZa
[2] Item *add.* Be; Idem Aug’ *add.* Fb; Decr. Leonis pape *add.* Lc; ..psalmo *as insc.* Lf (*cf c. 134)*; Leo papa *add.* Lm; Item Leo papa *add. Brant*
[3] *repeated* Lm
[4] Sancti BeCaCbPw; *om.* Mg
[5] ad ex. *repeated and canc.* Lm
[6] Longo- BeCaCbLmMg; Logo- LdLjPk; Lango- Pw; Cogo- Lf
[7] patriciatus BeCaMgPw; patriarchatus LfLj
[8] ord. ap. sed. CbLdLfLjLmMg<Ph>PkPw; ap. sed. ord. *Brant*
[9] ait *add.* CbLjLm, *om.* BeMgPw
[10] Leo CbLdLfLjLmMgPkPw; *om.* <Ph>
[11] sedis et invest. - servorum CbLdLfLjLmMgPhPkPw; *om.* Ca
[12] serv. Dei ep. CbMgMqPwRa; serv. Dei episcopis Be; Dei episcopis Ca; serv. episcopus Ld; serv. episcopis Lf; serv. Dei episcopo Sl;
[13] cum cuncto CaCbLdLfLjLmMgPw; coniuncto BePk
[14] ac CaCbLdLjLmMgPw; *om.* Lf; et BePk
[15] populo BeCaCbMgPw; apostolico Lf
[16] et *add.* Lm, *om.* BeCaCbMgPw
[17] confirmamus BeCaCbLdLfLjLmMg<Ph>PkPw*Brant*; *om. Migne*
[18] auct. conc. BeCaCbLdLjLmMg<Ph>PkPw; auct. convocavit Lf; conc. auct. *Brant*
[19] etc, *then a short illegible addition, and ends at foot of leaf* Vq
[20] in perp. BeCaCbMgPw; imperium tuum Lf
[21] tam sibi BeCaCbLdLfLjLmMgPkPw; tam <Ph>; sibi *Brant*; *om. Vosm.*
[22] fac. el. BeCbLdLfLjLmMg<Ph>PkPw; fac. eligenda Ca; el. fac. *Brant*
[23] quam CaCbLdLfLjLmMgPkPw; atque *Brant*
[24] pot. ord. BeCaMgPw; ord. pont. CbLj. Qa *begins new section*

hoc archiepiscopos seu episcopos, ut ipsi[25] ab eo[26] investituram[27] accipiant[28] consecrationem unde debent[29] exceptis his[30] quos imperator pontifici[31] et[32] archiepiscopis concessit; et ut[33] nemo deinceps cuiuscumque[34] dignitatis vel[35] religiositatis eligendi vel patricium vel[36] pontificem summe sedis[37] apostolice aut quemcumque[38] episcopum ordinandi habeat[39] facultatem absque[40] consensu ipsius imperatoris, quod[41] tamen fiat absque omni pecunia[42], et ut[43] ipse sit patricius[44] et rex; quod si a clero et populo[45] quis[46] eligatur episcopus[47], nisi a supradicto rege laudetur[48] et investiatur, non consecretur. Si quis contra[49] hanc apostolicam auctoritatem aliquid moliatur[50], hunc excommunicationi subiacere decrevimus[51], et nisi resipuerit, in[52] irrevocabili[53] exilio[54] puniri, vel ultimis suppliciis feriri[55].

---

[25] ipsi BeCaCbLdLfLjLmMgPw; dixi Pk
[26] eo BeCbMgPw; ea Ca
[27] *corr. fr.* investitam Lm
[28] accipiant Lf?MgPw; suscipiant BeCaCbLdLj(*after an erasure*)LmRaSl*Brant*; Mg *ends*
[29] unde debent LdLj*Vosm.;* autem unde debent BeCaCbLfLmPwRa; autem debent <Ph>; autem debetur Pk
[30] his BeCaPw; iis CbLj
[31] -ici BeCaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw*Brant*; episcopis *add..ss* Be^{2}; -icibus *Vosm.*
[32] et CaCbLdLf^{2}LjLmPw; *om.* Lf; atque BePk
[33] et ut BeCaCbLdLfLmPkPw; et <Ph>; ut *Brant*
[34] deinceps cuiuscumque CaCbLdLjLmPw*Brant*; cuiusque deinceps BePk; deinceps cuiusque Lf
[35] vel Be^{2}CaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw; *om.* Be; et *Brant*
[36] vel LfPw*Brant*; sive BeCaCbLj<Ph>Pk*;* seu LdLm
[37] sedis BeCaCbLdLfLjLmPw*Brant*; cedis Pk
[38] quemcumque BeCaCbLdLfLjLmPw; quemque Pk
[39] habeat BeCaCbPw; *om.* Lf
[40] aut quemcumque – absque *Migne*; atque *Brant*
[41] quod BeCbLdLj*Brant*; qui CaLfLmPw
[42] fiat - pec. BeCaCbLdLfLjLmPw; absque pecunia fiat Pk; absque omni pecunia fiat *Brant*
[43] et ut BeCaCbLdLjLm<Ph>PkPw; et Lf; ut et *Brant*
[44] patricius BeCaCbLdLfLjLmPw*Brant*; patri eius Pk
[45] clero et (a *add Brant*) populo CaCbLfLjPw*Brant*; populo et clero BePk; clero et episcopo Ld; Deo et populo Lm
[46] quis CaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw; aliquis *Brant*
[47] el. ep. LfPw*Brant*; ep. el. BeCaCbLdLjLm<Ph>Pk
[48] rege laud. CaCbLdLfLjLm<Ph>PkPw; laud. rege *Brant*
[49] contra BeCaCbLdLfLjLm^{2}Pw*Brant*; *om.* Lm; esse Pk
[50] habere *add.* Lm, *om.* BeCaCbPw
[51] decrevimus CbPw; decernimus Ca
[52] in LdLfLjLm*Migne, om.* BeCaCbLd^{2}Pw
[53] irrev- BeCaCbPw; rev- Lm
[54] *corr. fr.* exilli Ca
[55] puniri Sl. Amen. *add.* EgLg*Brant;* Expliciunt decreta Panormie Ivonis venerabilis Carnotensis episcopi *add.* Be; Finiunt decreta *add.* Ca; Explicit Panormie liber Ivonis Carnotensis episcopi *add.* Cb; Explicit *add.* BdEaLfRa, Finit, Amen. Expliciunt decreta pontificum. Laus tibi sit Christe per quem liber explicit iste. Scriptori requiem tribuat Deus ipse perennem Ln; Expliciunt decreta pontificum Mq; Explicit pars viii Pt; Te laudamus Deum *add.* Qa; Panormie Ivonis est hic in propatulo finis *add.* Ob; Finito libro renuatur cena magistro *add.* Od; Explicit feliciter *add.* Vc; Explicit Panormia Ivonis Carnotensis episcopi Wd; Explicit octava pars huius libri, De Gratias. Alleluia. Invidie vicium

D 63 c 23

---

se ledit et non alienum *add.* We; *om*. LdLjLm<Ph>PkPwVm. Wd[3] (*s. xiii?*) *adds at foot:* Tempore felici non cognuscuntur amici. Sorte patet misera que sit dilectio vera.